

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE VE BULGARİSTAN'DA ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA EĞİTİMİ
VE ÖĞRETİMİNİN MÜFREDAT, ARAÇ-GEREÇ VE YÖNTEM AÇISINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Leman İNCEDERE

Tez Danışmanı
Yard.Doç.Dr. Rüşti ILGAR

ÇANAKKALE - 2013

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de ve Bulgaristan’da Ortaöğretim Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminin Müfredat, Araç-Gereç ve Yöntem Açısından Karşılaştırılması**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

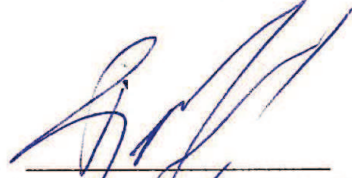
12/08/2013

Leman İNCEDERE

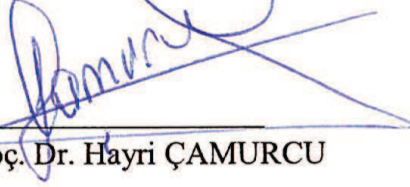
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼'ne

Leman İNCEDERE'ye ait T¼rkiye'de ve Bulgaristan'da Ortaöğretim Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminin Müfredat, Araç-Gereç ve Yöntem Açısından Karşılaştırılması adlı çalışma, j¼rimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. R¼řt¼ ILGAR

(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Hayri ÇAMURCU

Yrd. Doç. Dr. Barış ÇETİN

Tez No : 10010864

Tez Savunma Tarihi : 07/06/2013

ONAY

Prof. Dr. Aziz KILINÇ

Enstit¼ M¼d¼r¼

14.10.2013.

ÖZET

Türkiye’de ve Bulgaristan’da Ortaöğretim Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminin Müfredat, Araç-Gereç ve Yöntem Açısından Karşılaştırılması

Bu çalışmada, her iki ülkenin resmi kurumlarından edinilen coğrafya öğretim programları doküman analizi tekniği ile birbirleri ile karşılaştırılarak, tarihi süreç içinde birbirlerine olan benzerlikleri ve farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Bulgaristan Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, Bulgaristan’daki Türk nüfusu 588 bin 313 olarak açıklanmıştır. Türk nüfusu, Bulgaristan nüfusunun %8,8’ini oluşturmaktadır. Geçmişte Bulgaristan hükümetinin politikaları nedeniyle iki ülke arasında sorunlar yaşansa da günümüzde Türkiye- Bulgaristan ilişkileri dostluk zemini içinde gelişmeye devam etmektedir. İki ülke arasında geniş bir ticari ve kültürel ilişki mevcuttur. Bulgaristan Türkleri iki ülke arasında önemli bir rol oynamaktadır. Türk toprakları içinde Bulgaristan eğitim sistemi içinden gelen binlerce yurttaşımız mevcuttur. Halen çok sayıda Türk öğrenci Bulgaristan’da eğitim görmeye devam etmektedir.

Türkiye ve Bulgaristan’ın bu ortak kültürlerinin yanı sıra gelenekleri, kültürleri, siyasi ideolojileri ve tarihi birikimlerinde farklılıklar olması sebebiyle müfredatlar açısından da bazı farklılıklar bulunması doğaldır. Bu çalışma ile her iki ülkede coğrafya dersi ve öğretim programları hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Bunun yanında her iki ülkenin coğrafya öğretim programlarının müfredat, metot ve araç-gereç açısından özellikleri karşılaştırılarak araştırmacı ve okuyuculara belli bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır.

Bulgaristan ve Türkiye açısından konuya bakıldığında her iki ülkede de coğrafya eğitiminin, çok sayıda aşılması gereken sorunu olduğu görülmüştür. Tez çalışmamızda coğrafya eğitim sisteminin Türkiye’de tüm ihtiyaçlara cevap verebilecek düzeyde geliştirilmesi için, öğretim programlarından, ders kitaplarına, araç gereçlerden ders anlatım metotlarına kadar tüm sistemin baştan sona gözden geçirilerek yenilenmesi gerektiğine vurgu yapılarak çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Eğitim, Coğrafya Müfredatı, Öğretim Yöntemleri, Araç gereç, Türkiye, Bulgaristan

ABSTRACT

The Comparison of Geography Education in Turkey and Bulgaria in Terms of Curriculum, Instruments and Method

In this study, geography educational programs obtained from official institutions of both countries have been compared to each other through document analysis technique, and their similarities and differences have been tried to be determined in the course of history.

According to the data by Bulgarian State Institute of Statistics, the Turkish population in Bulgaria has been explained as 588.313. Turkish population accounts for 8.8% of Bulgarian population. Although there happened problems between the two countries due to the policies of Bulgarian government in the past, the relationship between Turkey-Bulgaria are continuing to develop on the basis of friendship today. There is a brand commercial and cultural relationship between two countries. Bulgaria Turks play an important role between these two countries. Within the lands of Turkey, there are thousands of citizens from Bulgarian education system. Thousands of Turkish students still continue to receive education in Bulgaria.

Along with these common cultures of Turkey and Bulgaria, it is natural for there to be some differences in terms of curricula because there are differences in their traditions, cultures, political ideologies, and historical backgrounds. With this study, it is possible to gain information about geography classes and educational programs in both countries. Besides, to have the researchers and readers gain a given standpoint is aimed by comparing the curricular, methodical and instrumental features of both countries' geography education programs.

Considering the issue from the viewpoint of Bulgaria and Turkey, the geography education in both countries are observed to have a lot of problems that should be overcome. In our study, it has been emphasized that all system from educational programs to text books and from instruments to teaching methods should be reviewed and renewed so that geography education system can be developed to meet all the necessities in Turkey, several resolution and suggestions has been made.

Key words: Comparative Education, Curriculum of Geography, Teaching Methods, Education tools, Turkey, Bulgaria

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Türkiye’de ve Bulgaristan’da genel eğitim sistemleri ve iki ülkenin orta öğretim coğrafya programlarının karşılaştırmalı incelemesi ile eğitim sistemimize ve coğrafya eğitimi ve öğretimine katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Tez konusu belirlenirken, karşılatılmasını yaptığım her iki ülkenin de vatandaşı olmam, bu ülkelerin tarihi ve kültürel ortak gelişimi, eğitim politikası, konuya olan kişisel yakınlığım ve merakım etkili olmuştur. Türkler ve Bulgarlar yüzyıllar boyunca birlikte yaşamış iki ulustur. Bulgaristan hükümetinin kendi toprakları içinde yaşayan Türk azınlık üzerinde asimilasyon çabaları sonucunda 1940, 1950, 1971 ve en büyük kitlesel hareket olan 1989 yılında ki göçlerle binlerce insan Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç etmiştir. Bu gelişmelerle birlikte zaten köklü bir tarihe dayanan Bulgar ve Türk ulusu arasında asla kopmayacak bağlar ve ilişkiler oluşmuştur. Bu sebeplerden dolayı Türkiye’de Bulgaristan’ı her yönüyle merak eden büyük bir insan kitlesi bulunmaktadır.

Bulgaristan’da 1990 yıllarda başlayan demokratikleşme hareketleri ve 2007 yılında Avrupa Birliğine kabul edilmeleri ile eğitim sistemlerinde bazı alanlarda iyileşmeler görülürken bazı alanlarda eksikliklerin hala devam ettiği görülmektedir. Eğitim alanında yapılan reformlar, geçiş döneminin getirdiği zorluklar ve eğitim alanında yapılan yenilikler açısından önem teşkil eden bu konu incelemeye alınmıştır.

Yüksek lisans tez çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan ve emek harcayan tez hocam Yrd. Doç. Dr. Rüştü ILGAR’a en içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Deneyimleri ile tezin oluşmasında bana yardımcı olan değerli öğretim üyelerine ve Coğrafya Eğitimi Bölümü öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Hayatım boyunca benden her türlü desteğini esirgemeyen, beni bu günlere getiren anne ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmamın şekillenmesinde bana destek olan tüm dostlarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Leman İNCEDERE

Çanakkale, 2013

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kapsamı.....	3
1.4. İlgili Çalışmalar.....	4
1.5. Araştırmayla ilgili Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli.....	7
2.2. Verilerin Toplanması.....	7
2.3. Verilerin İşlenmesi.....	7

BÖLÜM III

TÜRKİYE MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BAKIŞ

3.1. Türkiye’de Genel Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi.....	8
3.1.1. İslam Öncesi Dönemde Eğitim.....	8
3.1.2. Osmanlı Döneminde Eğitim.....	8
3.1.3. Cumhuriyet Döneminde Eğitim.....	9
3.2. Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı.....	12
3.3. Milli Eğitim Bakanlığının Örgüt Yapısı.....	14
3.4. Türk Milli Eğitim Sisteminin Okul Yapılanması.....	17
3.4.1.Örgün Eğitim.....	17
3.4.1.1. Okul Öncesi Eğitim.....	19
3.4.1.2. İlköğretim.....	19
3.4.1.3. Ortaöğretim.....	20
3.4.1.4. Yükseköğretim.....	22
3.4.2.Yaygın Eğitim.....	23
3.5. Eğitim Finansmanı.....	23
3.6. Personel ve Kaynak Tahsisi.....	24

BÖLÜM IV

BULGARİSTAN MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BAKIŞ

4.1. Bulgaristan Milli Eğitim Sisteminin Kısa Tarihiçesi.....	27
4.2. Bulgaristan Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı.....	31
4.3. Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının Yapısı.....	32
4.4. Bulgaristan Milli Eğitim Sisteminin Okul Yapılanması.....	37
4.4.1. Okul Öncesi.....	41
4.4.2. İlköğretim.....	43
4.4.3. Ortaöğretim.....	43
4.4.4. Genel Eğitim.....	48
4.4.5. Yükseköğretim.....	49
4.5. Eğitim Finansmanı.....	49
4.6. Personel ve Kaynak Tahsisi.....	51

BÖLÜM V

TÜRKİYE'DE COĞRAFYA EĞİTİMİ

5.1. Türkiye'de Geçmişten Günümüze Coğrafya Eğitimi.....	52
5.2. Türkiye'de Coğrafya Ders Müfredatının Tarihi Gelişimi.....	53
5.2.1. Coğrafya Kongrelerinden Günümüze Uygulanan Lise Coğrafya Müfredat Programları.....	54
5.2.2. 2005-2006 Öğretim Yılından İtibaren Kademeli Olarak Yürürlüğe Konan Yeni Program.....	57
5.2.2.1. Coğrafya Öğretim Programlarında Hedefler.....	59
5.2.2.2. Coğrafya Öğretim Programında İçerik.....	61
5.2.2.3. Coğrafya Öğretim Programında Öğretme-Öğrenme Süreci.....	62

5.3. Öğretim Kademlerinde Coğrafya.....	62
5.3.1. Lise Coğrafya Ders Müfredatı.....	63
5.3.1.1. 9. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı.....	65
5.3.1.2. 10. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı.....	69
5.3.1.3. 11. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı.....	74
5.3.1.4. 12. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı.....	80
5.4. Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Fiziki Ortam.....	84
5.5. Coğrafya Eğitiminde ve Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler.....	85
5.5.1. Harita ve CBS.....	87
5.5.2. Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı.....	88
5.6. Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Öğretmenlik.....	90
5.7. Coğrafya Öğretiminde Kullanılan Metotlar.....	90
5.8. Coğrafya Dersinde Ölçme ve Değerlendirme.....	93

BÖLÜM VI

BULGARİSTAN'DA COĞRAFYA EĞİTİMİ

6.1. Bulgaristan'da Geçmişten Günümüze Coğrafya Eğitimi.....	94
6.2. Bulgaristan'da Coğrafya Ders Müfredatı.....	96
6.3. Bulgaristan'da Coğrafya Eğitim Sistemi.....	99
6.3.1. Bulgaristan'da İlköğretim ve Alt Ortaöğretim Kademlerinde Coğrafya Dersi.....	101
6.3.1.1. Bulgaristan'da 5. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı.....	101
6.3.1.2. Bulgaristan'da 6. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı.....	104
6.3.1.3. Bulgaristan'da 7. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı.....	107
6.3.1.4. Bulgaristan'da 8. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı.....	109

6.3.2. Bulgaristan'da Üst Ortaöğretim Kademesinde Coğrafya Dersi.....	111
6.3.2.1. Bulgaristan'da 9. Sınıf Ders Müfredatı.....	111
6.3.2.2. Bulgaristan'da 10. Sınıf Ders Müfredatı	115
6.3.2.3. Bulgaristan'da 11. Sınıf Ders Müfredatı	119
6.3.2.4. Bulgaristan'da 12. Sınıf Ders Müfredatı	123
6.3. Coğrafya Eğitim ve Öğretimde Fiziki Ortam.....	125
6.4. Coğrafya Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımı.....	125
6.4.1. Harita ve CBS.....	127
6.4.2. Ortaöğretimde Coğrafya Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi.....	128
6.5. Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Öğretmenlik.....	131
6.6. Coğrafya Öğretiminde Kullanılan Metotlar (Öğretim Yöntemleri).....	131
6.7. Coğrafya Dersinde Ölçme ve Değerlendirme.....	132

BÖLÜM VII

TÜRKİYE VE BULGARİSTAN'DA GENEL EĞİTİM SİSTEMLERİ VE COĞRAFYA EĞİTİM SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

7.1. Türkiye ve Bulgaristan Genel Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması.....	134
7.2. Türkiye ve Bulgaristan'da Okul Sistemlerinin Karşılaştırılması.....	135
7.3. Türkiye ve Bulgaristan'da Eğitim Finansmanlarının Karşılaştırılması.....	137
7.4. Türkiye ve Bulgaristan Coğrafya Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması.....	138
7.4.1. Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırılması.....	139
7.4.2. İlköğretimde ve Ortaöğretimde Coğrafya Dersinin Karşılaştırılması	141
7.4.3. Fiziki Ortam, Derslerde Kullanılan Araç ve Gereçlerin Karşılaştırılması.....	141
7.4.4. Coğrafya Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	142
7.4.5. Coğrafya Öğretim Metotlarının (Yöntemlerinin) Karşılaştırılması.....	142

BÖLÜM VIII

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	144
KAYNAKÇA.....	150

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BG	: Bulgaristan Cumhuriyeti
CBS	: Coğrafya Bilgi Sistemleri
diğ	: Diğerleri
EURYDICE	: Avrupa Eğitim Bilgi Ağı
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
MEB	: Türk Milli Eğitim Bakanlığı
MES	: Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığı
NSİ	: Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SGB	: Strateji Geliştirme Başkanlığı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TL	: Türk Lirası
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Bilim ve Kültür Örgütü
Vol	: Cilt
Vb	: ve benzeri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 1.	Türkiye’de 1923-2013 Yıllarında Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	11
Tablo 2.	Türkiye’de 2010-2013 Yılları Arasında Eğitim Kademlerine Göre Okullaşma Oranları	18
Tablo 3.	Resmi İlköğretim Okullarında 2007-2012 Yılları Arasında Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları.....	20
Tablo 4.	Genel Ortaöğretim Okul Türleri.....	21
Tablo 5.	2009-2013 Yılları Arasında Ortaöğretim Kademesinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	22
Tablo 6.	Eğitim Seviyesine Göre Derslik ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları.....	25
Tablo 7.	Bulgaristan’da 1991 Yılında Okul Kademelerinde Okul, Öğrenci, Öğretmen Sayıları	30
Tablo 8.	Bulgaristan’da Temel Eğitim Sistemi İçinde Sorumlulukların Dağılımı.....	34
Tablo 9.	Bulgaristan’da 2007-2012 Yılları Arasında Eğitim Kademlerine Göre Öğrenci Sayıları	40
Tablo 10.	Bulgaristan’da 2007-2012 Yılları Arasında Eğitim Kademlerine Göre Öğretmen Sayıları.....	41
Tablo 11.	Bulgaristan’da 2004-2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitim Kademesinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	42
Tablo 12.	Bulgaristan’da 2004-2005 Eğitim Döneminde Okul Öncesi Eğitimde Yaş Gruplarına Göre Kayıt Oranları.....	42
Tablo 13.	Bulgaristan’da 2006 Yılında Mesleki Ortaöğretim Türleri.....	45
Tablo 14.	Bulgaristan’da 1997-1998 Eğitim Döneminde Genel Ortaöğretim Okullarında Haftalık Ders Çizelgesi	46

Tablo 15. Bulgaristan'da 2003-2004 Eğitim Dönemi Genel Ortaöğretim Okulları Ders Programı	47
Tablo 16. Bulgaristan'da 2007-2012 Eğitim Döneminde Genel Eğitim Okulları.....	48
Tablo 17. Bulgaristan'da 2004-2008 Yılları Arasında Eğitim Bütçesi.....	50
Tablo 18. Coğrafya Öğretiminde Eski ve Yeni Yaklaşımlar.....	53
Tablo 19. Türk Coğrafya Kurumu Kongresi Kararlarına Göre Ortaokul, Lise ve Meslek Liselerinde Haftalık Coğrafya Öğretimi.....	55
Tablo 20. 1973 Yılında Liselerde Coğrafya Dersinin Sınıflara ve Haftalık Ders Saatlerine Göre Dağılımı.....	56
Tablo 21. Öğrenme Alanlarına Göre İçerik Değerlendirilmesi.....	61
Tablo 22. Yeni Programa Göre Genel Lise ve Anadolu Liselerinde Sınıflara Göre Haftalık Coğrafya Ders Saatleri.....	64
Tablo 23. 2011 Yılında Coğrafya Dersi Öğretim Programında Kazanımların Öğrenme Alanına Göre Dağılımı.....	65
Tablo 24. 9. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği	66
Tablo 25. Ortaöğretim 9. Sınıf Coğrafya Programında Yer Alan Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı.....	68
Tablo 26. 10. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği	70
Tablo 27. Ortaöğretim 10. Sınıf Coğrafya Programında Yer Alan Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı.....	72
Tablo 28. 11. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği.....	75
Tablo 29. Ortaöğretim 11. Sınıf Coğrafya Programında Yer Alan Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı.....	77
Tablo 30. 12. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği	81
Tablo 31. Ortaöğretim 12. Sınıf Coğrafya Programında Yer Alan Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı.....	82
Tablo 32. Coğrafya Dersi Öğretim Programı İçin Kitap Özellikleri	89
Tablo 33. Bulgaristan'da 1890-1990 Yılları Arasında Ortaöğretim Coğrafya Ders Saatleri...95	

Tablo 34. Bulgaristan Genel Okul Kademlerinde Müfredattaki Zorunlu Ders Ağırlıkları...	98
Tablo 35. Bulgaristan'da 5. Coğrafya Ders İçeriği.....	103
Tablo 36. Bulgaristan'da 6. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği.....	106
Tablo 37. Bulgaristan'da 7. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği.....	108
Tablo 38. Bulgaristan'da 8. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği.....	110
Tablo 39. Bulgaristan'da 9. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği.....	113
Tablo 40. Bulgaristan 9. Sınıf Coğrafya Ders Programından Bir Kesit.....	114
Tablo 41. Bulgaristan'da 10. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği	116
Tablo 42. Bulgaristan 10. Sınıf Coğrafya Ders Programından Bir Kesit	118
Tablo 43. Bulgaristan'da 11. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği	120
Tablo 44. Bulgaristan 11. Sınıf Coğrafya Ders Programından Bir Kesit	122
Tablo 45. Bulgaristan'da 12. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği.....	124
Tablo 46. Bulgaristan'da Coğrafya Dersi Öğretim Programı İçin Kitap Özellikleri	130
Tablo 47. Bulgaristan ve Türkiye'de Eğitim Yapısı	135
Tablo 48. Türkiye ve Bulgaristan'da Not Sistemleri	137
Tablo 49. Türkiye ve Bulgaristan'da Kitap Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa
Şekil 1.	Türk Milli Eğitim Bakanlığı Örgüt Şeması.....	15
Şekil 2.	Türk Milli Eğitim Sistemi	18
Şekil 3.	Bulgaristan Eğitim Sisteminin Yönetim Yapısındaki Düzeyler	32
Şekil 4.	Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması	36
Şekil 5.	Bulgaristan Eğitim Sistemi Şeması	39
Şekil 6.	Bulgaristan’da Mesleki Eğitim Kademeleri	44
Şekil 7.	Bulgaristan’da 2011-2012 Eğitim Döneminde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	51
Şekil 8.	10.Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabında Görsel Unsurlar	129
Şekil 9.	Bulgaristan’da Genel Eğitim Yapısı	135
Şekil 10.	Türkiye’de Genel Eğitim Yapısı	136
Şekil 11.	OECD Ülkeleri Arasında Her İki Ülkenin Gelir Düzeyi ve Eğitim Yeterlilikleri..	138

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Günümüzde dünya hızlı bir değişim ve gelişim süreci içerisinde. İnsanoğlunun bu değişimleri anlaması ve olumlu yönde faydalanması için eğitilmiş insan faktörüne her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan ilerlemiş ülkelerin birçoğu eğitime önem vermiş ülkelerdir. Çoğu ülke tarafından eğitim sistemi sosyo-ekonomik kalkınma için bir araç olarak görülmektedir. Gün geçtikçe hızlanan iletişim ve ulaşım teknolojisi sayesinde toplumlar birbirlerinin deneyimlerinden ve birikimlerinden daha fazla yararlanma imkânı bulmaktadırlar. Bu gelişmeler ışığında eğitim sistemine dair sorunların çözülmesinde farklı ülkelerin deneyimlerinden yararlanmak bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda ülkeler eğitim sorunlarına çözüm bulmada birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmak için karşılaştırmalı eğitime başvurmaktadırlar.

Karşılaştırmalı eğitimin temel amacı, eğitim sistemlerinin sorunlarına ve etkilerine dair geçerli bilgiler elde etmek, eğitimde etkili olan faktörlerin çeşitli ülkelerdeki gelişimini inceleyerek, eğitim politikasının belirlenmesine yardımcı olmaktır (Demirel 2000). Türkiye’de uluslararası mukayeseli karşılaştırmalar, 1940’lardan itibaren yapılmaya başlanmış, pek çok ülke Türk Eğitim Sistemi ile mukayese edilmiştir. Bu doğrultuda programlar farklı eğitim anlayışı doğrultusunda yeniden şekillendirilmiş; Avrupa Birliği ve uluslararası eğitim normları dikkate alınmaya başlamış; bilgi aktarmaya dayalı davranışçı programdan bilişsel ve yapılandırmacı bir anlayışa geçilmiştir. Türkiye’de uygulanmaya başlayan yapılandırmacı program anlayışı hala bir gelişim ve değişim süreci içerisinde ve bu sürece katkı sağlayacak mukayeseli çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın kapsamı içinde coğrafya biliminin bir konusunu olan ve ortak geleceğimizi oluşturan sürdürülebilir bir dünya için coğrafya eğitiminin önemi ortaya vurgulanmıştır. Bu kapsamda Türkiye ve Bulgaristan’ın genel eğitim sistemlerinin karşılaştırılması yoluna gidilmiş, her iki ülkenin coğrafya eğitim ve öğretim programları, coğrafya öğretim metotları ve araç-gereçleri incelenerek karşılaştırılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Türk Eğitim Sistemi genelde temel eğitim sistemi, özelde ise coğrafya eğitimi ve öğretimi son yıllarda meydana gelen önemli iyileşmelere rağmen hala önemli problemlerle karşı karşıyadır. Dünya ölçeğinde baktığımızda ise özellikle gelişmiş ülkelerde coğrafya eğitim ve öğretimi toplumların daha iyi bir hayat standardına sahip olması adına her geçen gün daha da önemli hale gelmektedir.

Türkiye ve Bulgaristan'da eğitim ve öğretim faaliyetleri, her iki devletin de önem verdiği bir alan olmasına rağmen bu alanda ki eksiklikler tamamen giderilmiş değildir. Bir ülkenin gelişimini olumlu yönde sürdürebilmesi için genel eğitim sisteminin olumlu yönlerini ve dezavantajlarını bilerek hareket edilmesi, yatırımlarını ve planlamalarını doğru hedefler doğrultusunda yapabilmesi açısından çok önemlidir. Bu noktadan hareket ederek araştırma konumuzda öncelikle Bulgaristan ve Türkiye'de eğitim sistemlerinin genel yapıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Küresel ölçekte baktığımızda gelişmiş ülkelerde coğrafya eğitiminin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Coğrafya bilimi karşılaşılan problemlerin çözümünde tüm sistemlerden sürdürülebilir bir şekilde yararlanılmasında gerekli olan bilgiyi insanoğluna sağlayabilmektedir. Bu açıdan coğrafya bilimi her geçen gün önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye ve Bulgaristan'da coğrafyacıların ülkelerinin potansiyellerini fark ederek bu bilinçte öğrenci yetiştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda her iki ülkenin coğrafya eğitim ve öğretiminin yapısı ortaya konulmuş, coğrafya eğitimi ve öğretiminde ortaya çıkan sorunların ortadan kaldırılması için hangi önlemlerin alınması gerektiği önerileri sunulmuştur.

Türkiye'de çok sayıda Bulgaristan'da eğitim almış ve aynı kültürü paylaşan yurttaşımız bulunmaktadır. Bu bireylerin Bulgaristan'da aldıkları coğrafya eğitimi ile Türkiye'deki coğrafya eğitimi arasında müfredat ve içerik bakımından farklılıklar mevcuttur. Örneğin, Bulgaristan'ın coğrafya eğitiminde Batı Trakya ve Rodoplar, Doğu Trakya ve Rodoplar, Güneydoğu Bölgesi, Kuzeydoğu Tuna Bölgesi ve kuzeybatı bölgelerine karşın, Türkiye'deki yedi coğrafi bölgenin yer alıyor olması, müfredatta ekonomik işletmeler bakımından Bulgaristan'da tarım ve hayvancılık sektörünü ön plana çıkarmışken, Türkiye'de sanayi ve hizmet kolları, tarım ve hayvancılık sektörü müfredatta ağırlıklı olarak yer bulmuştur.

Türkiye’de coğrafya öğretiminde ağırlıklı olarak anlatım, soru-cevap, gösteri, problem çözme, zaman zaman da gezi-gözlem yöntemi kullanılmasına karşın, Bulgaristan’da benzer yöntemler kullanılırken son dönemlerde çağdaş öğretim yaklaşımlarına bağlı olarak eleştirel düşünme, yaparak-yaşayarak öğrenme, işbirlikli yaklaşımlarına yer verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Eğitime ayrılan ödenek yetersizliği ve geleneksel eğitim nedeniyle araç-gereç kullanımı bir diğer problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bir eğitim sisteminin varlığını sürdürebilmesi ve sağlıklı bir şekilde yürüyebilmesi, sistemin en üst düzeyde uygulanmasının yanında aksayan yönlerinin anında tespit edilmesi, bu yönlerle ilgili pratik çözüm önerilerinin ortaya konması ve bunların ivedilikle uygulanmasına bağlıdır. Temelde bu amaca bağlı olarak yapılan bu çalışma genel olarak bir durum tespiti, sorunların ortaya konulması ve önerilerin getirilmesine yöneliktir. Bu süreçte temel hedef; Türk eğitim sisteminin ve coğrafya eğitim ve öğretiminin daha çağdaş, daha ölçülebilir, halka karşı sorumluluğunu üst düzeyde ortaya koyan, sorumluluk duygusuna sahip, duyarlı ve başarılı bir gençlik yetiştirilmesi amacına ulaşmış bir eğitim ve öğretimin ortaya konulması, bunun yollarının araştırılması ve bu hedefe giden yolda yaşanan problemlerin nasıl ortadan kaldırılabileceğinin tespiti olmuştur. Çalışmanın Türk Eğitim Sistemi açısından önemi ise Türkiye’de taranan kaynaklar arasında Bulgaristan’da coğrafya eğitimi ile ilgili çalışmaya rastlanmamış olması ve Bulgaristan genel eğitim sistemi ile ilgili olarak da çok sınırlı sayıda esere ulaşılabilmiş olmasıdır. Tarihi ve kültürel açıdan köklü bir geçmişi olan, sosyal, ekonomik ve siyasi bağlara sahip komşu iki ülkenin genel eğitim sistemlerinin ve coğrafya eğitim yapılarının incelenerek karşılaştırılması bu konuya veri tabanı olması açısından önemlidir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kapsamı

Araştırmanın evreni Türkiye ve Bulgaristan lokasyonudur. Araştırmanın konu kapsamı iki ülkenin ortaöğretim coğrafya eğitim ve öğretiminin program, metot, araç ve gereçler açısından karşılaştırılmasından ibarettir. Ancak konunun daha iyi anlaşılması açısından iki ülke eğitim sistemlerini etkileyen parametreler de çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma takvimi 2 yıl ile sınırlandırılmıştır.

1.4. İlgili Çalışmalar

Doğanay'nın (1989) yazdığı “*Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları*” adlı makalesinde coğrafya eğitiminin tarihi süreçte gelişimi ve coğrafya programlarının o dönemdeki durumu incelenmiştir.

Demirel (2002) tarafından yazılan “*Karşılaştırmalı Eğitim*” adlı eserinde farklı ülkelerin eğitim sistemleri ile Türk Eğitim Sistemi karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede okul öncesi eğitim, ilköğretim ve yüksek öğretim kademelerini kapsayan örgün eğitim ve yaygın eğitim aşamalarına yer verilmiştir.

Doğanay (2002) tarafından yazılan “*Coğrafya Öğretim Yöntemleri: Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları*” adlı eserde coğrafya dersinde kullanılan öğretim yöntemleri ele alınmış ve ortaöğretim coğrafya dersi ile ilgili önemli bilgilere yer verilmiştir.

İncekara (2006) tarafından hazırlanan “*Kanada ve Türkiye’de Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç-Gereçler Açısından Değerlendirilmesi*” adlı doktora tezi çalışmasında Kanada ve Türk eğitim sistemleri ayrı bölümler halinde ayrıntılı olarak incelenmiş, ilerleyen bölümlerde her iki ülkenin coğrafya eğitim sistemi yine farklı bölümler halinde verilmiştir. Çalışmanın sonunda her iki ülkedeki genel eğitim sistemleri ve coğrafya eğitim sistemleriyle ilgili genel karşılaştırmalar yapılmıştır.

Balcı (2007) tarafından yayınlan “*Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*” adlı eserinde aralarında Türk Eğitim Sisteminin de bulunduğu 23 tane ülkenin eğitim sistemlerini ayrı başlıklar altında ele alarak incelemiş ve bu ülkelerin eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı incelemesinin yapılmasını sağlamıştır.

Psifidou (2007) tarafından hazırlanan “*International Trends and Implementation Challenges of Secondary Education Curriculum Policy: The Case of Bulgaria*” adlı doktora tezi Bulgaristan’daki eğitim sisteminin tarihten günümüze bir özetini sunmaktadır. Çalışma Bulgaristan Eğitim Sistemi ile ilgili istatistik veriler de içermektedir.

Kaya (2007) tarafından hazırlanan “*Türkiye’de ve İngiltere’de Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç Gereçler Açısından Değerlendirilmesi*” doktora tez çalışmasında Türkiye ve İngiltere’nin genel eğitim sistemleri ile ilgili bilgiler verilmiş ve her iki ülkenin coğrafya eğitim sistemleri incelenerek karşılaştırma yapılmıştır.

Akyüz'ün (2008) hazırladığı “*Türk Eğitim Tarihi*” adlı eserinde Türklerin ilk çağlardan günümüze kadar eğitim sistemleri incelenmiştir ve eserin son bölümünde günümüzün çeşitli Türk toplumları ve devletlerinin eğitim tarihlerine genel bir bakış yapılmıştır.

Lazarov (2009) tarafından yazılan “*Coğrafya Eğitiminin Bulgaristan’da Gelişimi*” adlı makalede Bulgaristan’da coğrafya biliminin gelişim süreci ve coğrafya eğitim ve öğretiminin geçmişten günümüze gelişimine yer verilmiştir.

Sadıgov (2009) tarafından hazırlanan “*Azerbaycan ve Türkiye’de Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretimin Müfredat, Metot ve Araç-Gereçler Açısından Değerlendirilmesi*” adlı doktora tezinde Azerbaycan ve Türk Eğitim Sistemleri ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmada; her iki ülkenin eğitim sistemlerinin tarihi gelişimi, okul sistemleri, milli eğitim yapıları, eğitim finansmanları, coğrafya eğitim programları, coğrafya öğretim yöntemleri, araç gereç kullanımı gibi konulara yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda ise Türkiye ve Azerbaycan’ın eğitim yapısı ve coğrafya eğitim sistemleri genel olarak karşılaştırılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Dermenjjeva ve diğ. (2010) tarafından hazırlanan “*Coğrafya ve Eğitim*” adlı eser Bulgaristan’da coğrafya eğitiminde kullanılan araç ve gereçler, değerlendirme sistemleri, ders kitapları, eğitim sisteminin şekillenmesinde devletin rolü gibi coğrafya eğitim öğretimi ile ilgili pek çok bilgi içermektedir.

Özey ve diğ. (2013) tarafından yayınlanan “*Farklı Ülkelerde coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*” çalışmasında aralarında Türk Eğitim Sisteminin de bulunduğu 14 ülkenin eğitim sistemi ve coğrafya eğitimi ayrı bölümler halinde verilmiş ve kitabın sonunda farklı ülkelerdeki coğrafya eğitiminin karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır.

1.5. Araştırma ile İlgili Tanımlar

Eğitim: Bireylerin davranışlarında, kendi davranışları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk 1997).

Eğitim Sistemi: Uslun tüm üyelerinin eğitim ihtiyacını karşılamak, eğitim hakkını gerçekleştirmek ve devletin eğitimden beklediği yararı sağlamak için devlet tarafından kurulan, ülke düzeyinde yayılan eğitim örgütleri ve okullar bütünüdür (Başaran 2006).

Karşılaştırmalı Eğitim: Farklı ülkelerin eğitim sistemlerinin sistematik bir şekilde incelenmesi yoluyla benzerlik ve farklılıklarını keşfederek, ortak problemlere çözüm önerileri getirme sürecidir (Mallinson 1975).

Öğretim: Teşkilatlı ve düzenli olarak genellikle bir öğretim kurumunda öğretmenler tarafından öğrencilere araç-gereç kullanarak bilgi aktarılması ve öğretilmesi çalışmalarının tümüdür (Akyüz 2008).

Eğitim Programı: Öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir (Demirel 2012).

BÖLÜM II

MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada içerik analizi modeli kullanılmış olup, Türkiye ve Bulgaristan genel eğitim sistemleri ile iki ülkenin ortaöğretim coğrafya programlarının karşılaştırmalı incelenmesi hedeflenmiştir. Eğitim sistemlerinin karşılaştırılmasında yatay ve dikey olmak üzere iki tür yaklaşım da kullanılmıştır. Araştırmada yatay yaklaşıma daha çok ağırlık verilmiştir. Yatay yaklaşıma göre iki ülkenin eğitim sistemleri ortaöğretim coğrafya programları hakkında bilgi verilmiştir. Genel olarak birbirleriyle karşılaştırılabilir türden olguların karşılaştırılması sonucunda belirli görüş açıları ya da ölçütlere göre değerlendirme yapılarak bunlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar saptanmıştır.

2.2.Verilerin Toplanması

Türkiye ve Bulgaristan genel eğitim sistemleri ve coğrafya ders programlarının karşılaştırmalı olarak incelemesini amaçlayan bu çalışmada veri toplama ve analizinde “*doküman analizi*” yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemi, araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşmada ve elde edilecek verilerin tespit edilmesinde kullanılan bir yöntemdir (Çepni 2007). Bu çalışma ile ilgili mevcut bilgi ve belgeleri toplayıp belirli norm veya sisteme göre inceleme yapılmıştır. Araştırmada yararlanılan veriler literatür taraması yapılarak elde edilmiştir. İnternet üzerinden sunulan veriler de bu araştırmada kullanılmıştır.

2.3.Verilerin İşlenmesi

Bu araştırmada, yukarıda belirtilen tekniklerle elde edilen veriler analiz edilerek, çalışılan ülkeler bazında ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Sonraki aşamada ise bu veriler düzenlenerek çalışma alanı ile ilgili olanlar birleştirilmiş, güncelliğini yitirmiş, tartışmaya açık nitelik taşıyan veriler elenmiştir. Çalışmanın içerisinde ulaşılan bilgiler sistemli bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM III

TÜRK MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BAKIŞ

Türk Eğitim Sistemini anlamak için önce sistemin geçmişini ve bugünkü durumunu bilmekte fayda vardır. Türk Eğitim Sisteminin geçmişinde önemli olan ve bugünkü eğitim sistemini şekillendirdiğine inanılan bazı temel noktalar vardır.

3.1. Türkiye’de Genel Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Türk Eğitim Sisteminin geçmişten günümüze kadar gelişim süreci incelendiğinde “İslam Öncesi Dönem”, “Osmanlı Dönemi” ve “Cumhuriyet Dönemi” olmak üzere üç döneme ait belirgin değişim süreci görülmektedir.

3.1.1 İslam Öncesi Dönemde Eğitim

İslamiyet Öncesi Dönemde Türk tarihi incelendiğinde Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar’da eğitimin güçlü bir savaşçı olma, ata binme, kılıç kullanma gibi niteliklerin kazanılmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bu dönemde yerleşik bir eğitim kurumundan bahsedilemeyeceği gibi örgütlü eğitim kurumlarının toplumsal yaşamı düzenlemeye yönelik çok sınırlı etkinliğe sahip oldukları anlaşılmaktadır (Saylan 2011).

3.1.2. Osmanlı Döneminde Eğitim

Osmanlı İmparatorluğunun eğitim sistemi, Selçuklular zamanında oluşturulmaya başlayan eğitim sistemin bir devamıdır. Bu sistem İslam dini temellerine dayalı olarak kendi içinde uyumlu bir bütünlük gösterir. Osmanlı İmparatorluğu’nda eğitim öğretim faaliyetleri (enderun ve birkaç büyük medrese hariç) 19 yüzyıl ortalarına gelinceye kadar devletin görev alanının dışında kalmıştır. Geleneksel eğitim kurumları arasında sadece askeri eğitim ve yöneticilerin eğitimi devlet denetimi altında tutulmuştur. 18. yüzyılda Osmanlı Devlet’inde başlayan reform faaliyetleri eğitim alanında da yaşanmıştır. Böylece eğitim ve öğretim faaliyetleri devlet politikası niteliği kazanmıştır (Arı 2002a). Osmanlı Devleti’nde eğitim öğretim alanında yenilik hareketlerinde batının etkisinde kalınmış ve ilk eğitim reformları askeri alanda yapılmıştır.

Osmanlı Dönemi'nde II. Mahmut ile radikal olarak başlayan ve Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra devam ettirilen genel eğitim reformu ve modern okulların açılmasına yönelik atılımlar 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yeni bir teşkilata ve esasa bağlanmıştır. Böylece eğitim kurumları aynı çatı altında toplanmıştır. Tanzimat Nizamnamesi ile bir taraftan yeni okulların açılması öngörülürken diğer taraftan da okullarda Avrupa'da olduğu gibi ilk, orta, lise ve üniversite olmak üzere derecelendirmeye gidilmiştir (Ürekli 2002). Islahat Fermanı ve I Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim alanında girişmelerde bulunulsa da bunlar kalıcı olamamıştır.

1908 yılında, II. Meşrutiyetin ilanı, eğitim alanında yeni görüşlerin oluşması ve Cumhuriyet Dönemi eğitimcilerinin yetişmesi açısından önem taşımaktadır. Bu dönemde laik eğitim kurumlarına dönüştürülen idadiler geliştirilmiştir Kız öğrenciler için okuma olanaklarının geliştirilmesi ve üniversitelerin yeniden canlandırılması da bu dönemde gerçekleştirilmiştir (Fidan, Erden 2007).

3.1.3. Cumhuriyet Döneminde Eğitim

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk Eğitim Sisteminde çağdaşlaşma yolunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin ilk basamağı 3 Mart 1924 yılında çıkarılan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) yasasıdır. Bu yasa ile tüm okullar Eğitim Bakanlığına bağlanmış ve medreseler kaldırılmıştır. Cumhuriyet ilkelerine dayalı laik eğitim sistemi, 22 Mart 1926 tarihinde 789 sayılı Yasa ile örgütlendirilmiş ve bugünkü Talim ve Terbiye Kurulu, 22 Mart 1926 tarihinde kurulmuştur. Böylece yeni düzenlemelerin yanı sıra, sistemin bugünkü eğitim kademeleri belirlenerek Eğitim Bakanlığının bünyesine alınmış eğitimde ikilik ve ayrılık hareketleri ortadan kaldırılmış ve ülke birliği sağlanmaya çalışılmıştı (Fer 2005). Bu kanunun çıkarılmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim kurumlarında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile başlatılan eğitim reformunu desteklemek amacıyla 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı yasayla yeni Türk harfleri kabul edilmiştir. Cumhuriyetin en köklü hareketlerinden biri olan yeni Türk harflerinin kabul edilmesi ile Türkçenin eğitimde tek dil olması, okuma yazma ve temel bilgilerin halk arasında yaygınlaştırılmasına çalışılmıştır. Harf devriminin yapılması okuryazarlık oranının hızla artmasını sağlamıştır. Şehir ve kasabalarda açılan halk evleri, köylerde açılan halk odaları yetişkin eğitim merkezi olarak faaliyette bulunmuşlardır. 1939 yılında eğitimi araç olarak kullanmayı amaçlayan köy enstitülerinin kurulması da önemli

bir gelişmedir. 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite reformu ile İstanbul'daki Darülfünun, İstanbul Üniversitesi olarak yeniden düzenlenmiştir. 1940'lı yıllarda ise İstanbul Teknik Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi kurulmuştur (Boran 2002). Cumhuriyet Döneminde eğitim modernleşmenin ve kalkınmanın önemli bir aracı olarak görülmüştür. Eğitim sisteminin daha iyi bir seviyeye taşınması amacıyla eğitim yasaları çıkarılmaya devam edilmiştir. 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ilköğretim için ayrı olarak çıkarılan ilk yasa olması bakımından önemlidir. Bu kanun ile 7-14 yaş arası çocuklar için 8 yıllık eğitim düzenlemesi getirilmiştir. Türk Eğitim Sistemini bir bütünlük içinde ele alan yasa ise 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunudur (Arı 2002b). Temel Eğitim Kanunu uygulanmasına 1981-1982 yılından itibaren deneme halinde başlanmıştır. Daha sonra 1997 yılında 4306 sayılı yasa emirleri doğrultusunda 8 yıllık zorunlu Temel Eğitim Kanunu çıkarılarak eğitim devamlı ve sistemli hale getirilmiştir (Deniz 2001).

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar eğitim sisteminin çeşitli tür ve kademelerinde okul, öğrenci ve öğretmen sayılarında önemli artışlar gözlemlenmiştir. Tablo 1'de de görüldüğü gibi ülkemizde 1923-1924 öğretim döneminde 18 275 okul mevcutken, okul sayısı 2012-2013 öğretim döneminde 68 608'e yükselmiştir. 1923-1924 öğretim döneminde 697 353 öğrenci öğrenim görmekteyken, bu rakam 2012-2013 döneminde 19 kat artarak 13 510 505 olmuştur. 1923-2013 yılları arasında öğretmen sayılarında da önemli artışlar söz konusudur. 1923-1924 öğretim döneminde 29 107 olan öğretmen sayısı 2012-2013 döneminde 24 kat artarak 718 710'a yükselmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de 1923-2013 Yıllarında Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

	1923-1924	2012-2013	Artış
Okul Öncesi			
Okul	13 285	27 197	2 kat
Öğrenci	344 741	1 077 933	3 kat
Öğretmen	17 511	62 933	3.5 kat
İlköğretim			
Okul	4 894	29 169	6 kat
Öğrenci	341 941	5 593 910	16 kat
Öğretmen	10 238	282.043	28 kat
Genel Ortaöğretim			
Okul	23	4 214	183 kat
Öğrenci	1 241	2 725 972	2196 kat
Öğretmen	513	119 393	232 kat
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim			
Okul	64	6 204	97 kat
Öğrenci	6 547	2 269 651	340 kat
Öğretmen	583	135 502	232 kat
Fakülte ve Yüksekokul			
Okul	9	1 914	212 kat
Öğrenci	2 914	4 112 687	1411 kat
Öğretmen	307	118 839	385 kat
Toplam			
Okul	18 275	68 608	3.5 kat
Öğrenci	697 348	13 510 505	19 kat
Öğretmen	29 107	718 710	24 kat

(MEB SGB 2013)

Cumhuriyet döneminde eğitimde kaydedilen gelişmeler, Türk toplumunun hızlı değişim sürecine uygun olarak şeklenmiş ve daha çok niceliğe dayanan gelişmeler gerçekleştirilmiştir. Okullaşma oranı ilköğretimde % 100'lere yaklaşmakla birlikte bu oran, ortaöğretimde % 65-70, yükseköğretimde % 20'den yukarıya çıkamamıştır. Bunda toplumun hızlı nüfus artışının ve devletin eğitime ayırdığı payın çok düşük olmasının büyük bir rolü vardır. Eğitime bütçeden ayrılan en yüksek pay 2004-2005 eğitim öğretim yılında % 18 olarak gerçekleşmiş, ülke genelinde okur-yazar oranı ise % 87'den yukarıya çıkamamıştır (Özdemir 2006). Türkiye İstatistik Kurumu 2012 verilerine göre Türkiye'de okuma-yazma bilen erkek sayısı 32 628 320 kişi olup, oranı ise % 98,6'dır. Okuma-yazma bilen kadın nüfus 30 719 323 kişi iken oranı % 93,0 olarak belirlenmiştir (TUİK 2012).

3.2. Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Türkiye'de eğitim; adalet, güvenlik ve sağlık gibi devletin temel işlevlerinden birisi olup devletin denetimi ve gözetimi altında yapılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtı, taşra ve yurtdışı teşkilâtları eğitim hizmetlerinin sunumunda önemli görevler üstlenmektedirler. Eğitim hakkı, T.C. Anayasası ile güvence altına alınmış; eğitimin tür ve kademelerini ve işleyişe dönük esasları düzenleyen mevzuatla Türk Eğitim Sistemi bugünkü yapısını kurmuştur. Türk Millî Eğitim Sisteminin genel çerçevesi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiştir ve Türk milletinin tüm bireylerini kapsar. Genel amaçlar şu şekilde özetlenebilir (Sönmez 2007):

1. Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer

veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Türk Eğitim ve Öğretim Sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenmiştir. Özel amaçlar ise Türk Eğitim ve Öğretim Sisteminin, genel amaçlarını gerçekleştirecek şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak tespit edilir. Eğitimin genel ve özel amaçları, her eğitim etkinliğinde uyulması gereken amaçlardır. Genel ve özel amaçlar bir bakıma eğitime bir çerçeve niteliğindedir (Ünal, Ada 2011). Türk Milli Eğitim Sistemini düzenleyen esaslar ise şu şekilde sıralanmıştır (Keskinçilik 2011):

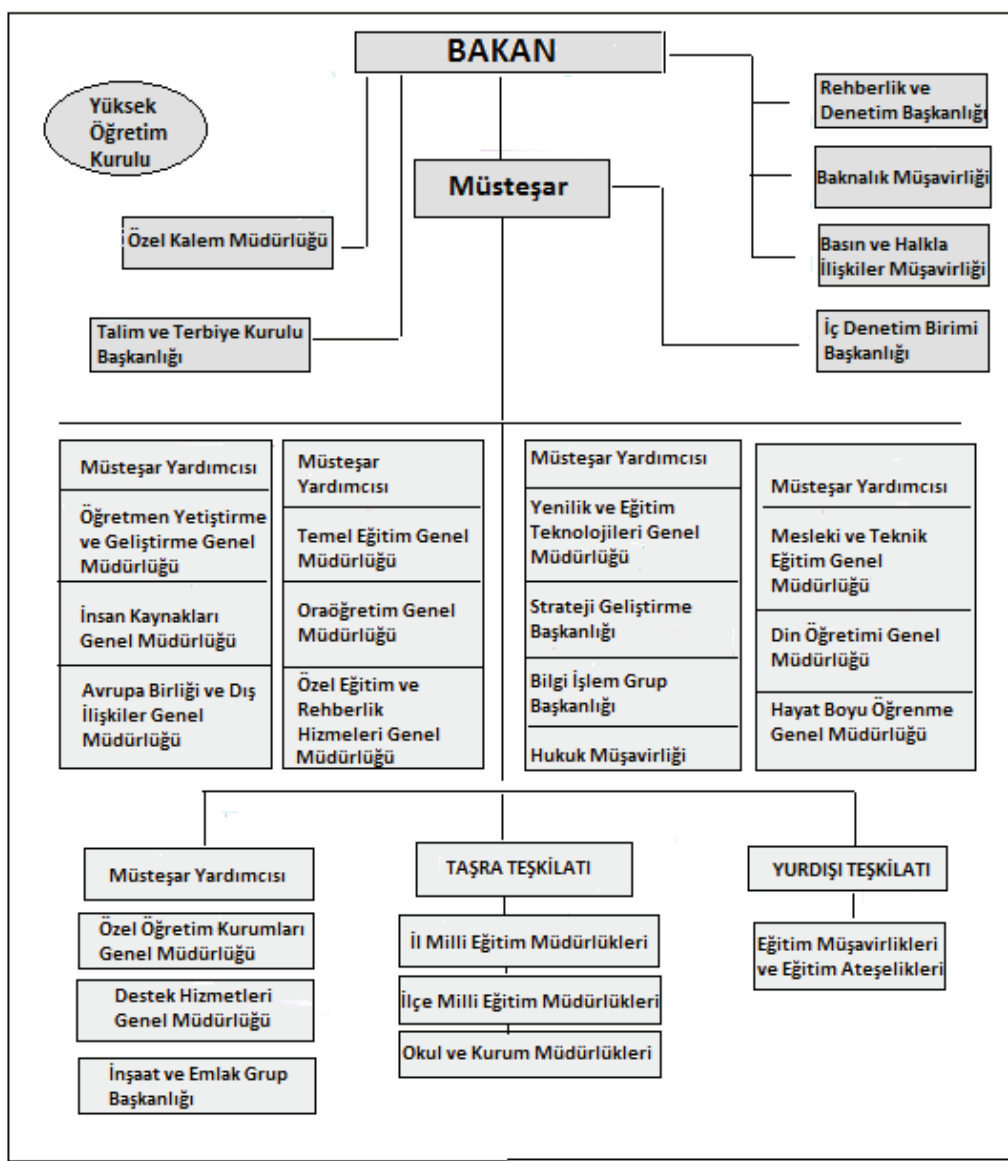
- T.C. Anayasası
- Eğitim ve Öğretimi Düzenleyen Yasalar
- Hükümet Programları
- Kalkınma Planları
- Milli Eğitim Şûraları
- Ulusal Plan

Sonuç olarak Türk Eğitim Sistemi, Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmayı; milli birlik ve bütünlük içerisinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı destekleyerek Türk milletini modern dünyanın seçkin bir ortağı yapmayı hedeflemektedir (Töremen 2011). Bu hedef doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı örgüt yapısı oluşturulmuştur.

3.3. Milli Eğitim Bakanlığı Örgüt Yapısı

Bakanlık düzeyinde ilk eğitim teşkilatı, Osmanlı Devleti döneminde 17 Mart 1857 tarihinde Maarif-i Umumiye Nezareti adıyla kurulmuştur (Ergün ve diğ. 2002). Bakanlık düzeyinde ilk eğitim örgütü olan bu kurum, Meclis-i Vükelaya (Bakanlar Kurulu) dair bir nazır (bakan) tarafından yönetilmekteydi. Cumhuriyetten sonra Milli Eğitim Bakanlığı farklı dönemlerde farklı isimlerle (1923-1935: Maarif Vekâleti, 1935-1941: Kültür Bakanlığı, 1941-1946: Maarif Vekilliği, 1946-1950: Milli Eğitim Bakanlığı, 1983-1989: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı) faaliyet göstermiştir. 1983 yılında, eğitim hizmetlerinin gençlik ve spor hizmetleriyle bir bütün olarak ele alınması örgütün “Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı” adıyla düzenlenmesine neden olmuştur. Ancak, 2 Mart 1989’da 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile gençlik ve spor hizmetleri, milli eğitim hizmetlerinden çıkarılmış, örgüt 3797 ve 4359 sayılı yasalar ile bugünkü şeklini almıştır (Akyüz 2012). Türk Milli Eğitim Bakanlığının örgüt şemasının son hali şekil 1’de gösterildiği gibidir.

Şekil 1. Türk Milli Eğitim Bakanlığı Örgütsel Şeması

<http://www.meb.gov.tr/meb/teskilat.html> (01.02.2013)

Şekil 1’de de görüldüğü gibi Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilatı; merkez örgütü, taşra örgütü, yurtdışı örgütü ve bağlı kuruluşlar olmak üzere dört kısma ayrılmaktadır. 1992 yılında uygulamaya konulan Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilatı ve Görevleri Hakkındaki Kanuna göre Milli Eğitim Bakanlığının görevleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (T.C.Resmî Gazete 2011):

- Okul öncesi, ilk ve orta öğretim çağındaki öğrencileri bedenî, zihnî, ahlaki, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden geliştiren ve insan haklarına

dayalı toplum yapısının ve küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak, güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerini bu çerçevede yürütmek ve denetlemek

- b) Eğitim ve öğretimin her kademesi için ulusal politika ve stratejileri belirlemek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve denetlemek, ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek
- c) Eğitim sistemini yeniliklere açık, dinamik, ekonomik ve toplumsal gelişimin gerekleriyle uyumlu biçimde güncel teknik ve modeller ışığında tasarlamak ve geliştirmek
- d) Eğitime erişimi kolaylaştıran, her vatandaşın eğitim fırsat ve imkânlarından eşit derecede yararlanabilmesini teminat altına alan politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve koordine etmek
- e) Kız öğrencilerin, özürhüleri ve toplumun özel ilgi bekleyen diğeri kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek
- f) Özel yetenek sahibi kişilerin bu niteliklerini koruyucu ve geliştirici özel eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek
- g) Yükseköğretim kurumları dışındaki eğitim ve öğretim kurumlarını açmak, açılmasına izin vermek ve denetlemek
- h) Yurtdışında çalışan veya ikamet eden Türk vatandaşlarının eğitim ve öğretim alanındaki ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çalışmaları ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde yürütmek
- i) Yükseköğretim dışında kalan ve diğeri kurum ve kuruluşlarca açılan örgün ve yaygın eğitim ve öğretim kurumlarının denklik derecelerini belirlemek, program ve düzenlemelerini hazırlamak

- j) Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı ortaöğretim kurumlarının program ve denklik derecelerinin belirlenmesi ile yönetmeliklerinin hazırlanmasında işbirliğinde bulunmak
- k) Yükseköğretimin millî eğitim politikası bütünlüğü içinde yürütülmesini sağlamak için, 4 Kasım 1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bakanlığa verilmiş olan görev ve sorumlulukları yerine getirmek
- l) Mevzuatla bakanlığa verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak.

3.4. Türk Milli Eğitim Sisteminin Okul Yapılanması

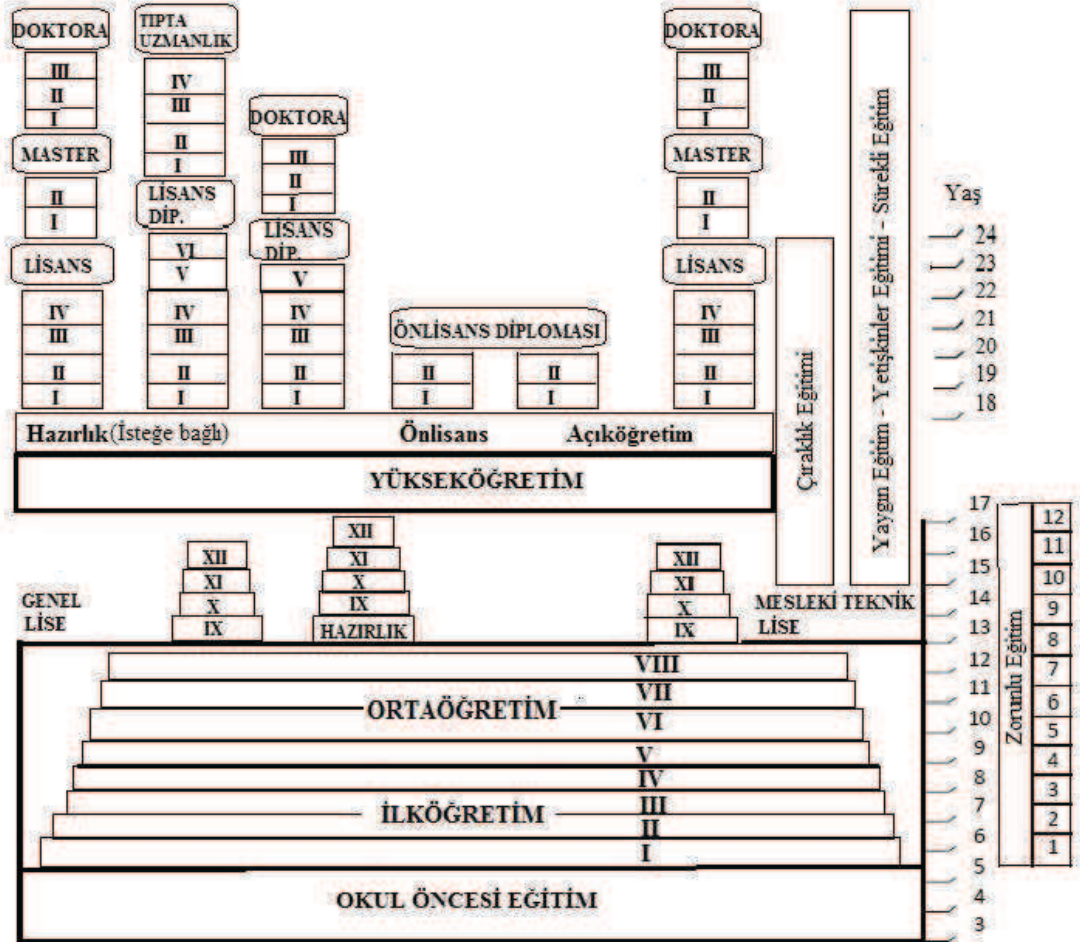
Türk Milli Eğitim Sistemi, bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılayacak şekilde ve bir bütünlük içinde “*örgün eğitim*” ve “*yaygın eğitim*” olmak üzere, iki ana bölümden oluşur.

3.4.1. Örgün Eğitim

Belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Örgün eğitim, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır (Şişman 2013).

Ülkemizde 1997’den bu yana uygulanan 8 yıllık kesintisiz eğitim sistemi, 11 Nisan 2012’de Resmi Gazetede “*İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 6287 Nolu Kanun*” adı altında yürürlüğe giren düzenleme ile kaldırılmıştır. Yeni kanun 2012-2013 eğitim öğretim döneminde uygulanmaya başlamıştır. Bu kanuna göre zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmış eğitim süreçleri Şekil 2’de de görüldüğü gibi ilk, orta ve lise olmak üzere 4+4+4 yıl şeklinde düzenlenmiştir (T.C. Resmi Gazete 2012). Bu yasayla, okula başlama yaşı 72 aydan 60 aya indirilmiştir. Beş yaşını bitirmiş çocuklar ilkokul öğrencisi olarak eğitime başlayacaktır. 5-8 yaş aralığı çocuklar ilköğretim, 9-12 yaş aralığı ortaokul ve 13-16 yaş aralığı ise lise olarak kademelendirilmiştir (Altıntaş 2012).

Şekil 2. Türk Milli Eğitim Sistemi

<http://munster.meb.gov.tr/mesistemi.htm> (18.02.2013)

Okullaşma oranları bir ülkenin eğitim düzeyini ve ileride erişebileceği eğitim düzeylerini göstermesi açısından önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığının strateji geliştirme başkanlığı verilerine göre Türkiye’de okullaşma oranları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de 2010-2013 Yılları Arasında Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranları

Eğitim Kademeleri	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Okul öncesi (5 yaş)	%43,10	%65,69	%55,35
İlköğretim	%98,41	%98,67	%98,86
Ortaöğretim	%66,07	%67,37	%70,06
Yüksek öğretim	%33,06	%35,51	-

(MEB SGB 2013)

Ülkemizde 4+4+4 eğitim sisteminin uygulanmaya başlandığı 2012-2013 eğitim döneminde, okul öncesi okullaşma oranlarında son yıllardaki istikrarlı yaklaşımın gerilemeye başladığı görülmektedir. Beş yaş gurubu okullaşma oranları bir önceki dönem 65,69 olarak gerçekleşirken bu yıl istatistiklere 55,35 olarak yansımıştır. İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında okullaşma oranlarında tutarlı bir büyüme süreci gözlemlenmektedir.

3.4.1.1. Okul Öncesi Eğitimi

Okul öncesi eğitim mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Bu eğitim isteğe bağlıdır. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabileceği gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okuluna bağlı anasınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilir. Okul öncesi eğitim kurumlarının nerelerde ve hangi önceliklere göre açılacağı, Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir (Balcı 2007).

3.4.1.2. İlköğretim

Türkiye’de mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter. İlköğretimin amacı; tüm öğrencilerin iyi birer vatandaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, milli ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamaktır (MEB SGB 2013).

Tablo 3. Resmi İlköğretim Okullarında 2007-2012 Yılları Arasında Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Okul Sayısı	33 227	32 862	32 431	31 899	31 177
Öğrenci Sayısı					
Toplam	10 644 383	10 469 932	10 664 676	10 713 806	10 692 329
Erkek	5 554 107	5 423 732	5 496 195	5 479 157	5 468 164
Kadın	5 090 276	5 046 200	5 168 481	5 234 649	5 224 165
Öğretmen	422 264	428 429	458 046	473 904	484 161

(MEB SGB 2013)

2011-2012 öğretim yılı itibariyle ilköğretimde okul sayısı 31 177'dir. Okul sayısı 2007-2012 öğretim yılları arasında 2 050 azalmıştır. 2007-2012 öğretim yılları arasında erkek öğrenci sayısında 85 943 azalma gözlenmekle beraber kız öğrenci sayısında 133 889 ve toplam öğrenci sayısında 61 897 düzeyinde bir artış gerçekleşmiştir.

3.4.1.3. Ortaöğretim

Ortaöğretim, Genel ve mesleki-teknik olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Ortaöğretim okulları en az 4 yıl sürelidir (9-12. sınıflar). 14-17 yaş grubu öğrencilerini kapsamaktadır. Ortaöğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin amaç ve temel ilkelerine uygun olarak şöyle belirtilmiştir (Özçelik 2010):

- 1) Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, yurdun sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini kazandırmak
- 2) Öğrencileri çeşitli program ve okullarla ilgili, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yükseköğretime veya mesleğe, hayata veya iş ortamlarına hazırlamaktır.

Son yıllarda Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması kapsamında çeşitli kararlar alınmıştır. Örneğin, üç yıllık genel, mesleki ve teknik liselerin eğitim ve öğretim süresinin 2005-2006 öğretim yılından itibaren 9. sınıftan başlamak üzere kademeli olarak 4 yıla çıkarılması, hazırlık sınıfı bulunan liselerin öğrenim sürelerinin 4 yıla göre yeniden düzenlenmesi Türk Milli Eğitim Sisteminde ortaöğretim; genel ortaöğretim, mesleki ve teknik ortaöğretim olarak iki kısımda incelenmektedir (Sönmez 2006). Genel ortaöğretim okullarının çeşitleri Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Genel Ortaöğretim Okul Türleri

Sınıflandırma	Türü
Genel Ortaöğretim	Genel Liseler
	Anadolu Liseleri
	Fen Liseleri
	Sosyal Bilimler Liseleri
	Anadolu Öğretmen Liseleri
	Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri

(Project Based School Management 2009)

Mesleki ve teknik ortaöğretim okulları; sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünü yetiştirmek, başarılı öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına geçiş için gerekli ve yeterli eğitimi vermek amacıyla kurulmuştur. Bu okullar, çoğu endüstri meslek, ticaret meslek, kız meslek, imam hatip ve teknik liselerden oluşmak üzere yaklaşık 60 farklı türdedir (Şahin 2008).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2013 verilerine göre ortaöğretim kademesinde okul sayısı 2012-2013 eğitim döneminde 10 418 olarak belirlenmiştir. Bunların 4 067 tanesi genel orta öğretim okulları, geri kalan 4 848 tanesi de mesleki ve teknik ortaöğretim okullarıdır. 2012-2013 eğitim döneminde 119 393’ü genel orta öğretimde, 135 502 tanesi ise mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında olmak üzere 254 895 öğretmen görev yapmaktadır.

Tablo 5. 2009-2013 Yılları Arasında Ortaöğretim Kademesinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Ortaöğretim				
Okul	8 913	9 281	9 672	10 418
Öğretmen	206 862	222 705	235 814	254 895
Öğrenci	4 240 139	4 748 610	4 895 097	4 995 623
Genel Ortaöğretim				
Okul	4 067	4 102	4 171	4 214
Öğretmen	111 896	118 378	122 716	119393
Öğrenci	2 420 691	2 676 123	2 804 877	2 725 972
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim				
Okul	4 846	5 179	5 501	6 204
Öğretmen	94 966	104 327	113 098	135 502
Öğrenci	1 819 448	2 072 487	2 090 220	2 696 651

(TÜİK 2013)

Ortaöğretim kademesinde 2012-2013 döneminde 4 995 623 öğrenci öğrenim görmüştür. Bunların 2 725 972 tanesi genel orta öğretim, 2 696 651 tanesi ise mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında eğitim almışlardır. Ülkemizde 2009-2010 eğitim dönemine göre ortaöğretimin hem genel hem de mesleki ve teknik öğretim alanlarında öğrenci, öğretmen ve okul sayılarında artışlar olduğu görülmektedir.

3.4.1.4. Yükseköğretim

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı, en az iki yıllık yükseköğretim veren kurumların tümünü kapsamaktadır. Yükseköğretimin amaç ve görevleri, Türk Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak; öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri

ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek; çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak; yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak; yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek; araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak; Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözle, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır (Sönmez 2007).

Türkiye’de 53 devlet ve 26 vakıf olmak üzere toplam 79 üniversite bulunmakla birlikte bu üniversitelerde açık öğretim hariç toplam 1 377 837 öğrenci eğitim görmektedir. Bu öğrencilerden 130 433’ü lisansüstü eğitimi görürken 1 247 404’ü ise ön lisans ve lisan eğitimi almaktadır. Yükseköğretimimizde toplam 79 555 kişilik öğretim kadrosu eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütmektedir (Özey ve diğ. 2013).

3.4.2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitimi tamamlayan ve eğitime süreklilik kazandıran okul dışı eğitim programları, hizmet içi eğitimi ve kamuoyu aydınlatma çalışmaları biçiminde yürütülür, örgün eğitimi tamamlayıcı nitelikteki yaygın eğitim çalışmaları Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Savunma, Sağlık ve Sosyal Yardım, Tarım ve Orman, Adalet, Kültür, Turizm, Çalışma Bakanlığı gibi bazı bakanlıklarla, özel ve gönüllü bir takım kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Yaygın eğitim örgün eğitimden daha kapsamlı olup okullarda, orduda, iş yerlerinde ve bir ölçüde ailede verilmektedir (Balcı 2007).

3.5. Eğitim Finansmanı

Eğitim sisteminin başlıca öğelerini öğrenciler, öğretmenler, eğitim programları, yöneticiler, eğitim uzmanları, eğitim teknolojisi, fiziki ve finansal kaynaklar oluşturmaktadır (Şişman 2007). Türkiye’de eğitim sistemi büyük oranda devlet tarafından

finanse edilir. Yatırım ve diğer harcamaların büyük bölümü, merkezi yönetsel yapı nedeniyle Merkezi Yönetim Bütçesi tarafından sağlanmaktadır. Eğitime katkı payları da eğitim için önemli bir finansman kaynağıdır. Yerel düzeyde ise eğitim finansman kaynaklarının büyük bölümünü İl Özel İdaresi ve bağışlardan oluşturmaktadır (Yeşil 2012).

2012 yılında merkezi yönetim bütçesinde eğitim harcamaları için öngörülen ödenek toplamı 53,1 milyar TL seviyesindedir. Diğer kamu kurumlarının eğitim ödenekleri de tahmini olarak eklendiğinde, bu tutar 55,1 milyar TL'ye çıkmaktadır. Sosyal harcamalar içinde diğer sektörlerden belirgin bir şekilde farklı olarak eğitim harcamalarının yaklaşık % 95'i doğrudan merkezi yönetim bütçesi tarafından yapılmaktadır. Kamu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı 2000'lerin başında % 3,2 seviyesinde iken, özellikle 2006 yılından sonraki dönemde % 3,8 seviyesine çıkmıştır. Bu oran OECD ülkelerinde ise ortalama % 5-5,5 arasında gerçekleşmiştir. Türkiye'de eğitim harcamaları son dönemde artmakla birlikte, seviye olarak OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmaktadır. Öğrenci başına harcamalara baktığımızda Türkiye, OECD ülkeleri içinde eğitim düzeyleri itibarı ile öğrenci başına en düşük harcama seviyesine sahip ülke konumundadır. En son açıklanan 2008 yılı verilerine göre ilköğretimde öğrenci başına kamu sektörü harcaması OECD ortalamasında 6150 ABD doları iken, bu tutar Türkiye'de 1 450 ABD doları düzeyinde çıkmaktadır (TEPAV 2012).

3.6. Personel ve Kaynak Tahsisi

Ülkemizde kaliteli eğitimi kısa sürede sağlamak için gerekli kaynakların harekete geçirilmesi zorunlu bir görevdir. Günümüzde halen öğretmen sayılarında istenen düzeye ulaşamamıştır. 2010-2011 eğitim döneminde ilköğretim kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yaklaşık 21 iken OECD ortalaması 16'dır. Tablo 6'da da görüldüğü gibi ortaöğretimin genel ve mesleki teknik ortaöğretim alanlarında öğrenci başına düşen öğrenci sayısı ortalama 18 olarak belirlenmiştir. Öğrenci başına düşen öğrenci sayılarının 2007-2008 dönemine göre azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum olumlu bir gelişime olsa da yeterli düzeyde değildir.

Tablo 6. Eğitim Seviyesine Göre Derslik ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları

	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı				
İlköğretim	33	32	32	31
Ortaöğretim (Toplam)	29	31	33	34
Ortaöğretim (Genel)	28	29	31	31
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	29	33	36	38
Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı				
İlköğretim	24	23	22	21
Ortaöğretim (Toplam)	15	17	18	18
Ortaöğretim (Genel)	16	18	18	18
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	14	16	17	18

(Özenç, Arslanhan Memiş 2012)

Ülkemizde derslik başına düşen öğrenci sayıları, 2010-2011 eğitim döneminde ilköğretim okullarında ve genel ortaöğretim okullarında 31, mesleki teknik ortaöğretim okullarında ise 38 olarak belirlenmiştir. İlköğretimde yapılan okullaşma çabalarının sonucu olarak 2007-2008 dönemine göre derslik başına düşen öğrenci sayısının 33'ten 31 düştüğü görülmektedir. Ortaöğretim kademesinde ise özellikle mesleki ortaöğretimde sınıfların artırılmaması nedeniyle derslik başına düşen öğrenci sayıları 29'dan 38'e kadar yükselmiştir.

Derslik sayısı bakımından ülkemizde, Dünya Bankası kredileri, AB katkısı, yerel idareler ve özel sektörün katkılarıyla çarpıcı bir ilerleme sağlanmıştır. Özel sektörün bu konudaki desteğine %100 vergi indirimi tanınmıştır. Ancak yine de, ikili öğretimi

kaldırmak ve 2014 yılında her sınıfta 30 öğrenci öngören hükümet hedefine ulaşmak için daha çok şey yapması gerekmektedir. Yapılan tahminlere göre bu hedeflere ulaşılabilmesi için ilköğretimde 55-60 bin, ortaöğretimde ise 75-80 bin yeni derslik gerekmektedir (Eğitim İzleme Raporu 2008).

BÖLÜM IV

BULGARİSTAN MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BAKIŞ

4. 1. Bulgaristan Milli Eğitim Sisteminin Kısa Tarihçesi

Bulgaristan Eğitim Sistemine, tarihin farklı dönemleri boyunca her ülkede olduğu gibi farklı siyasal eğilimler hâkim olmuştur. Bunlar: liberal demokrasi (1878-1934), otoritarizm (1934-1944), halk demokrasisi (1944-1948), komünizm (1948-1989) ve post komünizmdir (1989--) (Sachkova 1997). Uzun yıllar boyunca SSCB'nin en yakın müttefiklerinden biri olan Bulgaristan siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da SSCB'den büyük ölçüde etkilenmiştir. Bulgaristan Eğitim Sistemi günümüzde bile bu etkilerin izlerini taşımaktadır.

Bulgaristan Milli Eğitim Sisteminin kuruluşu IX. yüzyıl ortalarına, Kiril Alfabeti'nin Kiril ve Metodiy kardeşler tarafından oluşturulmasına kadar dayanmaktadır. Bu dönemde eğitim sistemi kilisenin etkisi altında şekillenmiştir. Bulgaristan 1936 yılında Osmanlı İmparatorluğu himayesi altına girmiştir (Grant 1970). Uzun yıllar Osmanlı hâkimiyeti altında kalan Bulgaristan'da 18 ve 19. yüzyıllarda manastır okulu ya da devlet okulu şeklinde "hücre okullar" kurulmuştur. Bu okullarda eski eğitim sistemindeki gibi din ağırlıklı olmuşken, doğa bilimleri ve yazma, okuma ile ilgilide az da olsa eğitim verilmiştir. Bu okullar manastır okulları ya da kilise okulları olarak bilinmektedir çünkü dersler ağırlıklı olarak rahipler tarafından verilmiştir. İlerleyen zamanlarda eğitilmiş ve zanaatkâr insanlar tarafından okullar kurulmaya başlanmıştır, bu okulların bazıları uzun süreli eğitimin verildiği el sanatı okulları olarak gelişmiştir (Georgeoff 1977).

Bulgaristan 1878 yılında Osmanlı egemenliğinden çıkarak bağımsızlığını kazanmıştır. Bu dönemde Bulgaristan Krallığı tarafından geçici bir eğitim yasası düzenlenmiştir. Bu yasa ile eğitim sisteminde demokrasi ve bölgesel yönetim benimsenmiştir. Eğitime laik bir anlayış getirilmiş ve üç yıllık ilköğretim okulları zorunlu eğitim kapsamında düzenlenmiştir. Bu yasanın ardından eğitim sisteminin yapısı üç yıllık ilköğretim, dört yıllık temel okullar, dört yıllık modern lise okulları şeklinde yapılandırılmıştır. Bu değişiklikten sadece iki yıl sonra 1880 yılında Ulusal Eğitim

Yasasının yapısı değiştirilmiştir ve okul sistemi dört yıllık ilköğretim, beş yıllık ortaöğretim ve dört yıllık lise şeklinde düzenlenmiştir. 1981 yılında Kamu Eğitim Yasası ile Eğitim Bakanlığına eğitimi merkezileştirme yetkisi verilmesi, zorunlu eğitim süresinin 6 yıla çıkarılması ve eğitimin ilk seviyesi olarak 3-7 yaş arası çocuklar için anaokullarının kurulması gibi çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Eğitim alanında ikinci önemli adım ise 1909 yılında çıkarılan Ulusal Eğitim Yasası ile atılmıştır. Bu yasayla Avrupa'nın eğitim seviyesine ulaşılması hedeflenmiş ve eğitimde merkezi yönetim sistemi güçlendirilmiştir. Eğitim sistemi dört yıl ilköğretim, üç yıl ortaöğretim ve beş yıl lise olarak tekrar düzenlenmiştir. Bu sistem 35 yıl boyunca aynı kalmış, bu dönemde çok sayıda iki yıllık öğretmen kolejlere açılmıştır (Hömer ve diğ. 2007).

1944 yılında Bulgaristan Eğitim Sistemi komünist rejimin etkisi altına giremeye başlamıştır. Okulların hedefleri ve fonksiyonları bu ideolojiye göre şekillendirilmiştir. Özellikle ilköğretim müfredatında önemli değişiklikler yapılmıştır (Glenn 1995). Komünist rejim döneminde Bulgaristan'da eğitim sistemi 7 kademeye ayrılmıştır. Bunlar: okul öncesi eğitim, genel eğitim, pedagoji okulları, meslek okulları, profesyonel ortaokullar (teknik kolej, meslek okulları), birleşik politeknik ortaöğretim okulları ve yüksek eğitim enstitüleridir (Georgeoff 1977). 1944-1989 dönemindeki eğitim, büyük ölçüde merkezileşmiş ve komünist ideoloji ile şekillenmiştir. Bu dönem içerisindeki gerçekleşen olumlu durumlar şunlardır: Genel ve mesleki ortaokulların yaygınlaştırılması, çok sayıda ortaokulun açılması ve yayılması, eğitim yönetimindeki demokratik trendlerin korunması, okul faaliyetlerine ebeveynlerin ve toplumun katılımı. 1944-1989 döneminde eğitimin işleyişi ve yönetimi, dönemin iktidar partisi Komünist Parti tarafından çıkarılan kararnameler, mahkeme kararları, Eğitimi Kalkındırma Tezi (1980) gibi belgeler temel alınarak yürütülmüştür. Bu dönemde kabul edilen tek kanun, 1959 yılında çıkarılan politeknik eğitim ve eğitim ile üretim süreçlerini birleştirme ihtiyacını vurgulayan Okul ve Hayat Arasındaki Yakın İlişki Kanunudur (Popov 2006).

Geleneksel yapısını koruyan ve çağdaş Avrupa ülkeleri ile entegre olmuş sistemin oluşturulabilmesi için Bulgaristan Hükümeti eğitimde daha fazla modernleşme için ekonomik, sosyal taleplere cevap verilmesi gerektiğinin farkına varmış ve bu amaç doğrultusunda Bulgaristan'da öğretimdeki temel değişimler aşağıdaki maddelere odaklanmıştır (Savova 1996):

1. *Mevzuat Yasaları:* Halk eğitimi için 1991 yılında yeni bir yasa hazırlandı ve parlamentonun onayıyla yürürlüğe girdi
2. *Eğitimin Yapısı:* Eğitimimin yeni yapısıyla okullarda yeni düzenlemeler yapıldı
3. *Müfredat:* Yeni zorunlu dersler tanındı. Seçmeli derslere yeni bir boyut getirildi ve mevzuattaki azınlık eğitimi için düzenlemeler yapıldı
4. *Finansman ve Yönetim:* Eğitime daha fazla bütçe ayrılması yönünde çalışmalar yapıldı
5. *Eğitim Kadrosu:* Eğitim kadrosunun daha kalifiye elemanlardan oluşması yönünde yeni amaçlar belirlendi ve bu amcalara ulaşabilmek için düzenlemeler yapıldı.

Bulgaristan'da sosyal, siyasi ve eğitim alanında en önemli gelişmelerden birisi 13 Temmuz 1991 yılında Bulgaristan yeni anayasasının 56 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmesidir. Bu yasayla toplumun ve eğitim sisteminin demokratik ilkelerle işlemesi, okullarda özerkliğin artırılması ve eğitim sistemin yönetiminde merkezi otoritenin dağıtılması amaçlanmıştır. Herkes için eğitim hakkının ve daha iyi eğitim şartlarının garantisi verilmiştir (Madde 4). İnsanların eğitim hakkı üzerinde ulus, sınıf, etnik ve sosyal köken, inanç ve sosyal statü ayrımı yapılmayacağını vurgulamıştır. 1991 Anayasası hem geleneksel hem de modern yapıdadır eğitim sisteminin temel sorunlarına çözümler üretmeyi amaçlar. Bu yasaya göre (BG Resmi Gazete 1991):

- Eğitim sistemi laikdir
- Eğitim devlet ve belediye okullarında ücretsizdir (Madde 6)
- Bulgaristan okullarında ve anaokullarında resmi dil Bulgarcadır
- Bulgaristan vatandaşları seçmek istedikleri okulları seçmekte özgürdür. Kamu Eğitim Yasası tüm öğrencilerin eşit eğitim alma hakkını sağlar. Eğitim sisteminin ilerleyen kademelerinde başarılı öğrenciler devlet tarafından desteklenir
- Okullar ve anaokulları kamuya aittir ya da özeldir (Madde 10). Yaygın olarak var olan belediye okullarına özellikle önem verilmektedir. Bunlar ilkokul, genel eğitim okulları ve ortaokullardır

- Özel okullar kamu okullarına alternatif olarak kurulmuştur ve devlet tarafından denetime tabidir
- Gerek devlet okulları olsun gerekse belediye okulları olsun kamu okullarının hizmet birimleri ve tüzel kişilikleri vardır
- Okullar ve anaokulları öğrencilerin fiziksel ve psikolojik gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmiştir (Madde 14). Öğrencilere fiziksel olarak ceza uygulanmasına ya da kötü davranılmasına karşı çıkararak insan onurunun psikolojik ve fiziksel sağlığın korunmasını garanti eder
- Kamu Eğitim Kanunu devletin eğitim gereksinimlerine göre oluşturulur ve geliştirilir (Madde 16).

1991 eğitim döneminde yeni çıkan kanunla eğitim sistemi ilköğretim (4 yıl), temel eğitim (4 yıl) ve ortaöğretim (3-5 yıl) olmak üzere üç kademeye ayrılmıştır (Assenova ve diğ. 1996). Bu dönemde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları Tablo 7’de gösterildiği gibidir.

Tablo 7. Bulgaristan’da 1991 Yılında Okul Kademelerinde Okul, Öğrenci, Öğretmen Sayıları

Eğitim Kademesi	Okul	Öğrenci	Öğretmen
İlköğretim	3 333	333 572	23 424
Ortaöğretim	2 877	592 847	37 988
Mesleki orta Öğretim	5	2 785	83
Özel Ortaöğretim	175	18 472	3 108
Toplam	6 390	947 676	64 603

(Assenova ve diğ. 1996)

Tablo 7’de de görüldüğü gibi 1991 öğretim döneminde ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde toplam okul sayısı 6 390, öğrenci sayısı 947 676 ve öğretmen sayısı 64 603 olarak belirlenmiştir. Genel ortaöğretim yapısı içinde toplumsal ve ekonomik değişimler sebebiyle mesleki ortaöğretim okullarına ihtiyaç artmıştır fakat sayıları sınırlı düzeyde kalmıştır.

4.2. Bulgaristan Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Her devletin kendine özgü bir milli eğitim sistemi vardır. Eğitim sistemlerinin oluşmasında tarihsel, ekonomik, geleneksel, siyasi ve politik faktörler etkili olmaktadır. Bulgaristan devletinde rejim değişikliğinden bu yana demokratikleşme ve eğitim sistemini modernleştirme konusunda önemli çabalar sarf edilmiştir. Bulgaristan Avrupa Birliğine üyeliği sürecinde politika, ekonomi ve eğitim alanında radikal yenilikler yaşamıştır. Bulgaristan Eğitim Sistemi birçok yönden batılı ülkelere entegre edilmeye çalışılmıştır (Psifidou 2007). Eğitim sistemini daha bağımsız bir hale getirmek ve okul ağlarını en iyi şekilde kullanmak için okul müfredatında önemli değişiklikler yapılmıştır. Yeni ulusal program 1999 yılında milli eğitim standartları ile birlikte kabul edilmiştir (MES 1991) Bulgaristan'da son dönemlerde milli eğitim sistemini şekillendiren temel mevzuat ve strateji dokümanları şunlardır (Ministry of Education and Science 2008):

- *1991 yılında yayınlanan Kamu Eğitim Yasası:* Demokratik özellikler ve geleneksel yapının özelliklerini taşır. Avrupa trendleri ve Bulgaristan yasalarının etkisi altında şekillenmiştir. İdari yapının tanımı yapılmış, eğitim alanında ulusal hükümet organlarının fonksiyonları ve eğitim kademelerinde öğretim şekli belirlenmiştir
- *1999 yılında yayınlanan Eğitim Seviyeleri ve Genel Eğitim Müfredat Yasası:* Zorunlu eğitim kapsamında zorunlu seçmeli ve serbest seçmeli dersler tanımlanmış, müfredat ve genel eğitim sistemi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir
- *1999 yılında yayımlanan Mesleki Eğitim ve Öğretim Yasası:* Meslek eğitimi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Mesleki eğitimin hedefleri, ilkeleri, aşamaları, organizasyonu ve yönetimi bu yasayla belirlenmiştir
- *1995 yılında yayınlanan Yüksek Eğitim Yasası:* Bu yasa ile Bulgaristan Cumhuriyeti'ndeki yüksek eğitim kurumlarının organizasyonu, fonksiyonu, yönetimi ve finansmanı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır
- *2006 yılında yayınlanan Ulusal Eğitim Yasası:* Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan okulların ve okul öncesi eğitimin geliştirilmesi için ulusal program 1 Haziran 2006 yılında meclis tarafından kabul edilmiştir. Bu

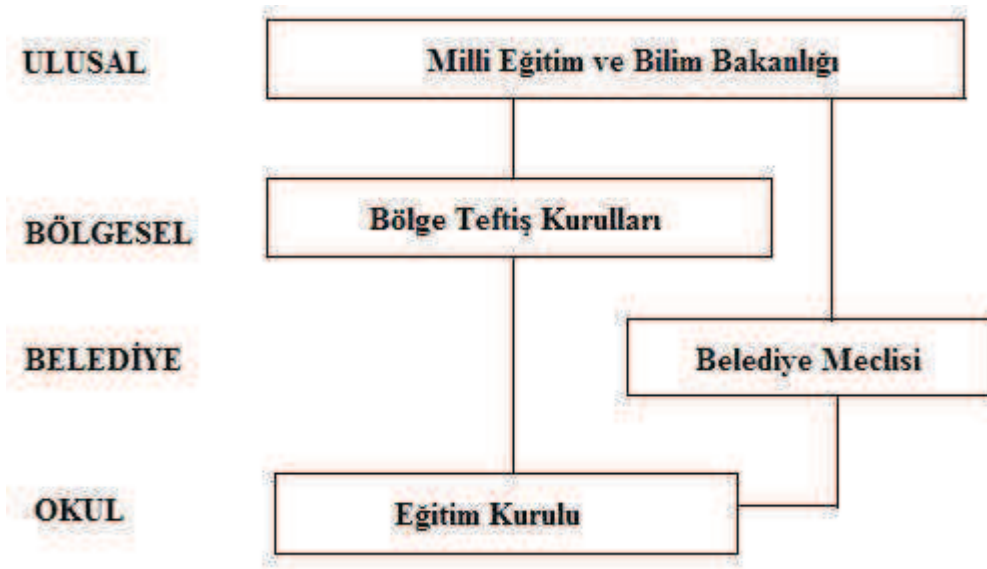
program öğrenci merkezli yaklaşımı temel almıştır. Eğitimde eşitlik, yüksek kalite ve eğitimin etkinlik merkezli olmasını savunmaktadır.

Yukarda saydığımız yeni eğitim düzenlemeleri ile Bulgaristan’da komünist rejim döneminde ağırlıklı olarak mesleki eğitime verilen önem yerini herkes için genel eğitim ve yaşam konseptinin geliştirilmesi çalışmalarına bırakmıştır. Bulgaristan’daki yeni demokratik rejimi desteklemek için eğitim müfredatlarına ve kitaplara Avrupa vatandaşlığı, hoşgörü, barış içinde yaşam, insan hakları gibi yeni değerler ve ilkeler yerleştirilmiştir (Psifidou 2009).

4.3. Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının Yapısı

Bulgaristan Eğitim Sisteminin yönetimi Bakanlar Konseyi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kamu eğitim sisteminin yönetim organları Milli Eğitim Bakanlığı (MES), bölgesel eğitim müfettişlikleri ve eğitim sisteminin değerlendirme kurulu, okullar ve hizmet birimleri, belediyeler, maliye bakanlığı, yüksek öğretim okullarıdır (UNESCO 2008). Eğitim yönetimi Şekil 3’de görüldüğü gibi ulusal, bölgesel, belediye ve okullar olarak örgütlenmiştir.

Şekil 3. Bulgaristan Eğitim Sisteminin Yönetim Yapısındaki Düzeyler

Eğitim yönetiminin temel özellikleri, her geçen gün artan demokratikleşmesi ve merkezden uzaklaştırılması ile eğitim kuruluşlarına verilen otonominin genişletilmesidir. Milli Eğitim Bakanlığı (MES), Bakanlar Konseyi'nin eğitim yönetimi için en önemli organıdır. MES, eğitim alanında devletin politikasını belirlemekte ve uygulamakta; uzun vadeli programlar ve işlevsel planlar yoluyla eğitimin kalkınmasını sürdüren faaliyetleri yaratmakta ve planlamakta; yönetim birimlerinin ve eğitim kuruluşlarının çalışmalarını organize ve koordine etmekte; ülkedeki her çeşit ve bütün seviyedeki okulların faaliyetlerini gözlemekte; okul dokmantasyonlarını ve okul yerlerini onaylamakta; yeniliklerin uygulandığının ve ders kitaplarının, ders programlarının ve ğretim kadrosunun sağlandığının güvencesini vermekte ve eğitim alanında uluslararası faaliyetleri yürütmektedir. MES'in merkez yönetimi, araştırma kuruluşları ve diğer yükseköğrenim kurumlarından gelen uzmanlar, bölgesel ve topluluk yönetiminden uzmanlar, başğretmenler, öğretmenler vb. kişilerden oluşan büyük bir uzman ordusunun yardımı ile yönetmelikleri uygulanmaktadır. Zorunlu eğitim programı, planlar, devletin eğitim ihtiyaçları, ders kitapları, el kitapları, vb. gibi zorunlu okul dokmantasyonlarını onaylamaktadır (Eurydice 2010). Bulgaristan'da temel eğitim sistemi içinde sorumlulukların dağılımını Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Bulgaristan’da Temel Eğitim Sistemi İçinde Sorumlulukların Dağılımı

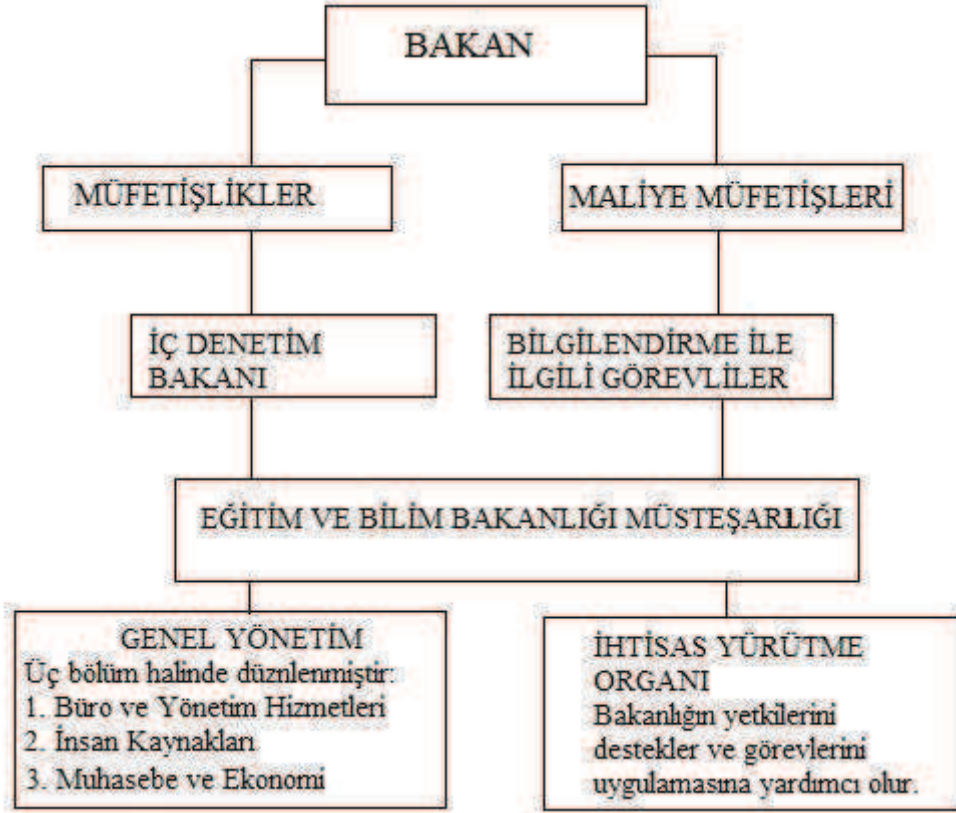
Kurumlar	Sorumlulukları	Sınırlılıkları
Eğitim ve Bilim Bakanlığı (MES)	Eğitimin geliştirilmesinde uzun vadeli gelişim stratejilerine, programlarına ve projelerine bağlı olarak ulusal eğitim politikasını uygular	MES okulların kendi yönetim organlarının kendi yönetsel bağımsızlıkları yerine ulusal eğitim politikalarına odaklanmıştır.
Maliye Bakanlığı	Eğitim bütçesinin çerçevesini ve devlet bütçesinden eğitim için ayrılan payı belirler (MES ve Ulusal Belediyeler Birliğine de danışarak)	Eğitim harcamalarının standartları ile giderler arasında düzgün bağlantı kurulması zordur.
Belediyeler	Belediyelerde eğitime ayrılmış organlar, devlet alan yapısının bir parçasıdır ve belediyelerin eğitim politikası uygulamalarına katılmaktadırlar. Bu organlar, 16 yaşına kadar olan çocukların zorunlu eğitiminden, sorumludurlar	Yönetim organları ve uygulama organları arasındaki bağlantıyı keser.
Eğitim Kalitesinin Değerlendirilmesi ve Kontrol Merkezi (CKOKO)	Eğitim çıktılarının organizasyonu ve yönetim organlarını geliştiren standartlar çerçevesinde dış değerlendirme	Her eğitim kademesi için zorluk düzeyleri farklı testler oluşturulmalıdır ve bunlar her yıl değiştirilmelidir. Bazı testlerin dış değerlendirme güvenilirliği yetersizdir.
Bölgesel Eğitim Teftişi	Öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini kontrol eder. Okul müdürlerinin seçim ve tayini denetler. Okullar, öğrenciler idari işler ve finansman uygulamalarının yasalara ve kurlara uygun yapıp yapılmadığını kontrol eder.	Resmi program ve uygulamadaki program arasındaki farklılıklar nedeniyle denetleme aşmasında zorluklar yaşanmaktadır.
Okul Müdürü	Okula tahsis edilen tüm fonların yönetimi anlaşmalı çalışan öğretmenlerin ücretleri ile iş gücünün belirlenmesi, bir sonraki yıl kamu personeli dışında çalışacak olan personel için fon ayrılması, okul içinde öğrencilerin niteliksel ve niceliksel özellikleriyle ilgilenilmesi.	Bütçe kararları konusunda öğretmen ve sendikalardan çok veliler ve okul topluluklarından etkilenmesi
Okul Konseyleri	Bağışlar ve çeşitli destekler	Okul konseyi kararlarının resmi bir dayanağı ve yaptırımı yoktur

(World Bank 2010)

Bulgaristan'da eğitim sistemi yönetiminde, Milli Eğitim Yasası'na yapılan son düzenlemelere uygun olacak şekilde gerekli değişiklikler yapılmaktadır. Bölgesel eğitim yapılarına bireysel bir karakter kazandıran yeni bir yönetim modeli geliştirilmiştir. Bu süreç temel olarak birimlerin yönetsel işlevlerinin, özelliklerine ve hazır bulunmuşluklarına uygun olacak şekilde sistem içerisinde yeniden dağıtılması ile ilişkilidir. Okulun yerel yönetimler, belediyeye ait olan ve olmayan organizasyonlar ile iş birliği ve ortaklığı da genişleme sürecinin içinde yer almaktadır. Bulgaristan'ın Eğitim Bakanlığı tarafından sözü geçen alan sınırları için belirlenmiş eğitim politikalarının tamamından sorumlu olan 28 tane bölgesel eğitim teftiş kurulu bulunmaktadır. Belediyelerde eğitime ayrılmış organlar, devlet alan yapısının bir parçasıdır ve belediyelerin eğitim politikası uygulamalarına katılmaktadırlar. Bu organlar, 16 yaşına kadar olan çocukların zorunlu eğitiminden, okul öncesi eğitiminden, okul dışı faaliyetlerinden, sağlık hizmetlerinden, finansmandan, araç-gereç temininden, binalardan, okul yemeklerinden, barınmalarından, sosyal ve spor tesislerinden, çocukların ulaşımından, öğrenciler ve öğretmenlerden, burslardan sorumludurlar ve son yıllarda oldukça yaygın hale gelmişlerdir. Okul Mütevelli Heyeti'nin oluşturulması geleneği, ebeveynler ve kamu arasında bir bağlantı yaratmaktadır. Bu heyetin üyeleri, başöğretmenler, öğretmenler, veliler, halk figürleri, iş adamları vb. dir. Okul kamu organları aynı zamanda veli konseyi, öğrenci konseyi, sınıf konseyi gibi konseyleri de içerebilmektedir. Okul kamu organlarının öğrencilerin yaşı, sınıfları, program dışı aktiviteleri ve okulun yönetsel işlevini dikkate alarak, okulun faaliyetlerini düzenleme hakkı da vardır (Eurydice 2010).

Bulgaristan'da eğitim yönetim sistemi merkezidir. Milli Eğitim ve Bilim Bakanlığı adı altında merkeze toplanmıştır. Merkeziyetçilik; Milli Eğitim Bakanlığının, var olan tüm bakanlıkların ve personelin hizmet gruplarının, üzerinde kontrol ve denetim uygulamasıdır.

Şekil 4. Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması

http://www.mon.bg/left_menu/ministry/ (19.03.2013)

Bulgaristan'da Milli Eğitim Sisteminin teşkilat yapısı içinde yer alan temel birimler aşağıdaki gibidir (http://www.mon.bg/left_menu/ministry/):

- *Bakanlık:* Şekil 4'te de görüldüğü gibi bakan idari süreçte merkezde yer alır. Bakanlığın görevi devletin eğitim politikalarını gerçekleştirmektir. Bakan bu görev doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetlerinin genel ve zorunlu standartlarını belirler, stratejiler oluşturur. Ayrıca eğitim yasasına bağlı olarak açılmış tüm okulların devletin standartlarına ve stratejilerine uygun hareket edip etmediğini denetler
- *Mali Denetçiler:* Bakanlığa bağlı olarak hizmet sunarlar. Maliye müfettişleri, taahhüt ve harcama kararı vermeden önce finansal faaliyetlerle ilgili tüm belge ve işlemlerin yasal bir ön incelemesini yapmakla sorumludurlar
- *Müfettişlikler:* Bölgesel birimler ve şubelerin görev ve faaliyetlerini denetlerler. İdarenin etkinliğini analiz ederler, yönetimin kurallara uymasını

sağlarlar. Görevli veya memurlar için disiplin soruşturması önerebilirler. Yasadışı ve uygunsuz işlemleri, davranışları kontrol ederler. Müfettişler yönetim organizasyonunun iç kurallara uymasını sağlar, aynı zamanda müfettişler kendi hazırladıkları raporları doğrudan bakana bildirmekle yükümlüdürler.

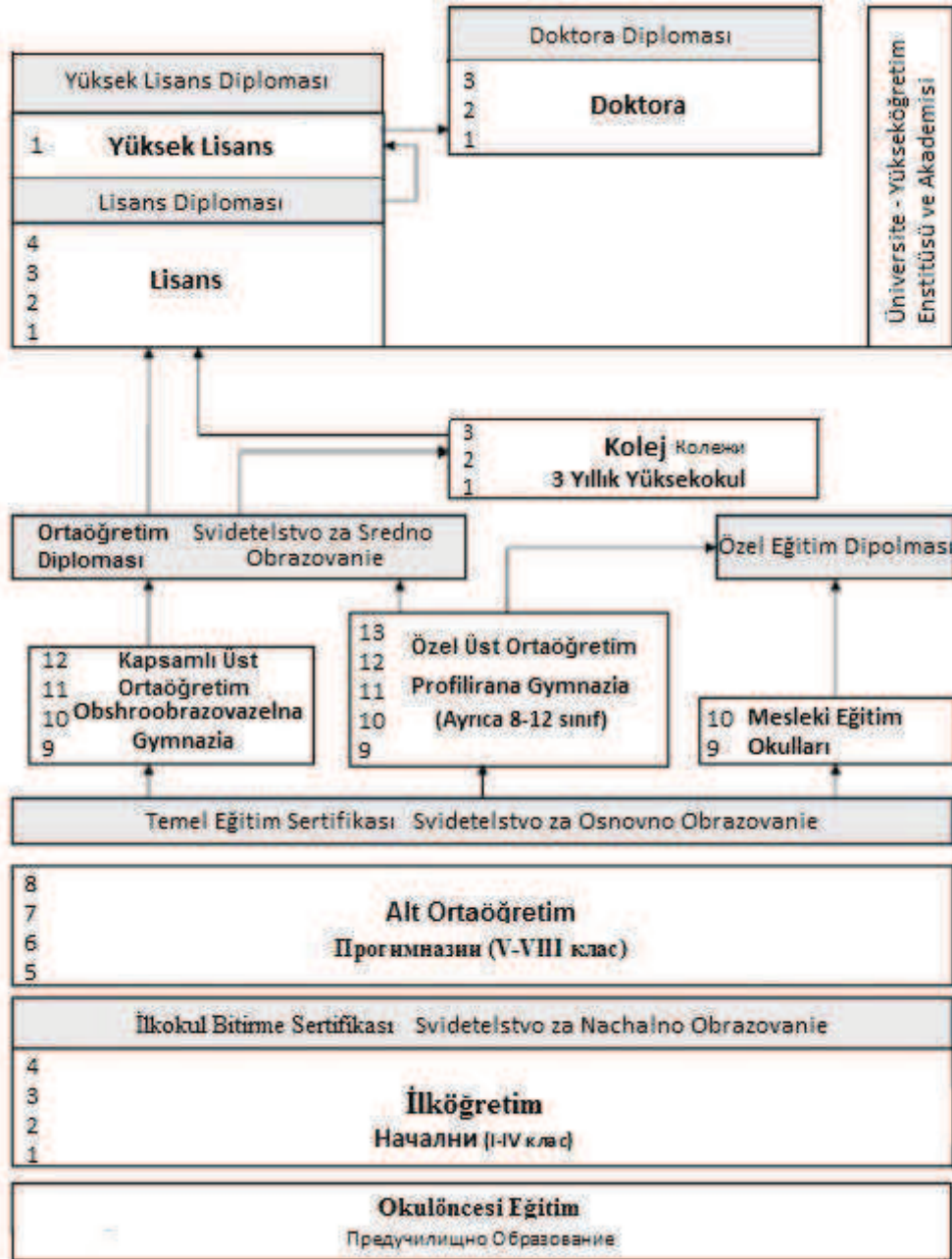
- *Bilgi İşlem Uzmanları:* Teknik kaynak ve uygulamayı sağlarlar. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki ve okullardaki bilgisayar teknolojilerinin donanımından ve alt yapısının düzgün işlemesinden sorumludurlar.

Bulgaristan'da eğitim sisteminin düzgün işleyebilmesi için bakanın merkezde yer aldığı bir teşkilatlanma yapısı oluşturulmuştur. Tüm organların yetki ve sorumluluk kapsamı Bulgaristan milli eğitim sistemi yönetmeliğinde belirtilmiştir.

4.4. Bulgaristan Milli Eğitim Sisteminin Okul Yapılanması

Bulgaristan'da eğitim 6-7 yaş ile 16 yaş arasında zorunludur. Temel eğitim (Основни Образование) sistemi 1. sınıf ile 8 sınıf arasındaki dönemi kapsar. Temel eğitim iki aşamaya ayrılır: ilk aşama (natchalen etap) 1. sınıftan 4. sınıfa kadar, ikinci aşama (progimnazianlen etap) 5. sınıftan 8. sınıftan kadardır. Temel eğitim devlet okulları, belediye okulları ve özel okullar tarafından verilmektedir ve özel okullar dışında ücretsizdir. İlköğretimde 1. sınıftan 4. sınıfa kadar tüm öğrenciler için zorunlu olan tek bir müfredat vardır. Bu eğitim kademesinin başarıyla tamamlanmasının ardından öğrencilere ilköğretim bitirme sertifikası (удостоверение за завършен IV клас) verilir. İlköğretimin ikinci aşamasında (5. sınıftan 8. sınıfa kadar) farklı dersler için eğitim temelleri atılır ve bu kademenin sonunda öğrencilerin belirli altyapı becerilerini kazanmış olması beklenir. 8. sınıfın başarıyla tamamlanmasının ardından öğrencilere temel eğitim sertifikası (Свидетелство за завършено основно образование) verilir. Öğrencilerin ortaöğretim kademesine devam edebilmeleri için ortaöğretim giriş sınavını geçmeleri gerekmektedir. Genel ortaöğretim (sredno obchto obrozovanie) 9. sınıftan 12 (13) sınıfta kadarki eğitimi kapsar (Schneider 2008).

Şekil 5. Bulgaristan Eğitim Sistemi Şeması

(Karabunarlieva 2008)

Bulgaristan'da kamu eğitimi yaslarına göre eğitim sistemi şu basamaklardan oluşmaktadır (OCED 2004):

1. Okul Öncesi Eğitim - Предучилищно Образование
2. İlköğretim - Начални (I-IV клас)

3. Ortaöğretim Alt Kademe - Прогимназии (V-VIII клас)
4. Temel Eğitim - Основни (I-VIII клас)
5. Ortaöğretim Üst Kademe - Средно Образование (IX-XII или VIII-XII клас)
6. Özel Okullar - Частни Образование (VIII-XII клас)
7. Genel Eğitim - Средни Общо-Образователни (I-XII клас)
8. Mesleki Okulları - Професионално (VII-IX, XIII клас)
9. Sanat Okulları - Училища по Изкуствата
10. Kolejler - Колежи
11. Yükseköğretim ve Üniversiteler - Висше Образование-Университети
Испециализирани Висши Училища

Bulgaristan'da 2007-2008 eğitim döneminde 1 349 508 olan öğrenci sayısı önemli bir azalma yaşayarak 2011-2012 eğitim-öğretim döneminde toplam 1 296 934 olarak belirlenmiştir. Toplam öğrenci sayıları incelendiğinde son dönemlerde genç nüfusun sürekli azaldığı ve nüfusun yaşlandığı bir ülke olan Bulgaristan'da öğrenci sayılarında periyodik bir azalma eğilimi söz konusudur. 2007-2012 eğitim-öğretim dönemleri arasında öğretim kademelerine göre öğrenci sayıları Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9. Bulgaristan'da 2007-2012 Yılları Arasında Eğitim Kademlerine Göre Öğrenci Sayıları

Eğitim Kademesi	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Okulöncesi	207 682	212 454	217 804	223 186	227 971
İlköğretim (I-IV sınıf)	262 701	261 007	260 340	255 086	252 372
Alt Kademe Ortaöğretim (V-VIII sınıf)	256 231	235 022	225 055	219 980	221 274
Mesleki Eğitim (1. Derece Yeterlilik)	8 615	5 992	4 640	8 403	11 219
Üst Kademe Ortaöğretim (IX-XIII sınıf)	337 090	319 813	306 925	303 375	285 512
Mesleki Eğitim (2. Derece Yeterlilik)	5 283	6 441	4 620	4 737	4 062
Ortaöğretim Sonrası Mesleki Eğitim	4 020	4 368	4 716	3 224	2 804
Mesleki Eğitim (3 ve 4. Düzey Yeterlilik)	3 423	3 608	3 650	4 449	6 725
Yükseköğretim	264 463	274 247	287 086	285 265	284 995
Toplam	1 349 508	1 322 952	1 314 836	1 307 705	1 296 934

(NSI 2012b)

İlköğretim kademesinde 2007-2008 döneminde 262 701 olan öğrenci sayısı 2011-2012 döneminde 10 329 azalarak 252 372 olmuştur. Alt ortaöğretim kademesinde 2011-2012 eğitim döneminde 221 274 öğrenci öğretim görürken meslek okullarında bu sayı 24 810 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde 284 995 öğrenci yükseköğretim kademesinde eğitim görmüştür.

Bulgaristan'da eğitim kademlerine göre öğretmen sayıları Tablo 10'da gösterilmektedir. 2011-2012 döneminde toplam 102 925 öğretmen görev yapmıştır. Öğretmen sayılarında 2007-2008 dönemine göre bir azalma söz konusudur.

Tablo 10. Bulgaristan’da 2007-2012 Yılları Arasında Eğitim Kademelerine Göre Öğretmen Sayıları

Eğitim Kademesi	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Okulöncesi Eğitim	19 456	19 348	19 466	19 519	19 729
İlköğretim (I-IV sınıf)	16 589	15 295	15 054	14 708	14 666
Alt Kademe Ortaöğretim (V-VIII sınıf)	24 023	21 132	20 122	19 867	19 504
Üst Kademe Ortaöğretim (IX-XIII sınıf)	32 202	29 412	28 169	26 903	25 539
Ortaöğretim Sonrası Mesleki Eğitim	488	482	551	517	532
Yükseköğretim	23 207	22 672	22 662	22 432	22 955
Toplam	115 965	108 341	106 024	103 946	102 925

(NSI 2012b)

Ülkede okul öncesi ve mesleki eğitim kademeleri dışında, öğrenci sayılarındaki azalmaya paralel olarak öğretmen sayılarında da periyodik bir azalma olduğu görülmektedir. 2007-2008 dönemine göre 2011-2012 yılında alt ortaöğretim kademesinde öğretmen sayılarında 4 519, üst ortaöğretim’de ise 6663 azalma yaşanmıştır. Mesleki eğitimde ise öğretmen sayısı 488’den 532’ye yükselmiştir. Yükseköğretimde 2007-2008 dönemine göre 225 tane daha az öğretmen görev yapmıştır.

4.4.1. Okul Öncesi Eğitim

Çocukluk döneminde eğitim ve ilköğretim okulları için çocukların hazırlanması ile ilgili ulusal eğitim standartları 2005 yılında düzenlenmiştir (Madde 1). Okulöncesi eğitim 3-7 yaş arasındaki çocukların kavrayabilecekleri bilgileri, becerileri ve tutumları kapsar. Bu dönemde eğitim zorunlu değildir. Çocukların öz bakım, eğitim konuları ve kültürel alanda geliştirilmesi ile ilgili gerekli düzenlemeler genel eğitim müfredatının 10. Maddesinde belirtilmektedir (BG Resmi Gazete 2005).

Bulgaristan’da 2010 yılında okulöncesi öğretime ait 2 232 okul bulunmaktadır. Aynı yıl içinde bu okullarda 223 186 öğrenci eğitim görmüş ve 19 579 eğitim personeli hizmet

sunmuştur. 2004-2010 yılları arasında okul, öğrenci ve eğitim personeli sayıları Tablo 11’de gösterilmektedir.

Tablo 11. Bulgaristan’da 2004-2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitim Kademesinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Yıl	Okul	Öğrenci	Eğitim Personeli
2004	3 301	202 803	19 254
2005	3 331	206 243	19 245
2006	2 470	206 745	18 893
2007	2 067	207 682	19 456
2008	2 125	212 454	19 348
2009	2 178	217 804	19 466
2010	2 232	223 186	19 579

(Roussinova, Angelov 2008; NSI 2012b)

Bulgaristan’da anaokulu başına düşen ortalama çocuk sayısı kentlerde en az 104 en fazla 150 iken, kırsal bölgelerde bu sayı 52’dir. Bir grubu oluşturan ortalama çocuk sayısı kentlerde 24, kırsal bölgelerde ise 21’dir (NSİ 2011).

Tablo 12. Bulgaristan’da 2004-2005 Eğitim Döneminde Okul Öncesi Eğitimde Yaş Gruplarına Göre Kayıt Oranları

3 Yaş	4 Yaş	5 Yaş	6 Yaş
58.3	73.2	77.8	86.3

(UNESCO 2006)

Tablo 12’de görüldüğü gibi okul öncesi eğitimde öğrencilerin kayıt oranları 6 yaş gurubu için en yüksek olarak belirlenmiştir. Okul öncesi eğitimde veliler çocuklarının bilişsel ve psikolojik özelliklerini göz önüne alarak hangi yaş döneminde eğitim alacaklarını kendileri karar verebilmektedirler.

4.4.2. İlköğretim

Bulgaristan'da ilköğretim 6-7 yaş ile 14 yaş arasında (I-IV, V-VIII sınıf modeli şeklinde) iki bölümde yürütülür. İlk bölüm, 6-7 yaşından 9-10 yaşına kadar dört yıl boyunca ilkokullarda gerçekleştirilir ve tamamlandığında 4. sınıfı bitirme belgesi verilir. İkinci bölüm, 9-10 yaşından 14 yaşına kadar ortaokullarda gerçekleştirilir ve sonunda ilköğretimi tamamlama belgesi verilir. Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün (NSI) 2010-2011 raporuna göre Bulgaristan'da ilköğretimde kademesinde (I-IV sınıf) 155 okul bulunmaktadır. Bunların 55 tanesi kırsal kesimde yer almaktadır. Genel eğitim (I-VIII sınıf) veren okul sayısı 1.360'tır. Bunlarında 843 tanesi ise kırsal kesimdedir (NSI 2011).

4.4.3. Ortaöğretim

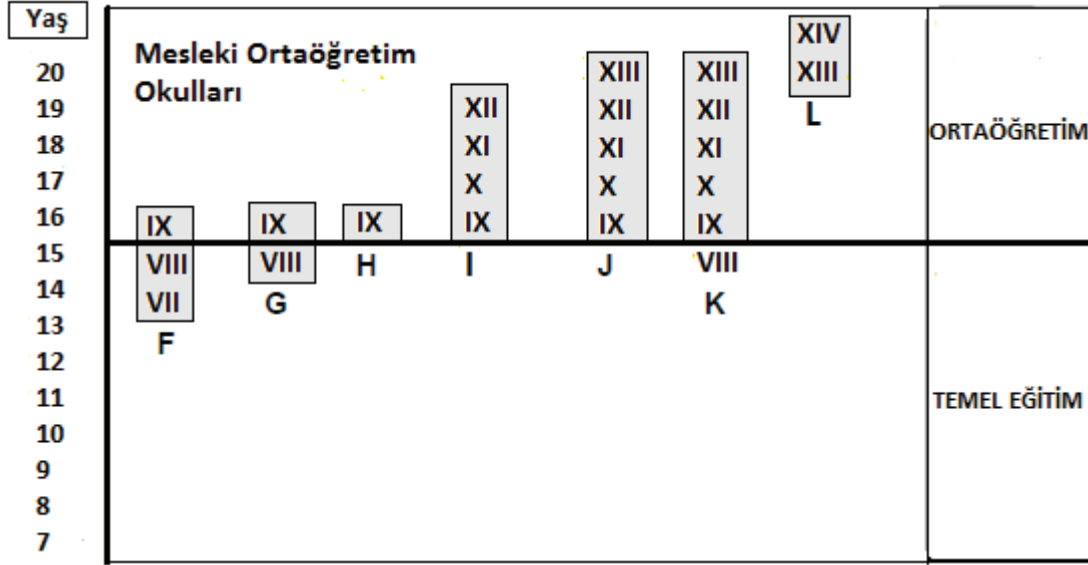
Orta öğretim düzeyi, ilköğretimi tamamlama belgesi alınmasını takiben 4 veya 5 yıl devam etmektedir. Bu eğitimi veren kurumlar şunlardır (NSI 2004):

- *Kapsamlı Ortaöğretim:* Tüm eğitim kademelerini kapsar (1-12 sınıf)
- *Yoğunlaştırılmış Dil Eğitimi Veren Orta Okullar (Dil Okulları):* Öğrenciler 7. sınıfı tamamladıktan sonra dil okullarına devam edebilmektedirler. Bu okullar 8. sınıftan 12. sınıfa kadar eğitim veren ortaöğretim kurumlarıdır.
- *Genel Ortaöğretim Okulları:* Öğrenciler 8. sınıfı tamamladıktan sonra bu okullara kaydolabilmektedir (sosyal bilimler, sayısal, beşeri bilimler, spor okulları, sanat okulları vs). Bu okullar 9. sınıftan 12. sınıfa kadar devam etmektedir.
- *Belirli Bir Alan Üzerine Odaklanmış Ortaöğretim:* Belirli bir alan üzerine odaklanmış ortaöğretim okulları, 1989 yılından sonra genel ve mesleki eğitim modelini belirli bir iş alanında uzmanlaşmış eğitim ile birleştirecek daha esnek bir eğitime duyulan piyasa talebine karşılık ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, mevcut genel liseler ekonomi, işletme, İngilizce veya diğer Avrupa dilleri üzerine odaklanmış liselere dönüşmeye başlamışlardır. Ancak bu liseler, devlet tarafından tanınan genel ders programını takip etmek zorunda olduklarından, mezunlarının çoğunu üniversitelere yerleştirmeye devam eden

teknik meslek liseleri ve kapsamlı liseler kadar etkili olamamışlardır (Slantcheva 2002).

Bulgaristan'da mesleki eğitim sistemi bileşik bir sistemdir ve çeşitli türleri vardır. Mesleki eğitimin tipolojisi ve organizasyonu Şekil 6'da gösterildiği gibidir.

Şekil 6. Bulgaristan'da Mesleki Eğitim Kademeleri

(World Bank 2007)

Bulgaristan'da mesleki eğitim 3 kategoride 7 çeşit mesleki eğitim okulu ve koleji imkânı sunar. Bunlar (World Bank 2007):

- *Mesleki Eğitim Okulları:* Bu okullara 7. sınıfı tamamlamış öğrenciler (tür F) 8. sınıfı tamamlamış öğrenciler (tür G) ve 9. sınıfı tamamlamış öğrenciler (tür H) kaydolabilmektedir. Yani öğrenciler zorunlu eğitimi tamamlamadan önce bir mesleki okul seçebilmektedirler. Eğer öğrenciler içinde oldukları mesleki eğitim programını başarıyla tamamlayabilirlerse yarı-vasıflı unvanı alabilmektedirler (1. derece yeterlilik). Bu unvanla iş piyasası içinde rutin aktiviteleri ve tekrarlayan görevleri yapabilme yetisi kazanırlar.
- *Mesleki Ortaöğretim Okulları:* Bu okullar öğrencilere seçtikleri meslekte ilerleme imkânı vermektedir. Genel eğitimde sunulana benzeyen bir akademik gelişim söz konusudur. Bu okulların bazıları (tür I, J, K) iş piyasasında ustalık unvanı alma hakkı kazandırır (2. derece ustalık).

Diğerlerine ise (J, K) iş piyasası içinde diğer işçilerin denetimini sağlayan yeterlilikler verir (3. derece yeterlilik).

- *Meslek Koleji:* Bu kolejler Mesleki Eğitim ve Öğretim Yasasının 18. Maddesi ile kurulmuştur. Bu okullar yüksek meslek eğitimi olanağı sunmaktadırlar (tür L). Meslek koleji mezunu öğrencilere 4. derece yeterlilik verilmektedir

Bulgaristan'da mesleki eğitim kademesinde okul sayıları, öğretmen sayıları, okula kayıt ve öğretmen başına düşen öğrenci oranları mesleki eğitim türlerine ayrılarak Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Bulgaristan'da 2006 Yılında Mesleki Ortaöğretim Türleri

Okul Kategorisi	Mesleki Yeterlilik	Okul Türü	Eğitim Süresi	Kayıt Sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci Başına öğretmen Oranları
Mesleki Eğitim Okulları	1. seviye	F-G-H	2-3	2 672	72	36.5
Mesleki Ortaöğretim	2. seviye	I	4	38 429	2 120	18.1
	3. seviye	J-K	5-6	149 665	16 178	9.3
Meslek Koleji	4. seviye	L	2	3 984	405	9.8
Toplam				194 750	18 775	10.4

(World Bank 2007)

Bulgaristan'daki mesleki eğitim okulları mesleki yeterlilik türlerine göre sınıflandırılmıştır. 7. sınıftan 9. sınıfa kadar 2-3 yıl boyunca mesleki eğitim alan öğrencilere 1. seviye yeterlilik sertifikası verilmektedir. 2006 yılında bu okullara kayıt yaptıran öğrenci sayısı 2 672'dir. 9. sınıftan 12 sınıfa kadar 4 yıl boyunca mesleki eğitim alan öğrenciler 2. seviye yerlilik sertifikası alamaya hak kazanırlar 2006 yılında mesleki eğitimin bu türüne 38 429 öğrenci kaydolmuştur. 8. sınıftan 13. sınıfa kadar 5-6 yıl eğitim alan öğrenciler 3. derece yeterlilik sahibi olurken, mesleki eğitimine devam edip 2 yıllık meslek koleji mezunu olmaya hak kazanan öğrencilere 4. seviye yeterlilik sertifikası verilmektedir. 2006 öğretim döneminde 3. derece eğitim sertifikası almak için kaydolun öğrenci sayısı 149 665, 4. seviye mesleki yerlilik için meslek kolejlerine kaydolun öğrenci sayısı ise 3 984 olarak belirlenmiştir.

Bulgaristan'da ortaöğretim müfredatında öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak içerik düzenlemeleri yapılmıştır. Tablo 14'te 1996 yılında ortaöğretim haftalık ders çizelgesi incelendiğinde yabancı dil eğitime verilen önem göze çarpmaktadır. Bu dönemde coğrafya dersine 9. ve 10. sınıflarda olmak üzere haftada ikişer ders saati yer verilmiştir.

Tablo 14. Bulgaristan'da 1997-1998 Eğitim Döneminde Genel Ortaöğretim Okullarında Haftalık Ders Çizelgesi

A-Zorunlu Dersler	IX	X	XI	XII	XII
1. Bulgar Dili ve Edebiyatı	3	3	3	2	2
2. Yabancı Dil	4	4	4	4	4
3. Matematik	4	3	3	2	2
4. Bilgisayar Çalışmaları	-	-	2	2	-
5. Tarih	2	2	3	-	-
6. Felsefe	2	2	2	2	-
7. Fizik ve Astronomi	2	2	1	-	-
8. Kimya	2	2	-	-	-
9. Biyoloji	2	2	-	-	-
10. Coğrafya	2	2	-	-	-
11. Sanat Eğitimi	1	-	-	-	-
12. Müzik	1	-	-	-	-
13. Teknoloji	2	2	-	-	-
14. Beden Eğitim ve Spor	2	2	3	3	3
Toplam A	29	26	21	15	11
B-Zorunlu Seçmeli Dersler	2	5	11	17	21
Toplam A+B	31	31	32	32	32
C-Serbest Seçmeli Dersler	4	4	4	4	4
TOPLAM A+B+C	35	35	36	36	36

(MES 1998)

Bulgaristan'da 1999 yılında genel eğitim müfredatının yürürlüğe girmesi ile tüm ortaöğretim seviyelerinde bireysel ilgi ve öz becerilerin geliştirilmesine vurgu yapılmıştır. Öğrencilerin ilerleyen kademelerde öğrenecekleri bilgilerin altyapısının oluşturulması, genel

bilgilerin daha geniş ölçüde verilmesi ve toplumsal değerlere adapte edilmesi amaçlanmıştır. Bu yasa ile genel eğitimde temel hedefler: Öğrencilerin fiziki ve manevi gelişimini kolaylaştırma; toplumsal sorumluluklarını bilen, farklı toplumlara saygılı, Bulgaristan vatandaşlığını benimsemiş bireyler yetiştirme; öğrencilerin öz saygılarını geliştirmek ve yaşam boyu eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılamak olarak belirlenmiştir. Yeni müfredat yapısının 1999 yılında kabulü ile birlikte ortaöğretimin tüm kademelerinde aşamalı olarak uygulanan zorunlu dersler (CCs), zorunlu seçmeli dersler (CECs) ve seçmeli dersler (EE) olmak üzere üç çeşit öğretim türü belirlenmiştir (MES 1999).

Tablo 15. Bulgaristan’da 2003-2004 Eğitim Dönemi Genel Ortaöğretim Okulları Ders Programı

Zorunlu Dersler (CCs)	IX	Yıllık Ders Saati	X	Yıllık Ders Saati	XI	Yıllık Ders Saati	XII	Yıllık Ders Saati
1. Bulgar Dili ve Edebiyatı	3	108	3	108	3	108	3	108
2. Yabancı Dil	6	278	6	278	6	278	6	278
3. Matematik	3	108	3	108	2	72	2	62
4. Bilgisayar Çalışmaları	1	36	1	36	-	0	-	0
5. Tarih	1.5	54	2	72	2	72	2	62
6. Coğrafya	1.5	54	1.5	54	1.5	54	1	31
7. Psikoloji	1.5	54	-	0	-	0	-	0
8. Ahlak ve Yasalar	-	0	1.5	54	-	0	-	0
9. Felsefe	-	0	-	0	1.5	54	-	0
10. Dünya ve Toplum	-	0	-	0	-	0	2	62
11. Biyoloji	2	72	2	72	2	72	-	0
12. Fizik ve Astronomi	1.5	54	2	72	2	72	1	31
13. Kimya	1.5	54	2	72	2	72	-	0
14. Müzik	1	36	-	0	2	0	-	0
15. Görsel Sanatlar	1	36	-	0	-	0	-	0
16. Teknoloji	-	0	-	0	-	0	-	0
17. Spor Eğitimi		72	2	72	2	72	2	62
Toplam CCs	24.5		26		26		19	
Zorunlu Seçmeli Dersler (CECs)	4.5		5		6		9	
Toplam CCs+CECs	29		31		32		28	
Serbest Seçmeli Dersler (EE)	6		4		2		4	
TOPLAM CCs+CECs+EE	35		35		34		32	

(Psifidou 2007)

2003-2004 öğretim programı Tablo 15’te de görüldüğü gibi daha ayrıntılı olarak hazırlanmıştır. 1997-1998 dönemindeki ders programına görsel sanatlar, ahlak ve yasalar psikoloji ve teknoloji dersleri eklenmiştir. 2003-2004 dönemi ders programında da yabancı dile verilen önemin korunduğu görülmektedir.

4.4.4. Genel Eğitim

Bulgaristan’da 2011-2012 eğitim döneminin başında 2 091 genel eğitim okulu bulunmaktadır. Bunların 155 tanesi ilköğretim okuludur. 1 365 tane temel eğitim okulu mevcuttur. 2011-2012 eğitim döneminde alt ortaöğretim okulu sayısı 10 iken üst ortaöğretim okullarının sayısı 161’dir. Bu dönemde 400 tane ortaöğretim okulunda genel eğitim verilmiştir.

Tablo 16. Bulgaristan’da 2007-2012 Eğitim Döneminde Genel Eğitim Okulları

	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
İlköğretim (I-IV sınıf)	226	169	155	155	155
Temel Eğitim (I-VIII)	1 646	1 413	1 383	1 360	1 365
Alt Ortaöğretim (V-VIII)	18	15	13	12	10
Üst Ortaöğretim (IX-XII)	176	167	165	166	161
Genel Ortaöğretim (I-XII)	405	407	405	403	400
Toplam	2 471	2171	2 121	2 096	2 091
Kırsal Alanda					
İlköğretim (I-IV sınıf)	111	70	59	58	56
Alt Ortaöğretim (I-VIII)	1126	904	869	843	842
Üst Ortaöğretim (V-VIII+IX-XII)	11	8	7	5	4
Genel Ortaöğretim (I-XII)	53	54	56	60	57
Toplam	1301	1036	991	966	959
Özel Okullar					
İlkokul (I-IV sınıf)	5	3	3	5	7
Alt Ortaöğretim (I-VIII+V-VIII)	26	30	31	31	30
Üst Ortaöğretim (IX-XII)	32	29	29	28	27
Genel Ortaöğretim	4	4	3	4	5
Toplam	67	66	66	68	69

2011-2012 eğitim döneminde kırsal kesimde eğitim veren okullarının sayısı 959 olarak belirlenmiştir. Bu okulların 2007-2008 döneminden beri gerek kapatılmalarından dolayı gerekse okulların değiştirilmesi nedeniyle sayılarının sürekli azaldığı görülmektedir. Kırsal alanlardaki ilköğretim okullarında 2007-2008 dönemine göre yaklaşık yarı yarıya bir azalma yaşanmıştır. Kırsal kesimlerdeki ortaöğretim kurumlarında da ilköğretimdeki kadar ciddi olmasa da periyodik bir azalma görülmektedir. 2011-2012 döneminde genel eğitim alanındaki özel okulların sayısı ise 69'dur. Önceki yıllar ile kıyaslandığında, kapatılmalarından ya da dönüştürülmelerinden dolayı genel eğitim okullarının toplam sayısında düşüş gözlenmiştir.

4.4.5. Yükseköğretim

Bulgaristan'da yükseköğretim fakülte ve kolejlerde verilmektedir. Öğrenciler, 12 yıllık ilköğretim ve ortaöğretim eğitimden sonra uygun buldukları yükseköğretim fakültelerine giriş yapabilmektedirler. Yükseköğretimde fakülte, mastır ve doktora olmak üzere üç eğitim seviyesi mevcuttur (Christi 2009).

Yüksekokullarda ve fakültelerde eğitim süresi 4 yıldır. 4 yıllık bu eğitimden sonra öğrenciler 1 yıl süren master programlarına katılabilmektedirler. Master eğitiminden sonra 3 yıl devam eden doktora eğitimi alınabilmektedir. Kolej eğitimi alan öğrencilere yüksek öğretim diploması verilmemektedir. Bunun yerine uzman unvanı verilir. Ancak isteyen öğrenciler kolej eğitimini tamamladıktan sonra fakültelerin 2. veya 3. sınıfından öğrenimlerine devam edebilmektedirler. Bulgaristan'da 2005 eğitim döneminde 43 tane yükseköğretim okulu ve 47 tane 3 yıllık kolej okulu mevcuttur. Bu okullarda yaklaşık olarak 245 464 öğrenci öğrenim görmekte ve 21 534 öğretmen görev yapmaktadır (Angelova ve diğ. 2013).

4.5. Eğitim Finansmanı

2011 yılında, Bulgaristan'da devletin bütçe yasası içinde eğitim harcamaları için ayrılan pay 1,3 milyar Euro olarak belirlenmiştir. Bu miktar, bütçe harcamalarının tamamının % 9,6'sını oluşturmaktadır. Mali düzenleme ihtiyacı, sektörün mali bağımsızlığını arttırmak için özel sermayeyi sektöre çekmeyi kapsayan ek önlemler alınmasını gerektirmektedir. Bulgaristan'ın eğitimini ve okul öncesi eğitimini finanse

etmek hususundaki söz konusu yeni uygulamalar, 2012 yılında kabul edilen okul öncesi eğitim ve okul eğitimine ilişkin yeni yasada ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MES) ulusal programlar yoluyla, zorunlu okul yaşına gelmiş çocukları tespit edebilmeyi ve daha fazla çocuğu okulda tutabilmenin yanı sıra Bulgaristan'ın eğitim kalitesini arttırmayı hedefleyen özel önlem ve faaliyetleri finanse etmektedir. Ulusal programlar, her yıl Bakanlar Konseyi tarafından onaylanmaktadır. Bakanlar Konseyi, 4 Nisan tarihli karar ile dokuz tane programı onaylamıştır. Söz konusu önlemlerin uygulanması, eğitim sisteminin çıktısını finanse ederek kamu harcamalarının şeffaflığını ve etkililiğini arttıracak, okul ağı iyileştirmelerini hızlandıracak ve öğrenci sayısı ile finansman arasında bağlantı kurma yoluyla daha geniş bir öğrenci kitlesine katkı sağlayacaktır. Finanse modelinin ve uygulamasının incelenmesi ile eğitim kalitesinin ölçülmesi ve artırılması planlanmaktadır (National Reform Programme 2011). Bulgaristan hükümetinin temel önceliklerinden biri eğitim sektörünü geliştirmek ve güçlendirmektir. Bu amaçla 2001-2008 döneminde eğitim bütçesi artırılmaya çalışılmıştır. Bu periyot Tablo 17'de gösterilmektedir.

Tablo 17. Bulgaristan'da 2004-2008 Yılları Arasında Eğitim Bütçesi

	2004	2005	2006	2007	2008
Bulgar Levası (Bin)					
Toplam Eğitim Bütçesi	1 272 739	1 410 503	1 488 940	1 684 218	2 171 059
GSMH İçindeki Payı	% 3	% 3	% 3	% 3	% 3
Toplam Maaş Ödemeleri	587 853	607 412	669 067	731 424	934 930
Öğrenci Başına Harcama	1 692	1 960	2 143	2 529	3 402

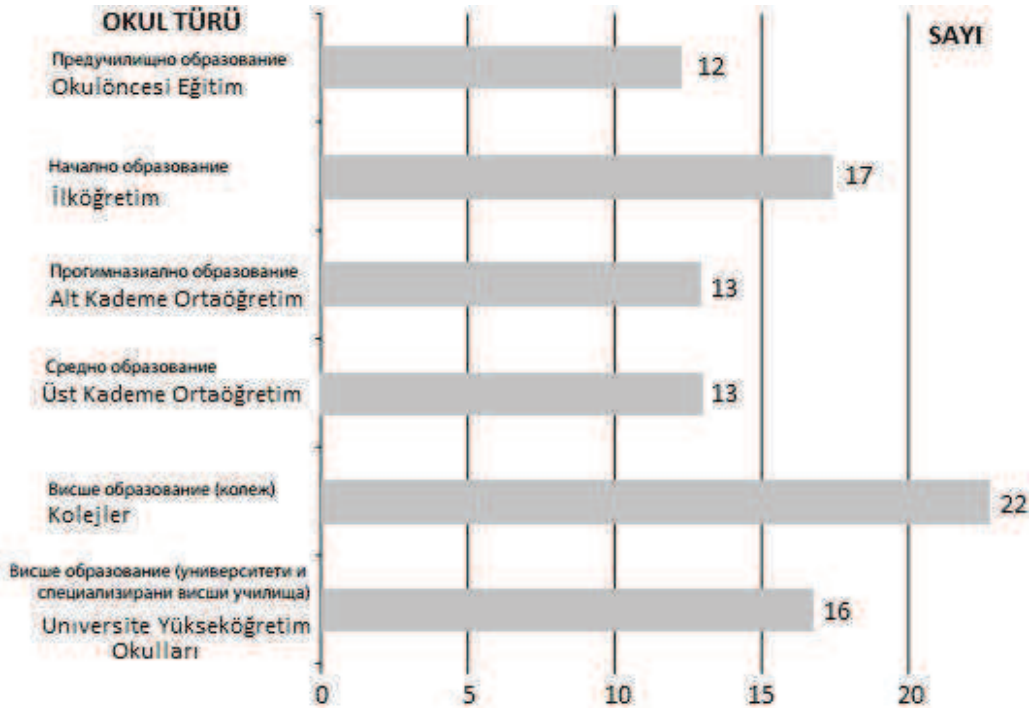
(World Bank 2010)

Bulgaristan'da 2008 yılında 2004 yılına göre eğitim bütçesinden maaş tahsisinin payının azatlılığı görülmektedir. Sermaye yatırımları için mevcut fonların payında artışa gidilmiştir. Bunun yanı sıra mevcut finansmanın artması ve toplam öğretmen sayısının azalması sebebiyle öğretmen maaşları da artırılmıştır. Aynı zamanda kişi başına düşen öğrenci harcamaları da günden güne azalan öğrenci kayıtları ve eğitim bütçesinin artırılması sonucu önemli derecede yükselmiştir.

4.6. Personel ve Kaynak Tahsisi

Bulgaristan’da okullardaki şube sayısına göre personelin kaç kişiden oluşacağı Eğitim Bakanlığının 7 numaralı kanunnamesinde belirtilmiştir. Bu kanunname bir şubede, okul öncesi eğitim sınıflarında ve hizmet eden bölümlerde asgari ve azami sayıları belirler. Şubelerin gerçek sayıları ders yılının başında bir defa belirlenir (bütçe de buna göre ayarlanır) ve bu durum ders yılının sonuna kadar değişmeden kalır. Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre (NSİ) Bulgaristan’da 2011-2012 eğitim döneminde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Şekil 7’de gösterildiği gibidir.

Şekil 7. Bulgaristan’da 2011-2012 Eğitim Döneminde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

(NSİ 2012b)

Bulgaristan’da 2011-2012 eğitim döneminde okulöncesi kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yaklaşık olarak 12’dir. OCED ülkelerinde 16 olan ilköğretim kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci oranları, Bulgaristan’da 17 olarak belirlenmiştir. Orta öğretim kademelerinde öğretmen başına yaklaşık olarak 13 öğrenci düşerken bu sayı kolejlerde 22, üniversite ve yükseköğretim okullarında ise 16’dır.

BÖLÜM V

TÜRKİYEDE COĞRAFYA EĞİTİMİ

5.1. Türkiye’de Geçmişten Günümüze Coğrafya Eğitimi

Ülkemizde coğrafya ilminin bilimsel temeller üzerine oturtulması, Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet öncesinde Osmanlı Devletinde 19. yüzyılda görülen batılılaşma çabalarına bağlı olarak oluşan gelişmeler, coğrafi düşüncüyü de etkilemiştir. İlk telif ve çeviri coğrafi eser, Mahmut Raif Efendi (Londra Türk Elçiliği Kâtibi) tarafından, II. Selim döneminde verilmiştir. Tanzimat döneminde Coğrafya ile ilgili çalışmalar inceleme, çeviri ve eğitime yönelik olarak sürdürülmüştür (Sadıgov 2009). II. Mahmut döneminde (1808-1839) ilköğretimin zorunlu olması, ortaokul (rüştüye) ve liselerin (idadi) açılması, coğrafya ders kitaplarının hazırlanmasına zemin hazırlamıştır. Böylece, Fransızca coğrafya ders kitaplarından çeviriler yapılmış ve Osmanlıca olarak yayınlanmıştır. Türkiye’de çağdaş anlamda, bilimsel Coğrafya ile ilgili çalışmalar 1915’ten sonra başlamıştır. 1915 yılında Dar-ul Fünun adıyla bilinen, 1870’te eğitime başlayan eğitim kurumu, 1915’te İstanbul Üniversitesi adını almıştır. İstanbul Üniversitesi bünyesinde açılan Coğrafya Bölümü, Cumhuriyet Türkiye’sinde kurulan ilk coğrafya bölümüdür. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 4 Ocak 1936 tarihinde Atatürk’ün kuruluş emrini ve adını verdiği, Cumhuriyet Türkiye’sinin ilk fakültesidir. Kuruluş amacı, Türk dünyası coğrafyasını her yönüyle incelemektir (Sekin, Özel 2002).

Coğrafya eğitimi Cumhuriyetin ilk yıllarından Osmanlı Devletinin son zamanlarıyla hemen hemen aynı olup bu uygulama 1940’lı yıllara kadar devam etmiştir. 1941 yılındaki ilk Türk Coğrafya Kongresi sonrasında bir ölçüde okullarımızdaki coğrafya eğitiminin genel ve özel amaçları ile içeriği tespit edilmiş, bu çerçevede günümüze kadar bazı değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler her zaman coğrafya eğitimini iyileştirmemiş bazı yıllar olumsuz etkilemiştir. Coğrafya eğitiminin tarihi seyri incelendiğinde ülkemizdeki siyasi politikaların coğrafya eğitimi üzerinde etkili olduğu gözlenmektedir. Buna bağlı olarak da zaman içerisinde coğrafya derslerinin sayısı ve içeriği konusunda dalgalanmalar olmuştur. Bazı yıllar Ülkeler Coğrafyasına ağırlık

verilirken bazı yıllar ise Türkiye Coğrafyasına ağırlık verilmiştir (Taş 2005). Bu olumsuz durumun ötesinde ülkemizde coğrafya dersine verilen önemin arttığı, yeni yaklaşımlar ve tekniklerle daha iyi bir eğitimin amaçlandığı görülmektedir (İncekara 2007).

Tablo 18. Coğrafya Öğretiminde Eski ve Yeni Yaklaşımlar

Eski Yaklaşımlar	Yeni Yaklaşımlar
Spesifik yer ve lokasyon temelli öğretim	Mekânsal ilişkiler üzeride duran öğretim
Öğretmen merkezli öğretim	Öğrenci merkezli öğretim
Bilgileri hatırlamaya dayalı öğretim	Problem çözmeyi destekleyen öğretim
Didaktik öğretim	Öğrencilerin araştırma ve keşfetmesi
Olgulara dayalı değerlendirme	Eleştirel düşünme yeteneğinin gelişmesi
Kısa parçadan oluşan öğretim	Disiplinler arası çalışma temelli öğretim
Ders kitabına dayalı öğretim	Araştırma temelli öğretim
Bir eğlence olarak arazi gezisi	Gözleme dayanan arazi çalışması
Bilgi ve yeteneklerin değerlendirilmesi	Performansa dayalı değerlendirme
Yalnız bırakılmış öğrenci	Yeni teknolojilere adapte olan öğrenci
Sınırlı derecede yeteneklerin gelişimi	Coğrafi yeteneklerin toptan gelişimi

(İncekara 2007)

Coğrafya öğretiminde yeni yaklaşımlarla yaşanan en önemli gelişmelerden birisi öğretmen merkezli öğretim yerine öğrenci merkezli öğretimin benimsenmiş olmasıdır. Bu yaklaşımla öğrencilere bilginin doğrudan verilmesi yerine problem çözme, keşfetme, araştırma ve gözlem yolları ile bilginin yapılandırılarak üst düzey düşünme yöntemleri ile kalıcı öğrenmelerin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

5.2. Türkiye’de Coğrafya Ders Müfredatının Tarihi Gelişimi

Coğrafya müfredatı ile ilgili ilk çalışmaların 1924-1930 yılları arasında yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde coğrafya konuları hayat bilgisi içerisinde yer almıştır. 1939 yılında yine coğrafya ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır ancak bu çalışmalar ilköğretim

seviyesinde kalmıştır. Coğrafya, değişik lise türlerinde de okutulmaya başlanmış olup programla ilgili ilk ve en önemli çalışma 1941 yılında Birinci Türk Coğrafya Kongresinde gerçekleştirilmiştir. Ancak 1942-1957 yılları arasında coğrafya dersi öğretim programı ile ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. 1970'li yıllarda ayrıntılı program çalışmalarına başlanmış, ilk kez amaçlar, açıklamalar ve tavsiyeler bölümüne yer verilmiştir. Daha sonra 1983 yılında hazırlanan ve 1878 yılında bazı değişiklikler yapılan program 1992'ye kadar uygulanmıştır. 1992'den sonra konu ekleme çıkarma çalışmalarından öteye gitmeyen denemeler yapılmıştır. 1998 yılında da kapsamlı değişiklik yapılmaya çalışılmış, fakat uygulamaya konulmamıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 1941 yılından sonra hazırlanan en kapsamlı ve dikkat çekici program olarak karşımıza çıkmaktadır (Karakuş 2012).

5.2.1. Coğrafya Kongresinden Günümüze Uygulanan Lise Coğrafya Müfredat Programları

Türk Coğrafya Kongresi kararlarının Türkiye'deki coğrafya programlarına büyük etkisi olmuştur. Modern anlamda bir coğrafya müfredatının temellerinin atıldığı bu kongreden itibaren Türkiye'de Coğrafya kültürü akademik anlamda şekil değiştirmiş ve yenilenmiştir.

1941 Lise Coğrafya Müfredat Programı ile bu dönemde içinde bulunulan çağın özellikleri, değişen şartlar, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar, bilim ve teknolojiye gelişmeler programlara yansıtılamamıştır. Bu olumsuz gelişmeler coğrafyanın yer adları ezberletmekten başka bir işleve sahip olmayan, sıkıcı bir ders olarak algılanmasına sebep olmuştur (Engin 2003). 1941 yılında kongrede kabul edilen coğrafya programları o dönemde yapılmış en önemli çalışmalardan biridir. Program çalışmaları sırasında birçok konu müzakere edilmiş, tartışılmış ve konusunda uzman kişilerin katkıları ile ilkökul, ortaokul, lise, ticaret, sanat ve öğretmen okullarında okutulmak üzere programlar hazırlanmıştır (Karakuş 2012). 1941 yılındaki ilk Türk Coğrafya Kongresi'nde alınan kararla coğrafya dersleri tüm sınıflara yayılmıştı.

Tablo 19. Türk Coğrafya Kurumu Kongresi Kararlarına Göre Ortaokul, Lise ve Meslek Liselerinde Haftalık Coğrafya Öğretimi

	Sınıflar	Ders Adı	Okutulma Saati
Ortaokullarda Coğrafya Dersi (1941-1970)	9	Genel Coğrafya	2
	10	Ülkeler Coğrafyası	2
	11	Türkiye Coğrafyası	2
Liselerde coğrafya Dersi (1941-1975)	9	Genel Coğrafya	2
	10	Ülkeler Coğrafyası	2
	11	Türkiye Coğrafyası	2
Meslek Liselerinde Coğrafya Dersi (1974-1975)	9	Genel Coğrafya	2
	10	Türkiye Coğrafyası	2
	11	Ülkeler Coğrafyası	2
Genel Liselerde Coğrafya Dersi (2012-2013)	9 ve 10	Coğrafya	2

(Doğanay 1993; TTKB 2013)

Tablo 19’da görüldüğü gibi 1941 yılından sonraki dönemde lise türlerinin çoğunda coğrafya dersi, haftada ikişer saat olmak üzere yer almıştır. Bu haliyle coğrafya dersleri işlenmeye devam etmiş olup, küçük değişikliklere rağmen ders saatleri 1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası’na kadar aynı kalmıştır. 1957 Yılı Coğrafya Müfredat Programı ile coğrafya öğretim programı diğer programlarla birlikte ele alınarak düzenlenmiştir. Bu programda, 1942 Programına plan ve harita ile toprak konularının eklenmesi dışında, herhangi bir değişiklik yapılmadığı gibi, konu başlıkları ve işlenişi 1942 Programına göre daha karmaşık bir hale getirilmiştir (Avcı 2008).

1973 yılında uygulamaya konulan Coğrafya Müfredat Programı 1983 yılına kadar uygulamada kalmıştır. Programda, coğrafya dersleri ile öğrencilerin kendi yurdunu ve dünyadaki diğer toplumları tanınması, karşılaşılan problemlere nasıl çözüm yolları aranacağına ilişkin tavsiyeler yer almıştır. Program dersin nasıl işlenmesi gerektiği, hangi yöntemlerin, araç-gereçlerin ve değerlendirme biçimlerinin kullanılmasının uygun olduğuna dair fikirler vermiştir (Özşavali 2007). 1973 Programında, 1941 Programında 6 saat olarak uygulanan coğrafya dersi 4 saate indirilmiştir. Bu dönemde coğrafya dersleri

liselerin bütün sınıflarına dağıtılmıştır. Programda genel olarak coğrafya öğretiminin amaçları belirtildikten sonra ayrı ayrı Genel Coğrafya, Türkiye Coğrafyası ve Ülkeler Coğrafyası derslerinin öğretiminin genel amaçları belirtilmiştir (Doğanay 2002). Bu program 1941 yılı kararlarını esas almasına rağmen, lise ve dengi okullarda coğrafya eğitimini olumsuz yönde etkilemiş, Tablo 20’de gösterildiği gibi ders saati önemli ölçüde değişmiştir.

Tablo 20. 1973 Yılında Liselerde Coğrafya Dersinin Sınıflara ve Haftalık Ders Saatlerine Göre Dağılımı

LİSELER	SINIF	Haftalık Ders Saati
Genel Liseler	1	5
Endüstri Meslek Liseleri	1	5
Kız Meslek Liseleri	1	5
Ticaret liseleri	1, 2, 3	2
İmam Hatip Liseleri	1, 2	2

(Doğanay 1989)

1982 yılı Coğrafya Dersi Öğretim Programı ise, 1973 yılı Coğrafya Öğretim Programının geliştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Amaçlar 9 madde halinde sunulmuş ve maddelerin içeriği kısaltılarak tüm coğrafya konularını kapsayacak şekilde ifade edilmiştir. Programda dikkat çeken en önemli nokta konuların dağılımındaki düzensizliktir. Beşeri coğrafya konularına kıyasla fiziki coğrafya konularına daha fazla yer verilmiştir. Ayrıca genel coğrafya konularının içerisine Türkiye coğrafyası konularının da katılması öğretimi karmaşık bir hale getirmiştir. Program bu yönüyle bazı sınıflarda aynı konuların tekrar verilmesi gibi gereksiz tekrarlara neden olmuştur (Akkuş 2008). 1982 coğrafya öğretim programı tüm bu olumsuz yönlerine rağmen 10 yıl boyunca yürürlükte kalmıştır.

27.03.1992’de yürürlüğe giren coğrafya müfredatı modern anlamda bir değişiklik yaratamamıştır. Bu dönemde coğrafya müfredatı 1983 yılı Coğrafya Programının devamı şeklindedir. Ancak bu yeni programda derslerin içeriğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler kökten değişiklikler değildir. Sadece konu adlarının değiştirilmesi veya

konuların eklenmesi ya da çıkarılması şeklinde bir değişim gerçekleşmiştir (Çimen 2008). Bu programda, genel liselerdeki coğrafya müfredat programları 1974-1975 yılı öncesinde olduğu gibi bütün sınıflara dağılmıştır (Doğanay 2002).

5.2.2. 2005-2006 Öğretim Yılından İtibaren Kademeli Olarak Yürürlülüğe Konulan Yeni Program

Genel olarak okullarımızda 2005 yılına kadar uygulanan öğretim programları, ağırlıklı olarak öğretmen merkezli, öğrenciyi pasifleştiren, ezberciliğe yönlendiren yaklaşımlarla hazırlanmıştır (Şahin 2006). Ancak hızla değişen dünya şartları ve bilgi-iletişim yoluyla artan etkileşim ve bunun hızı, ülkelerin de eğitim sistemlerinde değişimler yapmasını gerekli kılmıştır. Çağın koşullarına uygun ve geleceğe yönelik tasarımlar yapabilen vatandaş yetiştirmek için de eğitim programları yenilenmektedir (Karabağ 2007).

Ülkemizde de değişen ve gelişen şartlar neticesi Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), eski coğrafya öğretim programlarının değerlendirilmesinde, hızla ilerleyen teknolojiye ve değişen topluma cevap veremediğini görmüş ve eğitim alanında meydana gelen gelişmeleri, bilgi teknolojilerindeki gelişmeleri, öğretmen ve öğrencilerin beklentilerini, gelişen ve değişen toplumun ihtiyaçlarını da dikkate alarak yeni bir program hazırlamaya karar vermiştir (Koçak 2007). Milli Eğitim Bakanlığı bu doğrultuda, öğrencilerin yaşadıkları alandan başlayarak ülkemiz ve tüm dünya ile ilgili coğrafî bilinç kazanmalarını, gelecekteki yaşantılarında etkin bir şekilde kullanabilecekleri coğrafî bir donanıma sahip olmalarını amaçlayan coğrafya öğretim programını “*Coğrafya*” dersi adı altında 9. sınıftan itibaren 12. sınıfa kadar her yıl okutulmak üzere tasarlanmıştır. Program öğrenci merkezli ve sarmal bir yapıya sahiptir. Bu nedenle sınıflar arası ilişkilendirmeye çok önem verilmiştir. Coğrafya öğretmeni öğrencilerin bilgi, beceri, değer ve kavram boyutlarında hazır bulunuşluk düzeyini dikkate alarak öğretim sunması ayrıca ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler ve fen ve teknoloji derslerinde verilen konular göz önünde bulundurularak öğrencilerin birikimlerinden yararlanılması amaçlanmıştır (TTKB 2013).

Uygulamaya giren 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP) Türkiye’de coğrafya öğretimi konusunda program yaklaşımlarına uygun olarak hazırlanan ilk programdır. Program, eğitim-öğretim süreçleri, ders içeriği, ders saatleri, ders adları,

öğretim materyalleri, pedagojik yaklaşımlar ve diğer derslerle bağlantılarını da dikkate alarak organize edilmiştir. Bu özelliği ile program felsefesi ve kurgusu tümüyle değişmiştir (Karabağ 2007). Dünyadaki birçok ülkenin programının incelenmesi neticesinde, ülkemiz şartlarına uyarlanmış, öğrenci merkezli ve aktif öğrenme ilkeleri dikkate alınarak, hedefler, amaçlar, öğrenme alanları, beceriler ve aktif öğrenme ilkeleri değerlendirmeleri içine alan yaklaşık 200 sayfalık bir kitap olarak basılmıştır. Bu yönüyle yeni program oldukça detaylı bir programdır (Taş, Kızılcıoğlu 2007).

Yenilenen coğrafya öğretim programında şekil olarak değişimlerden daha önemli olarak öğretim yaklaşımında da değişiklikler yapılmıştır. Coğrafya dersi öğretim programı son haliyle öğrenci merkezli yaklaşımları, dolayısıyla da, aktif öğrenme ve kuramsal temelleri açısından yapılandırmacılığı önemsemektedir (Girgin 2005). Ayrıca bu öğretim programıyla coğrafi beceriye sahip bireylerin yetiştirilmesi ve bu amaçla beceri eğitimi ön plana alınmıştır (Koç, Aksoy 2010). Yaşanan değişikliklerin ana yapısını ise, Vygotsky'nin sosyal yapılandırmacılık kuramı temel alınmak üzere eleştirel düşünme, probleme çözme, araştırma incelemeye dayalı öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme, çeşitli öğrenme teknikleri, yaratıcı düşünme, proje temelli öğrenme modelleri oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra coğrafya öğretiminde aktif öğrenmenin kullanılması, coğrafya dersi kapsamında öğrencilerde kalıcı izli öğrenmelerin yaşanmasını açısından oldukça önemlidir.

2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan Coğrafya Öğretim Programı uygulanmaya başlandıktan sonra 17 Şubat 2009 ve 10 Eylül 2011 yıllarında iki defa revize edilmiştir. Coğrafya Dersi Öğretim Programı, kabul edildiği 2005 yılında MEB tarafından 185 sayfadan oluşan bir kitap halinde yayınlanırken revize edildiği 2009 ve 2011 yılında ise kitap olarak yayınlanmamış sadece <http://ttkb.meb.gov.tr> sitesinde yayınlanmıştır (Çomak, Günceğörü 2012). 2011 yılı Coğrafya Dersi Öğretim Programının genel amaçları aşağıdaki gibi belirlenmiştir (TTKB 2013):

Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile öğrenci,

1. Coğrafya biliminin temel kavram, kuram ve metodolojisini kullanarak araştırmalar yapar ve sonucunu raporlaştırır.
2. İnsan-doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanır.
3. Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir.
4. Doğa ve insan sistemlerinin işleyiş ve değişimini kavrar.

5. Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere sahip çıkma bilinci geliştirir.
6. Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir.
7. Doğa ve insanın uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrar.
8. Doğal ve beşeri kaynakların kullanımında “*tasarruf bilinci*” geliştirir.
9. Mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabildiğini irdeler.
10. Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavrar.
11. Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir.
12. Bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.
13. Coğrafi birikim ve sentez ülkesi olan Türkiye’nin bölgesel ve küresel ilişkiler açısından konum özelliklerini kavrayarak sahip olduğu potansiyelin bilincine varır.
14. Coğrafi değerlerin “*vatan bilincinin*” kazanılmasındaki önemini özümser.

2005 Coğrafya Öğretim Programı temelde, eski programdan birçok yönüyle farklılık taşımaktadır. Yeni program, “*öğrenme alanları*”, “*kazanımlar*” ve bu kazanımların gerektirdiği “*beceriler*” ekseninde şekillenmiştir. Yeni programda, eski programda olduğu gibi, her sınıf ve düzeyde farklı adlar altında coğrafya dersleri yerine bütün sınıf ve okullarda sadece “coğrafya” adı ile derslerin okutulması benimsenmiş, ancak ders içeriklerinde coğrafyanın farklı alanlarına ağırlık verilmesi yoluna gidilmiştir. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı beş öğrenme alanından oluşmaktadır. Öğrenme alanları, coğrafya öğretiminde öngörülen bilgi, beceri, kavram, değerler ve tutumların sistematik bir şekilde ilişkilendirildiği tema ve konu alanlarından oluşur. Bunlar Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Doğal Ortam: Ülkeler ve Bölgeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanlarıdır (Gülersoy 2007).

5.2.2.1. Coğrafya Öğretim Programında Hedefler

Coğrafya Dersi Öğretim Programında belirlenen beceriler, kavramlar, değerler ve tutumların öğretim süreci sonunda kazandırılmış olması hedeflenmektedir.

Beceriler: Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda diğer programlarda da verilen ortak becerilerin yanında coğrafyaya ait temel coğrafi becerilerin kazandırılması da esas amaçlardan biridir. Coğrafi beceriler; öğrencilerin yaşamlarında, mesleklerinde ve gelecekte de kullanabilecekleri niteliktedir. Bu beceriler harita, gözlem, arazi çalışması, coğrafi sorgulama, tablo, grafik, diyagram hazırlama ve yorumlama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ile kanıt kullanmadır. Coğrafya konularının hemen hemen hepsinde farklı düzeylerde kullanılabilen bu beceriler, öğrenme alanlarında kazanımların içeriğinin gerektirdiği şekilde, kazanımlara entegre edilerek verilmiştir (Kaya 2011). 9. sınıflarda harita becerisi ve sorgulama becerisine önem verildiği görülmektedir. Bununla birlikte, değişim ve süreçleri algılama ve kanıt kullanma becerileri üzerinde de önemle durulması gerektiği anlaşılmaktadır. 9. sınıf seviyesinde beceriler içerisinde en az vurgu ise arazi çalışma becerisi üzerine yapılmıştır. 10. sınıftaki kazanımlar içerisinde ise, sorgulama becerisi ve harita becerisine yine ağırlık verilirken, zamanı algılama becerisi üzerine daha az vurgu yapılmıştır. 11. sınıfta ise, sorgulama becerisi üzerinde diğer becerilerden çok daha fazla durulurken, en az gözlem becerisi ve zamanı algılama becerisi üzerinde durulmuştur. 12. sınıfta üzerinde en çok durulması gereken beceri yine sorgulama becerisidir. Bunu harita, değişim ve süreçleri algılama becerileri takip etmektedir. (Kızılcıoğlu 2007). Coğrafi soruların doğru olarak cevaplanabilmesi ancak doğru nitelik ve nicelikte verinin elde edilmesine bağlıdır. Coğrafi bilgiler bir yerin konumu ile fizikî ve beşerî coğrafya özellikleri hakkındadır. Coğrafi bilgilerin edinmesinde öğrenciler mülakat, anket, arazi çalışmaları, gözlem, kütüphane araştırması ve deneyler gibi çeşitli yolları kullanabilmeli ve aynı zamanda harita, tablo ve grafik gibi görselleri okuyabilmeli ve yorumlayabilmelidirler (Demirci 2006).

Kavramlar: Kavramlar, ele alındığı ortamların düşünce sisteminin arka planı hakkında ipucu olmasının yanında, genel anlamda dünyaya, doğaya, insana ve insanın yatırımlarına bakışının bir göstergesidir. Bir metnin ya da konuşmanın kavramlarına bakıp vurguların hedefe ne derece yaklaştığını bağlantılı olarak görebiliriz. Kavramlar fikirlerin arasındaki zihinsel ağı somutlaşmasıdır (Kaya 2007).

Değerler ve Tutumlar: Coğrafya Dersi Öğretim programı dayanışma, hoşgörü, bilimsellik, sevgi, saygı, duyarlılık, vatanseverlik, barış, estetik ve sorumluluk değerlerini kazandırmayı amaçlamaktadır. Öğrencilerin toplumsal gelişimleri ve vatandaşlık

sorumlulukları Coğrafya Dersi Öğretim Programında desteklenmiş, programın tüm öğeleri ile birlikte değer önemi de pekiştirmiştir. Bu anlamda coğrafi bilinç olarak doğa ve insana ait tutumlar da programın geliştireceği kazanımlardır (Kaya 2011).

5.2.2.2. Coğrafya Öğretim Programında İçerik

Türkiye'deki coğrafya öğretim programında içerik, Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları doğa unsurlarının konu edildiği “*Doğal Sistemler*”, beşeri unsurların irdelendiği “*Beşeri Sistemler*”, yaşadığı alandan başlayarak ülkemizin konu edildiği “*Mekânsal Sentez: Türkiye*”, dünyayı anlama ve algılamaya yönelik olarak bölge analizlerinin yapıldığı “*Küresel Ortam Bölgeler ve Ülkeler*”, kaynak kullanımından çevre sorunlarına, planlamadan çevresel değişime kadar geniş bir bakış açısı ile çevrenin yerelden dünya ölçeğine incelendiği “*Çevre ve Toplum*” ile coğrafyanın vazgeçilmezi olan beceri ve uygulamaların toplandığı tüm öğrenme alanlarının içeriği ile ilişkili olan “*Coğrafi Beceriler ve Uygulamalar*” dır (Karabağ 2007). Öğrenme alanlarının genel olarak içerik değerlendirmesi Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21. Öğrenme Alanlarına Göre İçerik Değerlendirilmesi

Doğal Sistemler	<i>Doğal Yapılar, İlişkiler, Süreçler:</i> Yer şekilleri, hava ve iklim, su, toprak, bitki
Beşeri Sistemler	<i>Beşeri Yapılar, İlişkiler ve Süreçler:</i> Nüfus, yerleşme, ekonomi, ulaşım-iletişim, politika, kültür, turizm
Mekânsal Bir Sentez:	<i>Yaşadığı Çevre, Bölge ve Ülkemiz:</i>
Türkiye	Konum analizi, yakın çevre ve bölgesel analiz, ülkemizin doğal ve beşeri sistemleri, Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkileri
Küresel Ortam Bölgeler ve Ülkeler	<i>Küresel Ölçekte İlişkiler ve Oluşumlar:</i> Kıtalar ve okyanuslar, bölgeler ve ülkeler, uluslararası ekonomik, siyasî ve kültürel birlikler, ilişkiler ve dokular, küresel ilişkiler ve yapılar
Çevre ve Toplum	<i>Doğal Kaynakların Kullanımı:</i> Doğal afetler, çevre sorunları, yönetim ve planlama, çevresel değişim

(Çukur 2005)

Programda öğrencilerin yakın çevreleri veya uzaktaki yerleri derinlemesine bilmeleri ve anlamaları; benzer şekilde önemli mekânsal dokuları, süreçleri ve karşılıklı ilişkileri

bilmeleri ve anlamaları; harita çalışmaları, arazi çalışmaları ve kaynak kullanımına yönelik güven ve yetenekleri kazanmalarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu anlamda öğrenme alanlarına ilişkin program tablosu, kazanımları, örnek etkinlikleri ve gerekli açıklamaların yapılacağı sütunları içeren üç ana bölümden oluşturulmuştur. Böylece en uygun coğrafya içeriği oluşturulmaya çalışılmıştır. Programda içeriği belirleyen genel çerçeve, coğrafya eğitiminin içerik ve amaçlarına uygun bir şekilde organize edilmiştir. Öğrenme alanlarında sınıf düzeyine göre belirlenen kazanımlar ardışık ve bir bütün oluşturacak şekilde düzenlenmiştir (TTKB 2013).

5.2.2.3. Coğrafya Öğretim Programında Öğretme-Öğrenme Süreci

Öğretme-öğrenme süreçleri, öğretme-öğrenme etkinliklerinin sürdürülmesinde yararlanılan her tür yöntem, görsel ve işitsel araç-gereç, personel, teknik ve organizasyon gibi öğeleri içermektedir. Bu öğeler çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

5.3. Öğretim Kademelerinde Coğrafya

İnsan doğar doğmaz çevresindeki olayları incelemeye ve anlamaya başlar. Böylece coğrafya eğitiminin ilk basamağına adım atılmış olur (Ünlü 2001). Coğrafya dersi, eğitim kademelerinin hemen hemen her aşamasında öğretilen çevreye, insana ve zamana dair konuları içerir. Ülkemizde ilköğretim seviyesinden başlayarak, lise seviyesine kadar, coğrafya zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Ders adları farklı olmakla beraber bu ders okul programında belirli bir sistem dâhilinde verilmektedir. Eğitimde coğrafya ile öğrencilerin çevresinde olanları anlamaları amaçlanır (Kızılcıoğlu 2006). İlköğretim kademesinde hayat bilgisi, fen ve teknoloji ile sosyal bilgiler öğretim programlarındaki öğrenme alanları ve kazanımlarının bir bölümü coğrafya ile ilgilidir. Özellikle sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyaya ilişkin pek çok tanım, kavram ve ilkeler öğrencilere öğretilmektedir (Sezer, Pınar 2005). Lise coğrafya derslerinin anlamlı ve bir bütün halinde kavranabilmesi için ilköğretimde verilen coğrafya temeli çok önemlidir. Ülkemizde Coğrafya bilimine ilişkin kazanımların yer aldığı öğretim programları şunlardır (Kızılcıoğlu 2007):

1. *Hayat Bilgisi Öğretim Programı*: İlköğretimde hayat bilgisi dersi 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulmaktadır. Hayat bilgisi mihver derstir ve konuları bir bütün olarak ele alır. Hayat bilgisi dersi içerisinde çok farklı disiplinlerin konularına yer verilir. Bu disiplinler arasında coğrafyanın da önemli bir yeri vardır. Bu derste temel alınan insan, doğa ve toplum konuları olup, bu konular coğrafyanın da konularıdır. Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin sosyal bilgiler, fen ve teknoloji derslerine temel oluşturacak nitelikte bilgilere sahip olmaları beklenmektedir.
2. *Fen ve Teknoloji Öğretim Programı*: Fen ve teknoloji dersinde 4. ve 5. sınıflarda “*Dünya ve Evren Alanı*”nda Gezegelimiz Dünya, Güneş, Ay ünitesine yer verilmiştir.
3. *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*: Sosyal bilgiler öğretim programında belirlenen dokuz öğrenme alanı 4. sınıftan 7. sınıfın sonuna kadar devam etmektedir. Öğrenme alanları, bir ya da birden fazla akademik disiplini içerebilmektedir. Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıfta coğrafyayı ilgilendiren kazanımlara yer veren öğrenme alanları; 1. *İnsanlar, Yerler ve Çevreler*, 2. *Üretim, Tüketim ve Dağıtım*, 3. *Küresel Bağlantılar* öğrenme alanlarıdır.

5.3.1. Lise Coğrafya Dersi Müfredatı

Coğrafya dersi Türkiye’de lise müfredatının ana derslerinden birisi olmasına rağmen uzun yıllar son derece sade, ayrıntıdan yoksun bir müfredata mahkûm edilmiştir. Akademisyen coğrafyacılar tarafından üretilen yayınlarda, Coğrafya Öğretim Programımızın uygar dünyanın coğrafya müfredatları ile kıyaslandığında pek çok eksiklikler barındırdığı vurgulanmıştır. 2005-2006 eğitim öğretim yılında ilk kez 9. sınıflarda uygulanan yeni coğrafya müfredatı ile ciddi bir değişim gerçekleştirilmiştir (Çağlayantaş 2008).

2005-2006 eğitim öğretim yılı ile birlikte uygulanmaya başlayan yeni coğrafya öğretim programı ile coğrafya dersi 9. ve 10. sınıflarda ortak ders olarak okutulmaktadır. 10, 11 ve 12. sınıflarda alan dersi olarak, 11 ve 12. sınıflarda ise seçmeli ders olarak verilmektedir.

Tablo 22. Yeni Programa Göre Genel Lise ve Anadolu Liselerinde Sınıflara Göre Haftalık Coğrafya Ders Saatleri

Alanlar	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12.Sınıf
ORTAK DERS				
Fen Bilimleri	2	2	-	-
Sosyal Bilimler	2	-	-	-
Türkçe Matematik	2	-	-	-
Yabancı Dil	2	2	-	-
ALAN DERSLERİ				
Fen Bilimleri	-	-	-	-
Sosyal Bilimler	-	4	4	4
Türkçe Matematik	-	4	2	2
Yabancı Dil	-	-	-	-
SEÇMELİ DERSLER				
Fen Bilimleri	-	-	2	2
Sosyal Bilimler	-	-	-	-
Türkçe Matematik	-	-	-	-
Yabancı Dil	-	-	2	2

(İncekara 2007)

Coğrafya Dersi Öğretim Programı yayınlandığı 2005 yılında, toplam 147 kazanımdan oluşmakta iken bu sayı 2009 yılında ki revizyon ile 145'e inmiş, 2011 yılındaki revizyon ile ise tekrar 147'ye çıkmıştır. Yapılan revizyonlar ile öğrenme alanı bazında da kazanım sayısı değişmiştir. Örneğin 9. sınıf *Mekânsal Bir Sentez: Türkiye* Öğrenme alanında 2005'te 7 kazanım varken bu rakam 2009 ve 2011 yıllarında 2 olarak kalmıştır. 10. sınıf *Mekânsal Bir Sentez: Türkiye* öğrenme alanında ise 2005 yılında 13 kazanım varken bu sayı 2009 ve 2011 yıllarında sırasıyla 17 ve 18 olarak değişmiştir (Çomak 2012).

Tablo 23. 2011 Yılında Coğrafya Dersi Öğretim Programında Kazanımların Öğrenme Alanına Göre Dağılımı

2011	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf	Toplam
Doğal Sistemler	15	6	3	3	27
Beşeri Sistemler	3	10	7	4	24
Mekânsal Bir Sentez: Türkiye	2	18	12	15	47
Küresel Ortam: Ülkeler ve Bölgeler	3	3	7	6	19
Çevre ve Toplum	3	3	15	9	30
Toplam	26	40	44	37	147

(Çomak 2012)

Tablo 23'te görüldüğü gibi coğrafya öğretim programında 2011 yılında yapılan son revizyon çalışması ile 9. sınıfta ağırlıklı olarak “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanı olmak üzere toplamda 26 kazanım ifadesine yer verilmiştir. 10. sınıf coğrafya dersinde 18 tanesi “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğrenme alanından olmak üzere 40 kazanım yazılmıştır. Coğrafya öğretim programında en fazla kazanım ifadesine 11. sınıfta yer verildiği görülmektedir. 12. sınıfta ise ağırlıklı olarak “*Mekânsal Bir Sentez Türkiye*” öğrenme alanı üzerine yazılmış toplam 37 kazanım yer almaktadır.

5.3.1.1. 9. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

9. sınıf coğrafya dersi, diğer sınıflarda olduğu gibi “*Doğal Sistemler*”, “*Beşeri Sistemler*”, “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*”, “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” ve “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanları başlıkları altındaki kazanım, etkinlik ve beceriler yoluyla öğretilmektedir. 9. sınıf coğrafya dersinde en fazla yer tutan öğrenim alanının 15 kazanım ifadesinin yer aldığı “*Doğal Sistemler*” öğrenim alanı olduğu görülmektedir (İncekara 2006).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı daha önce de belirtildiği gibi kazanım merkezli bir yapıya sahip olduğu için içerik açısından bir konu sınırlaması yapmak oldukça güçtür.

Öğrencilere kazandırılmak istenen coğrafyanın belli bir takım konuları değildir. Bunun yerine coğrafya disiplininin konuları kazanım cümleleri haline getirilmiştir. Bu açıdan coğrafya ders içeriğini bilmenin ayrı bir önemi vardır.

Tablo 24. 9. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Doğal Unsurlar ve Coğrafya	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan ve Doğa • Coğrafyanın Rolü • Doğal Sistemler ve Coğrafya
2. BÖLÜM Harita Bilgisi	<ul style="list-style-type: none"> • Haritalar Nasıl Oluştular • Koordinat Sistemleri ve Haritalar • Eş Yükselti Eğrileri ile (İzohipsler) Çizilmiş Haritalar
3. BÖLÜM Dünya'nın Şekli ve Hareketleri	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya Neye Benzer? • Dünya Kendi Etrafında Dönüyor • Dünya Güneş Etrafında Dolanıyor • İklim Kuşakları
4. BÖLÜM İklim Bilgisi	<ul style="list-style-type: none"> • Atmosfer ve Hava Olayları • Hava Durumu ve İklim • Güneşin Armağanı: Sıcaklık • Basınç ve Rüzgârlar • Nem ve Yağış • Dünya'nın İklim Zenginliği
5. BÖLÜM Aktif Dünya: Yereşeklilerinin Oluşumu ve Değişimi	<ul style="list-style-type: none"> • Yerin Yapısı ve Oluşum Süreçleri. • Dünya'nın İçi Kaynıyor: İç Kuvvetler • Güneşin Gücü: Dış Kuvvetler
6. BÖLÜM Beşeri Sistemler	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan ve Coğrafya • Yerleşmelerin Gelişimi • Yerleşme Doku ve Tipleri
7. BÖLÜM Yaşadığım Yer	<ul style="list-style-type: none"> • Nerde Yaşıyorum? • Dünden Bu Güne Ankara
8. BÖLÜM Bütünün parçaları	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya'nın bölgeleri • Bölge sınırları
9. BÖLÜM İnsan ve Çevre	<ul style="list-style-type: none"> • Doğadan Nasıl Yararlanıyoruz? • Doğayı Kontrol Edebiliyor muyuz? • İnsanın Doğaya Etkisi

Tablo 24’te görüldüğü gibi 9. sınıf coğrafya dersinde doğal unsurlar ve coğrafya bölümü altında coğrafya dersi ile insan ve doğal unsurlar arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Coğrafya dersinin temel yapıtaşlarından olan harita bilgisi ayrı bir bölüm olarak verilmiştir. 3. bölümde öğrencilere Dünya’nın fiziki yapısı ve hareketleri bilgileri verilirken iklim bilgisi konusuna ayrı bir bölüm olarak ayrıntılı bir şekilde 9. sınıf coğrafya derslerinde yer verildiği görülmektedir. Sonraki bölümlerde aktif dünya başlığı altında iç kuvvetler ve dış kuvvetler konularına, beşeri sistemler başlığı altında yerleşim yapılarına son olarak da insan ve çevre bölümünde insanın doğaya etkisi ve doğadan yararlanma şekillerinin öğrencilere öğretilmesi hedeflenmiştir.

9. sınıfı coğrafya dersinde Tablo 25’te görüldüğü gibi etkinlik örnekleri ve kazanımlar dikkate alındığında “*Doğal sistemler*” öğrenim alanında; doğa ve insan ilişkisi, doğayı oluşturan dört ortam, bilgilerin haritalara aktarılmasında kullanılan yöntem ve tekniklerin karşılaştırılması, koordinat sistemi, izohips haritalarında temel yer şekillerini gösterme, Dünya’nın şekli ve hareketlerinin iklim kuşaklarına etkisi, hava olayları, iklim, atmosfer, iklim elemanları, Dünya’nın tektonik oluşumu, jeolojik zamanlar ve tektonik ilişkisi, iç ve dış kuvvetlerin oluşum süreçleri ve yer şekillerinin oluşumuna etkisi gibi bir önceki programdaki 9. sınıf genel coğrafya dersi konuları yer almaktadır. “*Beşeri Sistemler*” öğrenim alanında ise önceki programa göre 11. sınıf Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafya dersinde gösterilen konulara yer verilmiştir. Bunlardan bazıları; beşeri sistemlerin coğrafya içindeki yeri, yerleşmeleri belirleyen ve gelişimini etkileyen faktörler, yerleşme doku ve tiplerinde etkili olan faktörler gibi konulardır. “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğrenim alanında; yaşadığı yerin coğrafi özelliklerinin tespiti, ülkemiz yer şekillerinin temel özellikleri ve dağılımının haritadan tespiti, Türkiye iklimini etkileyen faktörler ve iklim tiplerinin özellikleri, grafik ve tablolarla Türkiye iklim elemanlarının özellikleri gibi önceki programda 10. sınıf Türkiye Coğrafyası dersinin konuları serpiştirilmiştir.

Tablo 25. Ortaöğretim 9. Sınıf Coğrafya Programında Yer Alan Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

ÖĞRENME ALANI	KAZANIMLAR
DOĞAL SİSTEMLER	<p>A.9.1. Doğal unsurların yaşantısındaki etkisinden yola çıkarak doğa ve insan ilişkisini anlamlandırır.</p> <p>A.9.2. Doğayı oluşturan dört temel ortamdan yola çıkarak doğal sistemlerin coğrafyanın konuları içerisindeki yerini belirler</p> <p>A.9.3. Bilgileri haritalara aktarmada kullanılan yöntem ve teknikleri kullanım amaçları açısından karşılaştırır.</p> <p>A.9.4. Koordinat sistemi ve haritayı oluşturan unsurlardan yola çıkarak zaman ve yere ait özellikler hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>A.9.5. Eş yükselti eğrileriyle çizilmiş bir harita üzerinde ana yer şekillerini ayırt eder.</p> <p>A.9.6. Eş yükselti eğrilerini yer şekillerinin temel özellikleriyle ilişkilendirir.</p> <p>A.9.7. Dünyanın şekli ve hareketlerinin sonuçlarını farklı iklim kuşaklarının oluşumuna etkileri açısından yorumlar.</p> <p>A.9.8. Hava olaylarının oluşum süreçleri ile atmosferin özelliklerini ilişkilendirir.</p> <p>A.9.9. Hava durumu ile iklim özelliklerini etkileri açısından karşılaştırır.</p> <p>A.9.10. Harita ve grafikleri kullanarak iklim elemanlarının oluşumu ve dağılışı üzerinde etkili olan faktörleri sorgular.</p> <p>A.9.11. Harita ve diğer görsel materyallerden yararlanarak farklı iklim tiplerinin özellikleri ve dağılışı hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>A.9.12. Dünyanın tektonik oluşumundaki değişim ve sürekliliğe kanıtlar gösterir.</p> <p>A.9.13. Jeolojik zamanların özelliklerini tektonikle ilişkilendirerek açıklar.</p> <p>A.9.14. İç ve dış kuvvetlerin oluşum süreçlerini açıklar.</p> <p>A.9.15. İç ve dış kuvvetleri, farklı yer şekillerinin oluşumuna etkileri açısından sınıflandırır.</p>
BEŞERÎ SİSTEMLER	<p>B.9.3. Yerleşme doku ve tiplerinin oluşmasında etkili olan nedenleri sorgular.</p> <p>B.9.2. Yerleşmelerin konumunu belirleyen ve gelişimini etkileyen faktörleri geçmişten günümüze fonksiyonel değişiklikler açısından analiz eder.</p> <p>B.9.1. İnsan faaliyetlerinden yola çıkarak beşerî sistemlerin coğrafyanın konuları içerisindeki yerini belirler.</p>
MEKÂNSAL BİR SENTEZ: TÜRKİYE	<p>C.9.1. Harita ve grafikler kullanarak yaşadığı yerleşim biriminin coğrafi özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>C.9.2. Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak yaşadığı yerleşim alanının farklı zaman periyotlarındaki değişim ve sürekliliğini coğrafi açıdan analiz eder.</p> <p>C.9.3. Haritalardan yararlanarak ülkemizdeki yer şekillerinin temel</p>

KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER	<p>özelliklerini ve dağılımını analiz eder.</p> <p>C.9.4. Türkiye'nin yer şekillerinin oluşum sürecini iç ve dış kuvvetlerle ilişkilendirir.</p> <p>C.9.5. Haritalar kullanarak Türkiye'nin iklimini etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>C.9.6. İklimle ait kanıtlardan yararlanarak Türkiye'de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>C.9.7. Tablolar, grafikler ve haritalardan yararlanarak Türkiye'deki iklim elemanlarının özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>D.9.1. Dünyadaki farklı bölge örneklerini, özellikleri ve bölge belirlemede kullanılan kriterler açısından analiz eder.</p> <p>D.9.3. Haritalardan yararlanarak çeşitli coğrafi kriterlerle belirlenmiş bölgelerde bulunan ülkeleri ayırt eder.</p> <p>D.9.2. Çeşitli ölçeklerdeki bölge örneklerini kullanarak bölge sınırlarının amaca göre değişebilirliğini açıklar.</p>
ÇEVRE VE TOPLUM	<p>E.9.1. İnsanların gereksinimlerinden yola çıkarak doğal çevreyi kullanma biçimlerini örneklendirir.</p> <p>E.9.3. Örneklerden yararlanarak doğal ortamda insan etkisiyle meydana gelen değişimlerin sonuçlarını analiz eder.</p> <p>E.9.2. Doğal çevrenin insan faaliyetlerine etkilerini ve insanların doğal çevreye uyum süreçlerini karşılıklı ilişkileri çerçevesinde analiz eder.</p>

(TTKB 2013)

9. sınıf coğrafya dersi öğretim programında son olarak “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenim alanında bölge belirlemede kullanılan kıstaslar, bölgelerin sınırlarının değişebilirliği, Dünya'nın bölgeleri gibi konular işlenirken, “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanında ise doğal çevreyi kullanma, doğal çevre ile insan etkileşimi ve bunun doğurduğu sonuçlar incelenmektedir.

5.3.1.2. 10. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

Coğrafya ders programları temel ilkesi süreklilik olan sarmal yaklaşıma dayanarak hazırlanmıştır. 10 sınıf coğrafya dersi içeriğinin 9. sınıf dersi içeriği ile bağlantılı ve bütünlük oluşturacak şekilde hazırlanmasına dikkat edilmiştir. 10. sınıf coğrafya dersi içeriği 9. sınıfta verilen Dünya'nın iç ve dış kuvvetleri konusu ile bağlantılı olan topografya ve kayaçlar bölümü ile başlamaktadır. Yine iç kuvvetler konusu ile bağlantılı olan levha hareketleri ve etkileri 2. bölümde ayrıntılı olarak öğrencilere sunulmuştur. Doğadaki üç unsur su, toprak ve bitki başlığı altında ise su kaynakları, toprak ve bitki

örtüsü ile ilgili bilgiler verilmiştir. Sonraki bölümlerde öğrencilere nüfus, göç ve ekonomik faaliyetler gibi beşeri coğrafya konuları kazandırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 26. 10. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Topografya ve Kayaçlar	<ul style="list-style-type: none"> • Püskürük kayaçlar nasıl oluşur? • Tortul kayaçlar nasıl oluşur? • Başkalaşım kayaçları nasıl oluşur?
2. BÖLÜM Levha Hareketlerinin Etkileri	<ul style="list-style-type: none"> • Volkanların ve depremlerin dağılışı • Yeryüzünde sıcak suların dağılışı
3. BÖLÜM Doğadaki Üç Unsur: Su, Toprak, Bitki	<ul style="list-style-type: none"> • Su kaynakları: Yerüstü suları, yeraltı suları ve kaynakları • Toprağın hikâyesi: Toprak oluşumunu etkileyen faktörler, başlıca toprak tipleri • Dünyayı kaplayan örtü: Bitkiler
4. BÖLÜM Nüfusun Gelişimi, Dağılışı ve Nitelikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Nüfus ve nüfus sayımları: Nüfus sayımları neden yapılır? • Dünya nüfusunun tarihsel artışı ve değişimi: Dünya nüfusu sürekli artacak mı? • Dünya nüfusunun alansal dağılışı: Kıta nüfusları neden farklıdır? • Dünyada nüfus artışı: • Nüfus piramitleri ve piramitlerin özellikleri
5. BÖLÜM Göçlerin Nedenleri ve Sonuçları	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanlar neden göç eder? Geçmişten günümüze göç hikayeleri, kavimler göçü, yeni dünyaya göçler, mübadele göçleri, beyin göçleri, işçi göçleri, doğal afetlerin neden olduğu göçler. • Göçün mekânsal etkileri: Bir göç hikâyesi, göçler yerleşim alanlarını nasıl etkiler?
6. BÖLÜM Geçmişten Günümüze Ekonomik Faaliyetler	<ul style="list-style-type: none"> • Geçmişten günümüze geçim kaynakları: Ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi • Ekonomik faaliyetlerin sınıflandırılması: Aktif nüfusun ekonomik faaliyet gruplarına göre dağılımı
7. BÖLÜM Türkiye'nin Toprak, Su ve Bitki Varlığı	<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye'de toprak tipleri ve toprak kullanımı: Türkiye'de başlıca toprak tipleri, Türkiye'de topraklardan

8. BÖLÜM

Nerde ve Nasıl Yaşıyoruz?

9. BÖLÜM

Türkiye'nin Nüfus Özellikleri ve Nüfus Hareketleri

10. BÖLÜM

Kıtaların Keşfi ve Küçülen Dünya

11. BÖLÜM

Doğal Afetler ve Toplum

yararlanma

- Doğal unsurların göstergesi: Bitkiler, ülkemizde görülen başlıca bitki toplulukları
- Türkiye'nin su varlığı, GAP: Su ile gelen değişim, sularımızdaki zenginlik, sularımızdan gelen zenginlik, Türkiye'nin yeraltı suları ve kaynakları
- Türkiye'de nüfusun ve yerleşmenin dağılımını etkileyen faktörler
- Türkiye'de yerleşmeler: Ülkemizdeki yerleşme şekilleri, kır yerleşmeleri, şehirlerin sınıflandırılması, hinterlandın şehirlerin gelişmesine etkisi
- Türkiye nüfusunun yapısal özellikleri: Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı, nüfusun cinsiyete göre dağılımı, çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı, Türkiye nüfusunun eğitim durumu, Türkiye'nin kır ve kent nüfusu
- Türkiye'de nüfusun tarihsel gelişimi: Türkiye'de nüfus sayımları, Türkiye'de nüfusun yıllara göre değişimi, Türkiye'de nüfus artışının nedenleri?
- Ülkemizde göçler: İç göçlerin nedenleri
- Dünyanın keşfi: Coğrafi keşifler. Önemli keşifler
- Bölgeler ve ülkeler arası etkileşimde teknolojinin rolü: İletişim tarihi, teknolojinin önemi
- Dünyayı birbirine bağlayan ağlar: Ulaşım. Deniz yolu, demir yolu, kara yolu hava yolu
- Doğal afetler: Dünyamızda neler oluyor? Sel, kuraklık, erozyon, kütle hareketleri, çığ
- Olağanüstü hava olayları: Fırtına, kasırga, hortum
- Volkanlar felaket mi? Nimet mi? Afetleri önlemek, afetlerden korunmak ya da daha az zarar görmek mümkün mü?

10. sınıf coğrafya dersi programında 38 adet kazanım yer almaktadır. Kazanımların öğrenim alanlarına baktığımızda en fazla kazanımın 17 kazanım ifadesi ile “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğrenme alanında olduğu anlaşılmaktadır. “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanında 6 kazanım ifadesi, “*Beşeri Sistemler*” öğrenme alanında 9 adet kazanım ifadesi, “*Küresel Ortam Bölgeler*” ve “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanlarında üçer tane kazanım ifadesi bulunmaktadır. Bu kazanımların öğrenme alanlarına göre dağılımı Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27. Ortaöğretim 10. Sınıf Coğrafya Programında Yer Alan Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

ÖĞRENME ALANI	KAZANIMLAR
DOĞAL SİSTEMLER	<p>A.10.1. Kayaçların özellikleri ile yeryüzü şekillerinin oluşum süreçlerini ilişkilendirir.</p> <p>A.10.2. Levha tektoniği ile deprem kuşakları, sıcak su kaynakları ve volkanların dağılımını ilişkilendirir.</p> <p>A.10.3. Su kaynaklarını farklı özelliklerine göre sınıflandırır.</p> <p>A.10.4. Toprak çeşitliliğini oluşum süreçlerine göre açıklar.</p> <p>A.10.5. Bitki tür ve topluluklarını genel özelliklerine göre sınıflandırır.</p> <p>A.10.6. Farklı bitki topluluklarının dağılışı ile iklim ve yer şekillerini ilişkilendirir.</p>
BEŞERİ SİSTEMLER	<p>B.10.1. Nüfus özellikleri ve nüfusun önemi hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>B.10.2. Dünya nüfusunun tarihsel süreçteki değişimini yorumlar.</p> <p>B.10.3. Nüfus piramitleri oluşturarak nüfusun yapısıyla ilgili çıkarımlarda bulunur.</p> <p>B.10.4. Nüfus artış oranının değişiminde etkili olan faktörleri sorgular.</p> <p>B.10.5. Tarihî metinler, belgeler ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>B.10.6. Örnek incelemeler yoluyla göçün mekânsal etkilerini analiz eder.</p> <p>B.10.7. Geçmişten günümüze farklı geçim tarzlarını, ekonomik faaliyetler ve toplumsal değişimler açısından analiz eder.</p> <p>B.10.8. Ekonomik faaliyetleri temel özelliklerine göre ayırt eder.</p> <p>B.10.9. Ekonomik faaliyet türlerinin oransal dağılımına ilişkin verileri, ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilişkilendirir.</p>
MEKÂNSAL BİR SENTEZ: TÜRKİYE	<p>C.10.1. Haritalardan yararlanarak Türkiye’deki yer şekillerinin temel özelliklerini ve dağılımını analiz eder.</p> <p>C.10.2. Türkiye’nin yer şekillerinin oluşum sürecini iç ve dış</p>

kuvvetlerle ilişkilendirir.

C.10.3. Haritalar kullanarak Türkiye'nin iklimini etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.

C.10.4. Harita, tablo ve grafiklerden yararlanarak Türkiye'deki iklim elemanlarının özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

C.10.5. İklimle ait kanıtlardan yararlanarak Türkiye'de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

C.10.6. Türkiye'deki toprak tipleri ve bunların dağılışında etkili olan faktörleri ilişkilendirir.

C.10.7. Türkiye topraklarının kullanımını verimlilik açısından değerlendirir.

C.10.8. Türkiye'deki doğal bitki topluluklarının dağılışını yetişme şartlarıyla ilişkilendirerek analiz eder.

C.10.9. Türkiye'deki su varlıklarını genel özellikleri ve dağılışları açısından analiz eder.

C.10.10. Türkiye'deki su varlığından yararlanmayı ekonomik, sosyal ve kültürel etkileriyle analiz eder.

C.10.11. Türkiye'de yerleşme ve nüfus dağılışını etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.

C.10.12. Türkiye'deki yerleşim birimlerini fonksiyonel özellikleri açısından ayırt eder.

C.10.13. Doğal unsurlardan yola çıkarak Türkiye'deki kırsal yerleşme tiplerinin çeşitliliğini örneklendirir.

C.10.14. Türkiye'deki şehirleri fonksiyonlarına göre örneklendirir.

C.10.15. Türkiye nüfusunun yapısal özelliklerini ve dağılışını analiz eder.

C.10.16. Türkiye'de nüfusun tarihsel seyrini sosyal ve ekonomik faktörler açısından sorgular.

C.10.17. Türkiye'deki göçlerin sebep ve sonuçlarını coğrafi açıdan sorgular.

**KÜRESEL
ORTAM:
BÖLGELER
VE ÜLKELER**

Ç.10.1. Kıtaların ve okyanusların konumsal önemindeki değişimi tarihsel süreçten örneklerle değerlendirir.

Ç.10.2. Bölgeler ve ülkeler arası etkileşimde teknolojik gelişmelerin rolünü örneklendirir.

Ç.10.3. Uluslararası ulaşım hatlarının bölgesel ve küresel etkilerini sorgular.

ÇEVRE VE TOPLUM

D.10.1. Doğal afetleri; oluşum nedenleri, özellikleri, dağılışları ve insanlara olan etkileri bakımından analiz eder.

D.10.2. Dünyanın farklı bölgelerinde doğal afetlere yönelik geliştirilen yöntemleri afet yönetimi açısından analiz eder.

D.10.3. İnsanların doğal afetlerin oluşumuna etkisini, afet bilincinin geliştirilmesi açısından değerlendirir.

Tablo 27’de görüldüğü gibi 10. sınıf coğrafya dersinde coğrafya öğretimi, “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanındaki kayaçların genel özellikleri ve yer şekillerinin oluşumu üzerindeki etkileri kazanımıyla başlamaktadır. Bunu levha tektoniği, sıcak su kaynakları, su sistemleri, oluşumlarına göre toprak çeşitleri konuları takip etmekte ve bu öğrenme alanı bitki topluluklarının genel özellikleri ve dağılışı ile son bulmaktadır. Bu öğrenme alanı eski programa göre daha çok 9. sınıf genel coğrafya dersi konularını içermektedir, “*Beşeri Sistemler*” öğrenme alanına baktığımızda nüfus sayımları, dünya nüfusunun değişimi, nüfusla ilgili tablo, grafik ve haritaların kullanımı, nüfus artışı, nüfus piramitleri, göç, tarihsel seyri ve göç yolları, göçün etkileri, geçmişten günümüze ekonomik faaliyetler ve sınıflandırılması gibi eski programa göre 11. sınıf Türkiye beşeri ve ekonomik coğrafyası dersi konuları işlenmiştir “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğrenme alanında eski program 10. sınıf Türkiye coğrafyası ve 11. sınıf Türkiye beşeri ve ekonomik coğrafyası derslerinin konularına paralel olarak Türkiye’de toprak tipleri ve topraklarımızdan yararlanma, Türkiye doğal bitki örtüsü ve dağılışı, Türkiye'nin su gücü ve etkileri, Türkiye’de yerleşme ve nüfus dağılışı, yerleşim birimleri, kırsal ve şehir yerleşmeleri, Türkiye nüfusunun yapısal özellikleri, nüfusun gelişimi, göç ve etkileri gibi konular ele alınmıştır. “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında ise öğrencilere dünyada kıta ve okyanusların dağılışının tarihi süreçte önemi, bölgeler ve ülkeler arası gelişimde teknolojik gelişimin rolü ve uluslararası ulaşım hatlarının bölgesel ve küresel etkilerini sorgulama kazanımlarının verilmesi hedeflenmektedir. Son öğrenme alanı olan “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanında, dünyanın farklı yerlerindeki doğal afetlerin karşılaştırılması, etkileri ve korunma yolları üzerinde durulmaktadır.

5.3.1.3. 11. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

11. sınıf coğrafya ders içeriği 8 bölüm halinde düzenlenmiştir. İlk bölümde ekosistem ve madde döngüsü başlığı altında bio çeşitlilik, ekosistem, su sistemleri gibi konulara yer verilirken 2. bölümde şehirlerin fonksiyonları ve nüfus politikaları konuları işlenmektedir. Ekonomik faaliyet türleri bölümünün ardından ise Türkiye’ye ile ilgili arazi kullanımı, ekonominin sektörel dağılımı, maddenler ve enerji kaynakları gibi konulara ayrıntılı olarak değinilmektedir. 5. ve 6. bölümlerde ülkeler arası etkileşim ve ülkeler hakkında genel bilgiler verilirken son bölümlerde doğal kaynaklar ve doğal kaynakların küresel etkileri konularına yer verilmektedir.

Tablo 28. 11. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Ekosistem ve Madde Döngüsü	<ul style="list-style-type: none"> • Bio çeşitlilik • Canlıların Yeryüzüne Dağılımını Etkileyen Coğrafi Faktörler • Ekosistemlerin İşleyişi, Enerji Akışı ve Madde Döngüsü: Ekosistemlerin İşleyişi, Besin Zinciri, Enerji Akışı, Madde Döngüleri • Su Ekosistemlerinin İşleyişi: Su Ekosistemlerinin Doğal Sistemlerin İşleyişine Etkisi, Su Döngüsü
2. BÖLÜM Şehirlerin Fonksiyonları ve Nüfus Politikaları	<ul style="list-style-type: none"> • Nüfus Politikaları • Neden Nüfus Politikaları? • Şehirler ve Etki Alanları: Dünyanın Büyük Şehirleri Nerelerde Kurulmuştur. • Şehirlerin Fonksiyonları ve Etki Alanları • Tarihsel Süreçte Şehirler: Tarihsel Süreçte Şehirlerin Nüfus Gelişimi, Şehirlerin Fonksiyonel Gelişimi, Şehirlerin Gelişimin Küresel Etkisi
3. BÖLÜM Ekonomik Faaliyet Türleri	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal ve Beşeri Unsurların Ekonomiye Etkisi: Üretim, Dağıtım ve Tüketimi Etkileyen Doğal Faktörler, Beşeri Faktörler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim Sektörlerinin Etkileşimi • Ekonomiye Yön Veren Güç: Doğal Kaynaklar • Doğal Kaynaklar Nedir?
4. BÖLÜM Türkiye’yi Tanıyalım	<ul style="list-style-type: none"> • Medeniyetlerin Merkezi: Türkiye • Medeniyetlerin Buluşma Noktası: Anadolu • Türkiye’de Arazi Kullanımı: Yer Şekleri Arazi Kullanımını Nasıl Etkiler? Türkiye’de Yer Şekillerinin Arazi Kullanımına Etkileri • Türkiye Ekonomisinin Sektörel Dağılımı: Ülkemizin Ekonomisi Hangi Sektörlerden Oluşur? Türkiye Ekonomisini Etkileyen Faktörler, Türkiye’nin Ekonomi Politikaları Sektörel Dağılımı Nasıl Etkilemiştir? Türkiye’de Tarım ve Hayvancılık • Türkiye’de Madenler ve Enerji Kaynakları: Başlıca Maden Çeşitlerimiz, Türkiye’deki Madenlerin Kullanımına Bir Örnek: BOR, Türkiye’de Enerji Kaynakları • Türkiye’de Sanayi: Türkiye’de Sanayinin Gelişimi, Türkiye’de Sanayi Kollarının Dağılımı, Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri, • Hizmet Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri • Doğal Afetler ve Türkiye İçin Riskleri • Türkiye’deki Doğal Afetler

5. BÖLÜM

Ülkeler Arası Etkileşim

- Kültür Bölgelerinin Oluşumu ve Türk Kültürü: Dünya Kültüründe Türk İzleri, Türk Kültürü, Türk Kültürünün Genel Özellikleri
- Küresel Ticaretin Üç Elemanı: Hammadde, Üretim, Pazar
- Hammadde, Üretim ve Pazarın Küresel Ticaretteki Yeri
- Dünyanın Hızla Gelişen Endüstrisi: Turizm İnsanları Turizmi Faaliyetlerine Yönelten Faktörler, Turizmin Etkileri, Milli Parklar, Dünyanın Yedi Harikası

6. BÖLÜM

Ülkeleri Tanıyalım

- Ekonomik mucizenin ülkesi: Modern Japonya
- Japonya'nın Genel Özellikleri
- İngiltere'nin Sanayileşme Süreci: Hindistan, Hollanda
- Küresel ve Bölgesel Örgütler

7. BÖLÜM

Doğal Kaynaklar ve Çevre

- Doğal Kaynaklarımızın Değeri ve Kullanımının Değişimi
- Doğal Kaynaklar Sınırsız mı?
- Enerji Kaynakları
- Doğal Kaynakların Kullanımının Farklı Olmasının Çevresel Sonuçları
- Doğal Kaynakların Kullanımının Çevresel Etkileri
- Kaynakların Kullanımı İle Ortaya Çıkan Sorunlar
- Kaynakların Çevreye Etkisi
- Doğal Kaynakların Kullanımı: Doğal Kaynakların Kullanımında Etkili Olan Faktörler Nelerdir? Doğal Kaynakların Kullanımına Örnekler, Doğal Kaynak Kullanımında Çevre Duyarlılığı
- Doğal Kaynaklar ve İnsan Faaliyetleri
- Arazi Kullanımının Çevresel Etkileri

8. BÖLÜM

Doğal Kaynakların Küresel Etkileri

- Çevre Sorunlarının Sınıflandırılması
 - Küresel Çevre Sorunlarının Yayılışı: Küresel Çevre Sorunları, Küresel Çevre Sorunlarının Yayılma Süreci
 - Teknolojinin Çevresel Etkileri
 - Teknolojik Gelişmelerin Ortaya Çıkardığı Çevre Sorunları Nelerdir?
 - Ekolojik Döngülere İnsan Müdahaleleri
 - İnsanın Su Döngüsüne Etkileri
 - Karbon Döngüsüne İnsan Müdahaleleri
 - Atıklar: Atık Türleri ve Çevreye Etkileri, Atıklardan Korunma
 - Geri Dönüşüm
 - Çevre Sorunlarının Önlenmesine Yönelik Stratejiler
-

11. sınıf coğrafya dersi öğretim alanında toplam 41 kazanım verilmiş olup, bunların 4 tanesi “*Doğal Sistemler*”, 7 tanesi “*Beşeri Sistemler*”, 10 tanesi “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” 6 tanesi “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” 14 tanesi “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanlarına aittir. 9. sınıfta doğal coğrafya konuları, 10. Sınıfta Türkiye coğrafyası konuları, müfredatta çok önemli yer teşkil ederken 11. sınıfta ise çevre ve toplum konularına ağırlık verildiği, bu yönüyle 11. sınıf programının daha evrensel ve çevre-toplum merkezli olarak tasarlandığı gözden kaçmamaktadır 11. sınıf coğrafya dersinde öğrenme alanlarına göre kazanımlar Tablo 29’da verilmektedir.

Tablo 29. Ortaöğretim 11. Sınıf Coğrafya Programında Yer Alan Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

ÖĞRENME ALANI	KAZANIMLAR
DOĞAL SİSTEMLER	<p>A.11.1. Bitki ve hayvan türlerindeki zenginliğin oluşumunda ve türlerin azalmasında etkili faktörleri birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde yorumlar.</p> <p>A.11.2. Yeryüzündeki suların ekosistem içerisindeki yerinden yola çıkarak doğal sistemlerin işleyişi üzerindeki etkisini analiz eder.</p> <p>A.11.3. Ekosistemi oluşturan unsurlar ile madde döngüsü ve enerji akışı arasındaki ilişkiyi doğal sistemlerin işleyişi açısından sorgular.</p> <p>A.11.4. Bir yerin iklim verileri ve topografya haritalarını ilişkilendirerek hidroelektrik güç potansiyelini belirler.</p>
BEŞERÎ SİSTEMLER	<p>B.11.1. Örnek incelemeler yoluyla, ülkelerin farklı dönemlerine ait nüfus politikalarını karşılaştırır.</p> <p>B.11.2. Tarihsel süreçte şehirlerin nüfus ve fonksiyonel özelliklerine ait verilerini küresel etkileri açısından yorumlar.</p> <p>B.11.3. Şehirleri fonksiyonel özellikleri açısından örneklendirerek bunların küresel ve bölgesel etkilerini yorumlar.</p> <p>B.11.4. Doğal unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisini analiz eder.</p> <p>B.11.5. Beşerî unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisini analiz eder.</p> <p>B.11.6. Üretim, dağıtım ve tüketim sektörlerinin birbirlerine olan etkilerini ekonomik faaliyet türleri açısından analiz eder</p> <p>B.11.7. Doğal kaynakları sınıflandırarak doğal kaynak- ekonomi ilişkisini açıklar.</p>
MEKÂNSAL BİR SENTEZ: TÜRKİYE	<p>C.11.1. Tarih boyunca bir medeniyet merkezi olarak ülkemizin dünyadaki yerini coğrafi konum özellikleri açısından değerlendirir.</p> <p>C.11.2. Görsel materyallerden yararlanarak ülkemizdeki yer şekilleri ile arazi kullanımı arasındaki ilişkiyi analiz eder.</p> <p>C.11.3. Verilerden yararlanarak Türkiye ekonomisinin sektörel</p>

**KÜRESEL
ORTAM:
BÖLGELER VE
ÜLKELER**

ÇEVRE VE TOPLUM

dağılımıyla ekonomik faaliyetleri etkileyen şartları ilişkilendirir.

C.11.4. Türkiye ekonomisinin sektörel dağılımını ve ekonomi politikalarını değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.

C.11.5. Türkiye’de tarım ve hayvancılığı şekillendiren unsurlardan yararlanarak bu faaliyetlerin ekonomimizdeki yerini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.

C.11.6. Kullanım alanlarından yola çıkarak Türkiye'nin madenleri ve enerji kaynaklarının ekonomimizdeki yerini değerlendirir.

C.11.7. Türkiye’nin madenleri ve enerji kaynaklarını etkili kullanım açısından değerlendirir.

C.11.8. Verilerden yararlanarak Türkiye’deki sanayi bölgelerinin gelişim sürecini neden sonuç ilişkisine dayalı olarak yorumlar.

C.11.9. Verilerden ve haritalardan yararlanarak Türkiye’deki doğal afetlerin dağılışıyla oluşum şekillerini ilişkilendirir.

C.11.10. Bölge tanımlama ve sınıflandırılmasında kullanılan kriterler açısından ülkemizdeki farklı bölge türlerini haritalar üzerinde örneklendirir.

D.11.1. Kültür bölgelerinin oluşumunda etkili olan unsurlardan yola çıkarak Türk kültürünün yayılış alanlarına ait bölgesel analizler yapar.

D.11.2. Ülkeler ve bölgeler arasındaki ticaretle ham madde, üretim ve pazar alanlarını ilişkilendirir.

D.11.3. Örnek incelemeler yoluyla ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetlerinin rolünü sorgular.

D.11.4. Örnek inceleme yoluyla bir ülkenin coğrafi özelliklerini araştırır.

D.11.5. Sanayileşmiş bir ülkeyi sanayileşme aşamaları açısından analiz ederek sanayileşme süreçleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

D.11.6. Tarımsal faaliyetler açısından farklı düzeylerdeki ülkeleri karşılaştırarak tarım-ekonomi ilişkisini yorumlar.

E.11.1. Doğal kaynakların keşfi ve kullanımı ile insan faaliyetlerindeki değişim ve sürekliliği tarihsel süreçten örneklendirir.

E.11.2. Doğal kaynakların kullanımındaki farklı tutumları “mekânsal etkileri” ve “çevreye duyarlılık” açısından sorgular.

E.11.3. Doğal kaynakların değeri ve kullanımına ait algıların değişimini dünyanın farklı bölgelerinden örneklerle açıklar.

E.11.4. Ülkeler arasında doğal kaynak kullanımının farklı olmasının nedenlerini çevresel sonuçlar açısından değerlendirir.

E.11.5. Doğal kaynakların kullanımının insan faaliyetlerine etkilerine ait örnekleri çevre planlama ve değişimi açısından yorumlar.

E.11.6. Örneklerden yararlanarak “etkili arazi kullanma” uygulamalarının çevre üzerindeki etkilerini değerlendirir.

E.11.7. Yenilenemeyen kaynakların kullanım alanlarına yönelik farklı örnekleri “tükenebilirlik” ve “alternatif kaynaklar” kavramları çerçevesinde analiz eder.

E.11.8. Madenlerin ve enerji kaynaklarının üretim, dağıtım ve tüketiminin çevreye olan olumsuz etkilerini örneklendirir.

E.11.9. Örnek incelemeler yoluyla teknolojik değişimleri çevresel sonuçları açısından analiz eder.

E.11.10. Farklı atık türlerini çevreye olan etkileri açısından değerlendirir.

E.11.11. Geri dönüşüm materyallerine yönelik stratejileri araştırır.

E.11.12. İnsan faaliyetlerinin karbon, azot, oksijen ve su döngülerine olan etkilerini örneklendirir.

E.11.13. Küresel çevre sorunlarının oluşumunda insan faaliyetlerinin etkilerini sorgular.

E.11.14. Çevre sorunlarının oluşum ve yayılma süreçlerini küresel etkileri açısından sorgular.

(TTKB 2013)

Tablo 29’da görüldüğü gibi 11. sınıf coğrafya ders programında, “*Doğal Sistemler*” öğrenim alanında daha çok doğal dengeler, ekosistem ve doğadaki döngüler konuları ağırlıktadır. Bu konulardan özellikle bitki ve hayvan türlerinin çeşitliliği, birbirleriyle olan ilişkileri ve bunları etkileyen faktörler, su ekosistemi, ekosistemi oluşturan unsur ve döngüler, su ve kullanımı ele alınmaktadır “*Beşeri Sistemler*” öğrenme alanında ülkelerin nüfus politikaları, şehirlerin nüfus ve fonksiyon özellikleri ve bunların küresel ve bölgesel etkileri, doğal ve beşeri unsurların ekonomi üzerine etkileri, üretim, tüketim ve dağıtım sektörlerinin etkileşimleri ve ekonomi üzerindeki etkileri gibi Beşeri ve Ekonomik Coğrafya konularına değinilmiştir. Türkiye Ekonomik Coğrafyası konularını içeren “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğrenme alanında ise Türkiye’nin coğrafi konumunun tarihsel önemi, Türkiye’de arazi kullanımı, Türkiye ekonomisinin sektörel dağılımı, ekonomi politikalarındaki değişim ve süreklilik, Türkiye tarım ve hayvancılığın ekonomideki yeri, Türkiye’nin madenleri ve enerji kaynaklarının ekonomideki yeri ve etkin kullanımı, Türkiye sanayi bölgelerinin değişim süreci, Türkiye’de doğal afetlerin dağılışı ve oluşum süreçleri, bölge tanımlama ve sınıflandırma kriterleri açısından ülkedeki farklı bölge türlerinin karşılaştırılması gibi konuların öğretilmesi amaçlanmaktadır. Bölgeler ve ülkeler coğrafyası konularını içeren “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında herhangi bir ülkenin örnek çalışmalar yoluyla coğrafi özelliklerinin araştırılması, ülkelerin gelişimi açısından sanayileşme, farklı ülkelerin tarımsal faaliyetler açısından karşılaştırılması becerileri geliştirilmeye çalışılmaktadır. “*Çevre ve Toplum*” öğrenim alanında ise doğal kaynakların kullanımı, ülkeler arasındaki farklı doğal kaynak

kullanımları, etkili arazi kullanımı uygulamaları, yenilenemeyen kaynaklar, alternatif kaynaklar, maden ve enerji kaynaklarının üretim ve tüketimi, teknolojinin çevreye etkisi, atıklar ve çevreye zararları, geri dönüşüm, insan faaliyetlerinin doğal döngüler üzerindeki etkisi, küresel çevre sorunları ve etkileri gibi konulara yer verilmektedir.

5.3.1.4. 12. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

Üst ortaöğretim kademesinin son aşaması olan 12. sınıfta coğrafya ders müfredatı kapsamında ders içeriği 12 bölüm halinde verilmiştir. 1. bölümde doğal ekstrem olaylar başlığı altında doğanın ekstrem olayları ve insan doğa etkileşimi konularına yer verilirken 2. bölümde uygarlıkların ortaya çıkışı başlığı altında ilk kültür merkezleri öğrencilere sunulmuştur. Sonraki bölümlerde beşeri coğrafya konuları olan ekonomi, göç ve yerleşme, ulaşım ve ticaret, kültür ve turizm, nüfusun geleceği, bölgesel kalkınma projeleri başlıkları altında bilgiler verilmiş, 10. bölümde ise ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve doğal kaynak potansiyelleri ortaya konulmuştur. 12. sınıf coğrafya dersinde son olarak doğal kaynak ve çevre konularına yer verilmiştir. Bulgaristan'da 12. sınıf coğrafya derslerinde ağırlıklı olarak beşeri coğrafya konularının yer aldığı dikkat çekmektedir. Öğrencilere ulusal ve uluslararası bağlamda dünyanın gelişimi ve yapılanması hakkında bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Bulgaristan'da 12. sınıf coğrafya dersi genel liseler dışındaki çoğu meslek lisesinde ve diğer liselerde zorunlu seçmeli dersler kapsamında coğrafya dersini almak isteyen öğrencilere verilmektedir. Tablo 30'da 12. sınıf coğrafya ders içeriği ayrıntılarıyla gösterilmektedir.

Tablo 30. 12. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Doğal Ekstrem Olaylar	<ul style="list-style-type: none"> • Doğanın Ekstremleri • İnsan ve Doğa Etkileşimi • Yarından Sonra
2. BÖLÜM Uygarıkların Ortaya Çıkışı	<ul style="list-style-type: none"> • İlk Kültür Merkezleri
3. BÖLÜM Ekonomi, Göç ve Yerleşme	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomik Faaliyetlerin Sosyal ve Kültürel Etkileri • Şehirleşme, Sanayi ve Göç İlişkisi • Günümüz Dünyasından Geleceğin Dünyasına • Türkiye’de Bölge Sınıflandırması
4. BÖLÜM Türkiye’de Coğrafi Bölgelerin Oluşturulması	
5. BÖLÜM Türkiye’de Ulaşım ve Ticaret	<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye’de Ulaşım Sistemlerinin Gelişimi • Ulaşım Sistemleri ve Kalkınma • Türkiye’de Ticaret
6. BÖLÜM Türkiye’de Kültür Turizmi	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizi Sembolize Eden Mekânlar • Türkiye’de Turizm Değerleri • Dünya Turizminde Türkiye’nin Yeri • Türkiye’nin Turizm Politikaları • Türkiye’nin Nüfus Politikaları • Türkiye’nin Nüfus Projeksiyonları • Bölgesel Planlar
7. BÖLÜM Türkiye’de Nüfusun Geleceği	
8. BÖLÜM Türkiye’nin Bölgesel Kalkınma Projeleri	
9. BÖLÜM Türkiye’nin Jeopolitiği	<ul style="list-style-type: none"> • Geçmişten Geleceğe Türkiye’nin Jeopolitiği • Türkiye’nin Uluslararası Örgütlerle İlişkisi
10. BÖLÜM Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyleri ve Doğal Kaynak Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkeler Neden Farklı Gelişmişlerdir? • Gelişmişlik Seviyelerine Göre Ülkeleri Tanıyalım • Gelişmemiş Bir Ülke: Nijerya • Doğal Kaynakların Verimliliği • Enerji Taşımacılığı • Günümüzün Uyanan Devi: Çin • Sıcak Çatışma Bölgeleri
11. BÖLÜM Küreselleşmenin Etkisi	
12. BÖLÜM Doğal kaynaklar ve Çevre	<ul style="list-style-type: none"> • Doğanın İşleyişi • Doğadaki Tehlikeler • Çevre Koruma Uygulamaları • Çevresel Örgütler ve Özellikleri • Doğal Kaynakların Yönetimine Ait İlkeler • Sınırlı Kaynaklar • Doğayla Uyumlu Yaşamak • Doğal Mirasın Korunması • Çevre Bilinci

12. sınıf coğrafya dersinde 37 adet kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımların en fazla olduğu öğretim alanı 15 kazanım ifadesi ile “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğretim alanıdır. “*Doğal Sistemler*” öğretim alanı 3 kazanım, “*Beşeri Sistemler*” öğretim alanı 4 kazanım, “*Küresel Ortam Bölgeler ve Ülkeler*” öğretim alanı 6 kazanım, “*Çevre ve Toplum*” öğretim alanı ise 9 tane kazanım ifadesi barındırmaktadır. 12. sınıf coğrafya dersinde diğer sınıflarda olduğu gibi her öğrenme alanı için kazanım ifadelerine yer verilmiştir. Bu kazanım ifadeleri Tablo 31’de gösterildiği gibidir.

Tablo 31. Ortaöğretim 12. Sınıf Coğrafya Programında Yer Alan Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

ÖĞRENME ALANI	KAZANIMLAR
DOĞAL SİSTEMLER	<p>A.12.1. Doğa olaylarının ekstrem durumlarını ve etkilerini değerlendirir.</p> <p>A.12.2. Coğrafi bir bakış açısıyla doğal ve beşerî süreçler arasındaki etkileşime kanıtlar gösterir.</p> <p>A.12.3. Doğal sistemlerdeki değişimlerle ilgili geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunur.</p>
BEŞERÎ SİSTEMLER	<p>B.12.1. Dünya üzerinde ilk kültür merkezlerinin ortaya çıkışını ve yayılışını belirleyen faktörleri zaman, süreklilik ve değişim açısından değerlendirir.</p> <p>B.12.2. Örnek incelemeler yoluyla bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türünün sosyal ve kültürel yaşama olan etkilerini tartışır.</p> <p>B.12.3. Şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularını birbirleriyle olan ilişkileri ve toplumsal etkileri açısından yorumlar.</p> <p>B.12.4. Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimlerle ilgili çıkarımlarda bulunur.</p>
MEKÂNSAL BİR SENTEZ: TÜRKİYE	<p>C.12.1. Bölge tanımlama ve sınıflandırılmasında kullanılan kriterler açısından ülkemizdeki farklı bölge türlerini haritalar üzerinde örneklendirir.</p> <p>C.12.2. Ulaşımında etkili olan unsurlardan yola çıkarak Türkiye’deki ulaşım sistemlerinin gelişimiyle ilgili çıkarımlarda bulunur.</p> <p>C.12.3. Ulaşım ağları ile yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ilişkilendirir.</p> <p>C.12.4. Türkiye’deki ticaret merkezlerini, ticarete konu olan mallarını ve akış yönlerini değişim ve süreklilik açısından analiz eder.</p> <p>C.12.5. Türkiye’nin dış ticaretini ve dünya pazarlarındaki yerini ticarete konu olan ürünler açısından analiz eder.</p> <p>C.12.6. Türkiye’yi sembolize eden mekânsal değerleri, mekân algısına etkisiyle yorumlar.</p> <p>C.12.7. Türkiye’nin turizm değerlerini sınıflandırarak turizm potansiyelini yorumlar.</p>

KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER

C.12.8. Turizmden yararlanma açısından Türkiye'nin diğer ülkeler arasındaki yerini sorgular.

C.12.9. Turizm faaliyetlerinin çevresel, kültürel ve ekonomik etkilerinden yola çıkarak Türkiye'nin turizm politikalarını değerlendirir.

C.12.10. Türkiye'nin nüfus politikalarını ve gerekçelerini değerlendirir.

C.12.11. Türkiye'nin nüfus projeksiyonlarına dayalı senaryolar oluşturur.

C.12.12. Türkiye'deki bölgesel kalkınma projelerini gerekçeleri ve etkileri açısından değerlendirir.

C.12.13. Tarihsel süreçte Türkiye'nin jeopolitik konumunu değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.

C.12.14. Türkiye'nin içinde yer aldığı jeopolitik bölgelerle olan ilişkisini analiz eder.

C.12.15. Türkiye'nin küresel ve bölgesel ölçekteki siyasi, askeri ve ekonomik örgütlerle ilişkisini yorumlar.

Ç.12.1. Örnek analizler yoluyla ülkelerin gelişmişlik seviyelerini belirleyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.

Ç.12.2. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin coğrafi özelliklerini karşılaştırarak ülkelerin farklı gelişmişliklerinin nedenlerini yorumlar.

Ç.12.3. Ülkeleri doğal kaynak potansiyeli açısından karşılaştırarak doğal kaynakların bölgesel ve küresel ilişkilerdeki etkisini sorgular.

Ç.12.4. Dünyanın önemli enerji nakil hatlarını bölge ve ülkelere etkileri açısından analiz eder.

Ç.12.5. Bir ülkenin konumunun bölgesel ve küresel etkilerini değerlendirir.

Ç.12.6. Ülkeler arasında sorun oluşturabilecek mekânsal unsurları, günümüz çatışma alanlarıyla ilişkilendirir.

ÇEVRE VE TOPLUM

D.12.1. Doğal çevrenin sınırlılığını “*beslenme halkaları*” ve “*taşıma kapasitesi*” kavramlarına dayalı olarak açıklar.

D.12.2. Doğa-insan etkileşiminden kaynaklanan riskler hakkında çıkarımlarda bulunur.

D.12.3. Çevre sorunlarının önlenmesine yönelik farklı ülkelerdeki uygulamaları tarihsel süreçte değerlendirir.

D.12.4. Çevre yönetimi ve koruma açısından çevresel örgütlerin etkinliklerini değerlendirir.

D.12.5. Doğal kaynakların yönetimine ait ilkeler belirler.

D.12.6. Sınırlı kaynakların etkili kullanımı konusunda projeler geliştirir.

D.12.7. Doğal çevreyi korumaya yönelik alınan önlemlerin ve projelerin mekâna etkilerini değerlendirir.

D.12.8. Ortak doğal mirasın ekosistemdeki öneminden yola çıkarak doğal miraslara yönelik tehditleri sorgular.

D.12.9. Çevre bilincine sahip olur.

Tablo 31’de görüldüğü gibi 12. sınıfta “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanında kazanımlar ve etkinlik örneklerine bakarak doğal süreçteki ekstrem durumlar, doğal ve beşeri süreçler arasındaki etkileşim, doğal sistemlerdeki değişim gibi konuların üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. “*Beşeri Sistemler*” öğrenme alanında, dünyanın ilk kültür merkezleri, bir yerdeki ekonomik faaliyetlerin sosyokültürel yaşam üzerindeki etkileri, şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularının birbiriyle olan ilişkileri, nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerdeki değişimlerle ilgili öngörülerde bulunmak gibi daha önce öğrenilen beşeri coğrafya konularının bir nevi uygulamaya aktarılması ve kullanılmasına yönelik kazanım ve aktiviteler üzerinde durulmuştur. “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğrenim alanında kazanım ve etkinlik örnekleri ile öğrencilere; Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin bölge oluşturulma kriterleri açısından değerlendirilmesi, ulaşım ağları ve gelişmişlik ilişkisi, yerleşme ile ulaşım ağları ve ulaşım ağları ilişkisi, Türkiye'nin ticari dokusu, Türkiye'nin dış ticareti, Türkiye'yi temsil eden mekânlar, turizm faaliyetleri ve Türk turizm politikaları, Türkiye'nin nüfus politikaları ve nüfus projeksiyonları, ülkenin bölgesel kalkınma projeleri, Türkiye'nin jeopolitik konumu ve etkilerinin öğretilmesi hedeflenmektedir. “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında öğretilen konuları ise; ülkelerin gelişmişlik seviyelerini belirleyen faktörler, gelişmiş ve geri kalmış ülkelerin coğrafi özellikleri, doğal kaynak ve gelişim ilişkisi, dünya enerji nakil hatlarının bölgesel ve yerel etkileri, ulusal ve uluslararası siyasi ve ekonomik örgütler ve etkileri, ülkeler arasındaki mekânsal problemlerden oluşmaktadır. “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanında taşıma kapasitesi, çevre sorunlarının önlenmesi uygulamaları, doğal afetlerle ilgili uygulamaların analizi, çevre koruma önlemlerinin etkileri, sınırlı kaynakların etkin kullanımı ve uluslararası uygulamalar, ortak mirasın korunması ve kişisel sorumluluklar gibi konular üzerinde durulmaktadır.

5.4. Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Fiziki Ortam

Öğrencilere uygun bir öğrenim sunmak ve coğrafya eğitiminin asgari amaçlarını karşılama bakımından en önemli faktörlerden bir tanesi fiziki ortamdır. Coğrafyanın yapısı düşünüldüğünde optimal bir öğretim ve öğrenim sürecinin gerçekleştirilmesi için arazi çalışması, gezi gözlem, coğrafya laboratuvarı, CBS laboratuvarı gibi çok çeşitli ortamların etkin bir şekilde kullanılması gerekliliği ortadadır. Bu açıdan bakıldığında coğrafya, uygun bir öğretim açısından en fazla farklı ve çeşitli ortam kullanımını gerektiren disiplinlerden

biridir. Bu durumun temel nedeni coğrafyanın sosyal bir bilim olması yanında içeriği ve kapsamı açısından üst seviyede laboratuvar kullanımı gerektiren niceleyici bir fen bilimi olmasıdır (Doğanay 2002).

Coğrafya eğitimi açısından öğretmenlerin sınıflarda oluşturdukları fiziki ortam da çok önemlidir. Bazı devlet okullarında coğrafya öğretmenlerinin gayretleri sonucunda asgari araç ve gereçlerin yer aldığı bir coğrafya sınıfı ya da odası oluşturulabilmekte ve bu durum da öğretimi daha çekici hale getirmektedir. Bunun yanında coğrafya öğretmenlerin çoğu öğretim metodu olarak bir sınıf, bir kitap ve tahtayı yeterli görmekte ve ders dışı dokümanları ders ortamına taşımamaktadır. Öğretmenlerin temel hedefi kitabı ezberletmek öğrencilerin ise dersi geçmek için bu kitaptaki konuları ezberlemek olarak algılanmaktadır. Bu durum öğretimin okulla sınırlandırılması ve okul dışında öğrenmenin dolayısıyla coğrafyanın bittiği şeklindeki yanlış bilinçaltından kaynaklanmaktadır. Böylelikle öğretmen derste işlenen konu ile ilgili bir gazete haberi, bir kitap, çeşitli üniversitelerin coğrafya bölümlerince çıkarılan coğrafya dergilerinde yayınlanan makaleler, magazinsel dergi vb. dokümanları kullanmamakta ya da çok az kullanmaktadır. Bu da coğrafya açısından çok yavan bir ders ortamı anlamına gelmektedir (Turan 2002).

5.5. Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler

Eğitimin etkili bir hale getirilmesi için eğitim araçlarının kullanılması zorunludur. Kullanılacak eğitim aracı ne kadar çeşitli olursa öğrenmede o kadar kuvvetli olur (Taşlı 1999). Başka bir ifadeyle, bilginin sunulmasında ne kadar fazla duyu organına hitap ediliyorsa, öğrenme ortamı zenginleşecek, süresi o oranda kısılacak ve öğrenme daha kalıcı olacaktır (Sezer 2005). Ortaöğretim coğrafya eğitiminde kullanılması gereken araç-gereç ve materyal oldukça çeşitlilik gösterir. Tepegöz, slâyt makinesi, kamera, haritalar, küreler, şemalar, profiller, resimler gibi araç-gereçlerden etkili bir coğrafya eğitimi için mümkün olduğu kadar sık yararlanılması gerekmektedir.

Coğrafya derslerinde araç-gereçler bir olayı görsel hale getirmek, olayı rasyonel bir şekilde açıklamak için yardımcı unsurlardır. Dünyanın yuvarlaklığı öğrenci için soyut bir kavramdır. Oysaki küre bu kavramı somutlaştırarak öğrencinin Dünya ile ilgili diğer kavramları öğrenmesini kolaylaştırır. Çünkü araç-gereçler öğrencinin ilgisini çekmekle kalmaz, duyu organlarına da hitap ederek öğretimde kalıcılığı sağlar (Sönmez 2009).

Derste araç-gereç kullanımını gerektiren nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz (Hesapçıoğlu 1994):

- *Daha Önceden Yaşanmış Tecrübelerin Öğrenciye Aktarılması:* Eskiden yaşanmış bir coğrafi olayın filminin gösterilmesi bu tecrübe aktarımına faydalı olacaktır
- *Öğretmen Açığının Giderilmesi:* Öğretmen açığının bulunduğu bazı durumlarda televizyon vb. araçların kullanımı ile bu açık giderilmeye çalışılmaktadır
- *Dersin Etkinliği:* Bu açıdan araç ve gereç kullanımı kaçınılmazdır.
- *Bir Yaşantı Ortamı Sağlanması:* Araç-gereç kullanımı derste yaşayarak öğrenmeyi sağlar
- *Araçların Bir Kısmı Gerçek Yaşantının Yerini Alır:* Araçlar etkili ve yerinde kullanıldığında, örneğin istenildiği zaman kolayca tekrarlanabildiği için gerçek yaşantının yerini alır
- *Araçların Bir Kısmı Olayları Doğrudan Doğruya Yaşamayı Sağlar*

Ortaöğretim coğrafya eğitiminde kullanılan araç-gereç ve materyal oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz (Alım, Girgin 2004):

- 1) Coğrafya ders kitapları
- 2) Haritalar
- 3) Atlaslar
- 4) Küreler
- 5) Dia ve fotoğraf makinesi
- 6) Tepegöz
- 7) Grafik, diyagram, profil, kesit ve tablolar
- 8) Slayt makinesi ve TV
- 9) Projeksiyonlar
- 10) Akıllı tahtalar

Öğretme-öğrenme sürecinde araç-gereçlerden yararlanılması, konuların daha iyi sunulmasını ve öğrenme zamanının da daha etkili kullanılmasını sağlamaktadır. Bunların yanında, öğretimi daha zevkli ve anlaşılır hale getirdiği için, öğrenme için ayrılan süre verimli geçmekte ve öğretim hizmetinin niteliğini artırmaktadır. 2005 Coğrafya Eğitim

Programı kazanımlar yoluyla öğrencinin coğrafi becerilerini geliştirmeye, bu kazanımların da çeşitli sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerle elde edilmesine dayanmaktadır.

Yeni program aynı zamanda coğrafya dersinin öğretim metotlarını da tamamen değiştirmiştir. Yeni programa göre artık konuların sadece anlatım metoduyla verilmesi mümkün gözükmemektedir (İstemil 2011). Coğrafya Dersi Öğretim Programında multimedya ve internet kullanımına önem verecek bir yapı oluşturulmuştur, arazi uygulamaları desteklenmiş ve öğrenciler arazi uygulamalarına yönlendirilmiştir. Böylelikle öğrenci araştırmaya yönelmeye başlamıştır. Bunların neticesinde öğretim teknolojilerinin eğitim programlarına yansması kaçınılmaz olmuştur (Dündar 2010). Bu gelişmelerle günümüzde coğrafya eğitiminde yeni teknolojiler ve CBS'nin rolü, coğrafya araştırmaları açısından en güncel konulardan biri haline gelmiştir (İncekara 2007). İnternet, VCD, DVD, tablet, bilgisayar gibi teknolojilerin öğrencilerin hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, bu ve benzeri teknolojilerin coğrafya derslerinde de en üst düzeyde kullanımını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Coğrafya ders programına göre; öğrenme alanlarına, kazanımlara, etkinliklere, öğrenme ortamına, kullanılan öğrenme yöntem ve tekniklerine, imkanlarına, öğrencilerin ilgi, merak ve yaratıcılıklarına, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve velilerin katkılarına bağlı olarak her sınıf ve düzeyde birbirinden farklı ders araç ve materyali kullanmak ve üretmek mümkündür (Mercan 2012).

5.5.1. Harita ve CBS

Öğrencilerin, harita ve haritanın özelliklerini tanıması, kullanması, bilgilerini veya veriyi düzlem üzerine aktarıp harita yapması, harita üzerindeki kodu çözüp okuması, önceden öğrendiği coğrafya bilgilerini haritadaki verilerle ilişkilendirip yorumlaması, coğrafya eğitiminin ve coğrafya programlarının temel amacını oluşturmaktadır. Programda harita becerileri şöyle sıralanmıştır (Demiralp 2009):

- *Harita Kullanımı:* Haritadaki özellikleri direkt olarak yeryüzündeki özelliklerle ilişkilendirme
- *Harita Yapımı:* Bilgiyi harita şeklinde kodlamak
- *Harita Okuma:* Harita dilinin kural ve yapılarını başarılı bir şekilde çözme

- *Harita Yorumlama:* Önceden öğrenilmiş coğrafya bilgilerini haritadaki verilerle ilişkilendirip bir sonuca varmadır.

MEB tarafından 2005 yılında hazırlanan programda yukarıdaki harita becerilerinin yanı sıra amacına uygun harita seçme, haritalardan yararlanılarak hesaplamalar yapma, mekânsal dağılışı algıma, taslak haritalar oluşturma gibi becerilere de yer verilmiştir. CBS ise, konuma dayalı gözlemlerle elde edilen grafik ve grafik olmayan bilgilerin toplanması, saklanması, işlenmesi ve kullanıcıya sunulması işlevlerini bir bütünlük içerisinde gerçekleştiren geniş bir bilgi sistemidir (Özgen 2009). 2005 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış 9, 10, 11 ve 12. sınıf Coğrafya Dersi Öğretim Programında coğrafya bilgi sistemleri teknolojisine yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Coğrafya eğitiminde olayları tanımlamada ileriye dönük tahminler yürütmede ve planların yapılmasında CBS'nin etkili rolü vardır. CBS eğitimi, karar vermede, problem çözmede, materyal geliştirmede, analiz yapmada daha hızlı ve etkin bir avantajı da beraberinde getirecektir. Sayısal verilerin değerlendirilmesi sonucunda daha somut ve güvenilir bilgilere ulaşılır olması da eğitimin bir diğer getirisi. Görüntülü verilerin tablo, grafikler, haritalar, çizelgeler, raporlar hazırlamada verimliliği de başarının diğer kolaylaştırıcı ögesi olacaktır. Sıralanan değişim sürecindeki bilgileri bir bütün halinde birleştirmeye, analiz etmeye, istatistiksel veriler oluşturmaya, sınıflamaya, genellemeler yapmaya, verileri transfer etmeye, verileri ayıklamaya, güncelleştirmeye, kısa yoldan ulaşmaya olanak sağlaması bir yararadır; Coğrafya eğitimi yürütülen birçok öğrenim programında CBS eğitimi verilmesi zaman ve mükemmeliyet için bir gerekliliktir (İlgar 2007). Ancak, CBS'yi kullanabilecek eğitime sahip öğretmen sayısının az olması, yazılımların pahalı olması ve okulların, fiziki koşullarının yetersiz olması, yazılım temelli uygulamalardan ders süresince kullanımı sınırlandırmıştır. Bu nedenle Türkiye'de coğrafya dersinde bu teknolojiden henüz yoğun olarak yararlanılamamaktadır (Dölek, Demir 2011).

5.5.2. Ortaöğretimde Coğrafya Ders Kitabı

Çağdaş öğretimin temel elemanlarından birisi de ders kitaplarıdır. Ders kitapları, öğrenme-öğretme sürecinin hala en yaygın kullanılan ders aracıdır (Artvinli 2009). Son zamanlarda multimedya ve internet gibi araçlara olan ulaşım kolaylığına rağmen, öğrenme-

öğretme sürecinde ders kitaplarının baskın rolü devam etmektedir (Artvinli 2010). Ülkemizde Ders kitapları belli amaç ve programa göre uzmanlar tarafından hazırlanıp yayınlanır (Sekin 2002). 2005-2006 öğretim yılında uygulamaya giren coğrafya öğretim programına bağlı olarak yeni coğrafya kitapları hazırlanmıştır (Tomal 2009).

Tablo 32. Coğrafya Dersi Öğretim Programı İçin Kitap Özellikleri

SINIFLAR	DERS KİTABI	
	Kitap Boyutu	Sayfa Sayısı
9. Sınıf	19,5 x 27,5	215
10. Sınıf	19,5 x 27,5	233
11. Sınıf	19,5 x 27,5	275
12. Sınıf	19,5 x 27,5	246

Coğrafya dersi, Milli Eğitim sistemimizdeki temel derslerden biri olarak, ilkokuldan lise son sınıfa kadar çok değişik dersler içinde ve bağımsız bir ders olarak okutulmaktadır. Coğrafya dersi sınıf ortamına kolayca taşınabilen bir ders değildir. Bu nedenle coğrafya ders kitabı eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler sırayla yer almaktadır. Coğrafya ders kitapları, öğretim sürecini takip etme, ödevlendirme, öğrenci değerlendirme açısından kolaylaştırmaktadır. Öte yandan biçimsel özellikler; ders kitaplarının içeriği, dil ve anlatım, okunabilirlik ölçütleri öğretim sürecini etkileyen hususlardır. İstenilen niteliklere sahip bir coğrafya ders kitabı toplumsal ve evrensel değerleri içinde barındıran çağdaş değişme ve gelişmeleri yansıtan kuru bilgilerden uzak öğrenci ilgisini uyandıracak öğeleri kapsayan etkili bir materyal olması açısından da önem arz etmektedir. Coğrafya ders kitapları, öğretmenlik deneyimine sahip konu uzmanlarınca yazılmalıdır. Konu uzmanlarınca yazılmayan ders kitaplarında bilimsel hatalar ve pedagojik yanlışlıklar içerebilmektedir (Alım 2009). Coğrafya ders kitaplarının, öğretim bilgisi ilkelerine uygun olarak hazırlanmaları zorunlu olmakla beraber yeterli değildir. Bu grup ders kitaplarının pedagojik değerleri, içeriklerindeki görsel malzeme ile ölçülür. İçeriğin amaca uygun haritalar, veri tabloları, grafikler, kesitler, profiller ve fotoğraflarla desteklenmesi coğrafya kitabının kalitesi açısından çok önemlidir (Doğanay 2002).

2005 Coğrafya Ders Programına göre hazırlanan coğrafya ders kitaplarındaki eksiklikler ana hatlarıyla maddeleştirilerek aşağıda sıralanmıştır (Çukur 2005):

- Kitaplarda konular arasında ilişkilendirme yeterli seviyede değildir. Belli konular ile ilgili sonuçlar, tek tek sıralanmakta, neden olabilecek faktörlerin öğrenci tarafından bulunması göz ardı edilmektedir
- Kitap yazılırken, öğrencilerin önceki bilgi birikimi fazla dikkate alınmamıştır
- Konuların ele alınış biçimi soyut, şematik ve yaşamdan kopuktur
- Konuları bir takım ipuçlarıyla, verilerle destekleyerek, öğrencinin ilişkiyi yakalaması yerine, ne öğrenilmesi gerekiyorsa doğrudan onu ortaya koyan bir mantıkla kitaplar oluşturulmaktadır.

Coğrafya kitaplarının hazırlanmasında bir komisyon oluşturulması ve komisyon üyeleri içinde bir editör ile alanında uzman araştırmacıya yer verilmesi verimliliği artırır. Oluşan kitaplar belli pilot okullarda test edilmeli daha sonra ilgili kurullara sunulmalıdır (İlgar 2006). Coğrafya ders kitaplarında son yıllarda yapılandırmacı yaklaşımın etkileri ile öğrencilerin bilişsel, duyuşsal özellikleri ön plana alınmaya başlanmış, bilginin direk olarak verilmesi yerine öğrenciyi düşündürerek buldurulması amaçlanmıştır.

5.6. Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Öğretmenlik

Türk Milli Eğitim Sistemi içerisinde eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren coğrafya öğretmenleri; üniversitelerin eğitim fakültelerinde yetişmektedir. Coğrafya öğretmenleri, öğretmenlik formasyonu kazanmış olan coğrafyacılara olup, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan resmi ve özel liseler, dershaneler ve diğer resmi kurumlara bağlı liselerde coğrafya öğretmenliği yapan kişilerdir (Özçağlar 2002).

5.7. Coğrafya Öğretiminde Kullanılan Metotlar (Öğretim Yöntemleri)

Öğretim, ekseninde öğrencinin yer aldığı; öğretmen, amaç, konu, metot ve çevre öğelerinin karşılıklı ilişki ve etkileşiminden oluşan karmaşık bir süreçtir (Öztürk 2004). Dünyanın her ülkesinde coğrafya eğitimi çok farklı sınıf ortamlarında ve çok farklı öğretim metodu takip edilerek uygulanmaktadır. Bazı benzerlikler olsa bile, hiçbir ülkedeki coğrafya eğitimi diğeri ile aynı değildir (Taş 2007). Bu derste öğrenme olayının gerçekleşmesi için öğretmenin nitelikleri ve uygulanan öğretim yöntemleri ortaktır.

Coğrafya öğretiminde anlatım, soru-cevap, problem çözme, gösteri, gezi-gözlem yöntemleri sıkça kullanılan yöntemlerdir (Akbulut 2004). Ayrıca 2005 coğrafya öğretim programının yapılandırmacı yaklaşım temeline dayanmasından dolayı çoklu zeka ve işbirlikli öğrenme diğer konu alanlarda olduğu gibi coğrafya öğretiminde de kullanılabilir iki yararlı yaklaşım olarak görülmektedir (İlgar, Babacan 2012).

Anlatım Yöntemi: Anlatım, öğretmenin bilgilerini, pasif bir şekilde oturarak dinleyen öğrencilere otokritik bir biçimde ilettiği geleneksel yöntemdir. Öğretmenlerin en çok kullandıkları yöntemlerden birisidir. Sunuş yolu stratejisi dikkate alındığında, ona uygun yöntem de genellikle düz anlatım olabilir. Çünkü bu yöntemle bilişsel alanın bilgi, duyuşsal alanın alma ve tepkide bulunma, devinışsel alanında uyarılma basamağındaki davranışları kazandırabilir. Bu yöntemin başarılı olabilmesi için öğrenci ve içerik analizinin iyi yapılması gerekmektedir (Sönmez 2004). Anlatım yöntemi öğrencilerin çok yönlü gelişimleri için çok yetersiz kalmasına ve öğrenciyi pasifleştirerek öğrenme isteğini törpülemesine rağmen günümüzde bile hala coğrafya dersinde en sık kullanılan öğretim yöntemlerinden biridir.

Soru Cevap Yöntemi: Soru-cevap, öğrencinin sahip olduğu bilgilerin hatırlatılması ve öğretmenin verdiği bilgilerin analizi, bütünleştirilmesi ve değerlendirmesi biçiminde kullanılan etkin bir yöntemdir. Uzun bir geçmişe sahip olan ve filozof Sokrates'e atfen "Sokrates Tekniğı" diye de bilinen soru-cevap yöntemi; öğretmen tarafından hazırlanmış soruların, öğrencilere sorulması ve alınan cevapların değerlendirilmesi esasına dayanır (Demircioğlu 2003). Coğrafya dersinde soru cevap yöntemi, anlatım yöntemini daha aktif hale getirmek, öğrencilerden dönüt alınması ve öğretmene geribildirim sağlaması açısından önemlidir. Coğrafya dersinde soru-cevap yöntemi dersin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin hepsinde kullanılabilir.

Gösteri Yöntemi: Öğretmen konumundaki eğitimcinin, öğrencilerin gözleri önünde, bir şeyin yapılaş şeklini göstermesi ya da bir varsayımı kanıtlamak, bir ilkeyi doğrulamak amacıyla yaptığı her türlü faaliyete gösteri yöntemi denir. Bu yöntem, değişik olgu ve olayları, göstererek anlatmak, açıklamak ve ispat etmek demektir (Doğanay 2002). Gösteri yöntemi içeriğinde çok sayıda soyut konuları barındıran coğrafya dersi için önemli bir yöntemdir.

Problem Çözme Yöntemi: Problem çözme yöntemde zihnin analiz etme, genelleme ve sentez etme gibi en yüksek bilinçsel fonksiyonları kullanılmaktadır (Gümüş 1993). Doğa bilimlerinin öğretilmesinde öğrencilerin sağlaması gerekli olan bazı gelişmeler; araştırmacı bir zihniyet, bağımsız düşünme yeteneği, bilimsel çalışmalara karşı ilgi, açık zihinlilik, temel gerçeklerin anlaşılması, çevrenin önemli etki kaynaklarına karşı duyarlılık, tabii olayların anlaşılması ve değerlendirilmesi, bilimsel problem çözmede beceri kazanılmasıdır (Ünal 1983). Problem çözme yönteminin coğrafya dersinde kullanılması öğrencilerde öğrenme sorululuğunu artırır ve öğrenmeye karşı ilgilerinin artmasını sağlar. Öğrenciler öğretme-öğrenme sürecine etkin olarak katıldıkları için öğrendikleri bilgiler daha kalıcı olur. Ayrıca bu yöntemin coğrafya dersinde kullanılması ile öğrenciler coğrafi konuları çok yönlü düşünebilme yetisi kazanırlar.

Gezi-Gözlem Yöntemi: Coğrafya eğitiminde ve coğrafya araştırmalarında gezi-gözlem metodunun önemli bir yeri olduğunu bütün coğrafyacılar kabul edilmektedir. Şüphesiz akademik düzeyde coğrafi araştırmaların yapıldığı yükseköğretimde gezi-gözlem, bilgiye ulaşmada ve veri toplamada esas unsuru oluşturur. Akademik coğrafya araştırmalarının esasını oluşturan bu metot, şartlar ve imkânlar ölçüsünde ortaöğretim coğrafya eğitiminde de uygulanmalıdır. Geziler düzenlenirken, çeşitli coğrafi olayların sahada nasıl tanıtılacağı ve nasıl değerlendirilebileceği belirtilmelidir. Bunun için, öncelikle gezi-gözlemin öğretim etkinliklerine bağlı bir ihtiyaçtan doğması gerekir. İhtiyaçtan doğmayan, amacı öğrenciler tarafından açık ve iyi bir biçimde anlaşılmayan geziler eğitimde istenilen yararı sağlayamamaktadır. Gezi-gözleme yöntemine başvuracak öğretmen önce bir hazırlık yapmalıdır. Gezilecek sahanın coğrafi yönden amacı saptanmalı gözlem yapılacak noktaları önceden görmeli bunlarla ilgili gerekli hazırlıklar yapılmalıdır. Akademik coğrafya araştırmalarının aksine ortaöğretimde bu metot kısa süreli ve yakın çevre gezileri şeklinde planlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu öğretim basamağındaki grup uzun süreli ve uzak mesafe gezilerine birçok sebepten dolayı katılamaz (Garipağaoğlu 2001). Gezi-gözlem yöntemi öğrencilere birinci elden deneyim sunarak kalıcı izli öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlaması açısından çok önemli olmasına rağmen ortaöğretim kademesinde, öğretmen ve idarecilere büyük sorumluluklar yüklenmesi ve gezi-gözlem esnasında yaşanabilecek olası sorunlar nedeniyle çok fazla tercih edilmemektedir.

5.8. Coğrafya Öğretim Programında Ölçme ve Değerlendirme Süreci

Coğrafya dersi için yapılacak değerlendirme etkinliklerinde, öğrencilerin coğrafya dersi programının tüm boyutlarında sağladığı gelişme ve başarı ölçülmeye ve kaydedilmeye çalışılır (Eğri 2006). Kazanımın yapısına uygun olan değerlendirme araç ve yöntemleri seçilmelidir. Değerlendirmenin öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Eğitimde çağdaş yaklaşıma göre Sadece öğrenme ürünü değil, öğrenme süreci de değerlendirilmelidir. Değerlendirmede geleneksel yöntemlerle, alternatif yöntemler birlikte kullanılmaktadır. Bu değerlendirme yöntemleri ve araçları; gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme ölçekleri, öğrenci ürün dosyaları (portfolyo), projeler, posterler, çoktan seçmeli, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı, açık uçlu sorulardan oluşan testler vb. dir. Bunun gibi çeşitli ölçme araçlarının kullanılması öğrencilere öğrendiğini gösterebilme şansı vermelidir. Öğrenciler etkinlikler çerçevesinde fotoğraf, resim, proje, poster, şarkı sözü, Powerpoint sunusu ile etkinliklerini düzenleyip zenginleştirebilmeli, maket gibi ürünler yapabilmeli ve bunları aileleri ve çevreleriyle paylaşmak için sergilemelidir (TTKB 2013). Eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçası olan ölçme ve değerlendirme ile öğretmen ve öğrencilerin başarısı ölçülmektedir. Yıllık planlarda da belirtildiği gibi başarının ölçülmesinde uygulanacak olan kriterlerin başında sınavlar gelmektedir. Sınavlar vasıtasıyla öğrencilerin kavrama düzeyi analiz sentez yapma yeterliliği tespit edilir (Güngördü 2006). Verilen eğitimin kalitesinin ölçülmesinde ve geribildirim sağlanması açısından ölçme değerlendirme faaliyetlerine önem verilmektedir.

Ülkemizde coğrafya dersinde yaygın olarak yazılı ve sözlü sınavlar; kısa cevaplı sorular, doğru-yanlış testleri, çoktan seçmeli testler ve eşleştirme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu soru türlerinin güçlü yönleri olduğu gibi zayıf yönleri de mevcuttur. Uygulamada bunların dikkate alınması gerekmektedir Bu da coğrafya öğretmenin yüklediği bir sorumluluktur. Coğrafya öğretmeni, ölçme ve değerlendirmede kullanacağı ölçütleri belirlerken ölçme araçlarının birinin diğerine göre daha iyi olmadığını, ancak ihtiyaçları karşıladığı ölçüde yeterli ya da yetersiz olduğunu bilmeli ve soruların özelliklerine göre uygulama yapmalıdır (Balcı 2002).

BÖLÜM VI

BULGARİSTAN'DA COĞRAFYA EĞİTİMİ

6.1. Bulgaristan'da Geçmişten Günümüze Coğrafya Eğitimi

Bulgaristan okullarında coğrafyanın saygın bir bilim olarak gelişmeye başlaması 1835 yılında Bulgaristan'ın Gabrovo şehrinde coğrafya dersinin uygulanmaya konulmasıyla olmuştur. Bulgaristan'da coğrafya dersi ilk olarak ünlü pedagog Neofit Rilski tarafından “*Aprilouska Okulu*” olarak bilinen okulda verilmiştir. Neofit Rilski, 19. yüzyılın ilk yarısında Bulgaristan eğitim hareketlerinin önde gelen isimlerinden biridir. Bulgaristan'da coğrafya eğitimi veren ilk kişi olarak tarihe geçmiştir. Aynı zamanda Aprilouska okulunun kurucusu ve hangi derslerin ne kadar okutulacağını seçen kişilerden biridir. Kendisi üç disiplini ders olarak seçmiştir. Bunların içinde en önemlisi coğrafya bilimi olarak belirlemiştir. Böylece coğrafya bilimi Bulgaristan'da ders olarak ilk defa yer almıştır (Lazarov 2009). İki sene sonra aynı kişi 1837-1838 ders yılında Bulgaristan'ın Koprivçisa şehrinde okul açmış ve bu okulda da temel ders olarak coğrafya okutulmaya başlanmıştır. Coğrafya biliminin öğretilmesinde ihtiyaç duyulan küreyi Bulgaristan'da ilk defa ders araç-gereci olarak yapmış ve derslerinde kullanmıştır. Aynı küre bu gün “*Rilskiya Manastir*” müzesinde sergilenmektedir. Gabrova ve Kapistvo okullarından sonra bütün yeni açılan okullarda coğrafya dersi o zamanki Osmanlı Devletinin okullarında ders olarak okutulmuştur. Coğrafya dersi bu dönemlerde de önemli bir öğretim ve eğitim aracı olarak görülmüştür. O zamanki coğrafya terimleri sabit bir anlama sahip değildi. Öğretmenler bazı konu ve terimleri kendi yorumunu katarak anlatmıştır. Belirli bir program olmadığı için coğrafya derslerinin süresi ve içeriği öğretmenler tarafından belirlenmiştir.

Coğrafyanın ders olarak okutulmaya başlamasından 23 sene sonra bile coğrafya dersinin tam programı yapılamamıştır. 1858 yılında ilk defa Gabrova şehrinde yeni kurduğu okulda coğrafya dersinin tam programı Todor Burmov tarafından yapılmış ve uygulanmaya konulmuştur. Coğrafya dersinin bu programına göre o dönemde 9 yıllık öğretim sürecinde coğrafya dersi 1. 2. ve 3 sınıflarda olmak üzere 3 yıl okutulmuş, 11

senelik eğitim sistemine geçildiğinde ise coğrafya dersi 5. 7. 8. 10. ve 11. sınıflarda olmak üzere 5 seneye çıkarılmıştır. Bu sistem Bulgaristan'ın tüm bölgelerinde kabul edilerek uygulanmaya konulmuştur. Bu sisteme göre 5. sınıfta ağırlıklı olarak Genel Coğrafya konularına yer verilmiştir (Dünya'nın şekli, yapısı, enlem ve paraleller, kıtalar ve okyanuslar). 7. sınıfta Asya Kıtası, Amerika Kıtası ve Okyanusya Kıtalarının genel özellikleri ve siyasi yapıları konuları üzerinde durulmuştur. 8. sınıfta öğrencilere ağırlıklı olarak Avrupa Kıtasının genel özellikleri ve siyasi yapısı öğretilmiştir. 10. ve 11. sınıflarda ise matematiksel coğrafya, doğa coğrafyası ve beşeri coğrafya konuları verilmiştir. Bu programla, o dönemdeki öğrencilere coğrafya biliminin içeriği benimsetilmek istenmiştir. Ağırlıklı olarak doğa coğrafyası ve siyasi coğrafya bilgilerinin verilmesi amaçlanmıştır. Ekonomik coğrafya bölgesel ve küresel olarak daha az yer bulmuştur. Coğrafya bilimi 19. yüzyıldan bu güne kadar ders olarak okutulmuş ve geliştirilmiştir. Son zamanlarda bu gelişme sürecinde bir duraklama söz konusudur (Lazarov 2009). Tablo 33'de ortaöğretimde coğrafya dersinin müfredatta ders saati açısından tarihi gelişimi görülmektedir.

Tablo 33. Bulgaristan'da 1890-1990 Yılları Arasında Ortaöğretim Coğrafya Ders Saatleri

Yıllar	VIII Sınıf	IX Sınıf	X Sınıf	XI Sınıf	XII Sınıf	Toplam
1890	-	-	1	-	-	1
1940	-	2	1	1	2	6
1955	2	2	2	2	-	6
1967	2	2	2	-	-	6
1980	2	1	-	-	-	3
1903	-	2	2	-	-	4
1912	-	2	1	1	2	6
1936	2	1	1	2	2	8
1953	2	1	2	-	-	5
1979	2	2	2	-	-	6
1990	2	1	2	-	-	5

(Kıncıev 2000a, Lazarov 2009)

Bulgaristan'da coğrafya ders müfredatı kapsamında coğrafya dersinin uygulamaya konulduğu 1858 yılından sonra yapılan ilk düzenlemelerle coğrafya dersi 1890 yılında

sadece 10. sınıfta haftada 1 saat verilmek üzere tasarlanmıştır. Bu dönemden sonra genel müfredat içinde coğrafya ders saatleri artırılmış ve 1980 yılına kadar haftada toplam 6 saat verilmiştir. 1903 yılında yapılan değişiklikle coğrafya dersi 9. ve 10. sınıflarda 2'şer saat verilmek üzere düzenlenmiştir. 1936-1953 dönemi genel müfredat içinde coğrafya dersine en fazla ders saatinin ayrıldığı dönemdir. Bu dönemde coğrafya deri 8. sınıftan 12. sınıfa kadar tüm sınıflara yayılmıştır. 1979 döneminden sonra ise yine coğrafya dersleri azaltılmış, 11. ve 12. sınıfların programından kaldırılarak haftada 6 saat verilmek üzere tasarlanmıştır.

Bulgaristan toplumunun siyasi sistemindeki ve iktisadi organizasyonundaki derin değişimler, özellikle 1989 yılından sonra eğitimi, bu sayede de coğrafya öğrenimini yeni fonksiyon ve faaliyetlerle geliştirmiştir. Amaç, milli seviyede eğitimin daha yeni ve daha yüksek kaliteye ulaşması, yeni teknolojileri gündeme getirmek, aktif okumayı teşvik etmek, coğrafya alanında ahlak modeli, değerli, yetkili şahıslar oluşturmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi eğitim sitemindeki kanunlarda, amaçlarda, organizasyonda, belgelerde değişimlere bağlı kılınmıştır. Bu dönemde Bulgaristan Eğitim Sistemine bazı dünya eğitim belgeleri destek olmuştur. Eğitimin ana esasları şöyle belirlenmiştir: Bilmeyi öğrenelim, yapmayı öğrenelim, birlikte yaşamayı öğrenelim, toplumda yaşamayı öğrenelim ve var olmayı öğrenelim. Bu dayanaklar coğrafya öğretimine yeni bir bakış açısı getirmiş; eğitim sürecinde karşılıklı iletişim için daha uygun ortamlar yaratarak, sosyal ve hümanist düşüncüyü ileri taşımak amaçlanmıştır. Böylece çok yönlü düşünme, girişimci bireyler, yaratıcılık, öz düzenleme, öz denetim gibi hedeflere ulaşılmaya çalışılmıştır (Dermenjieva ve diğ. 2010).

6.2. Bulgaristan'da Coğrafya Ders Müfredatı

Müfredat, öğrencilere bir plana göre kazandırılması istenilen öğrenim yaşantılarının tümünü içine alan programdır. Bulgaristan'da coğrafya öğretim müfredatı 16 Nisan 1993 yılında Milli Eğitim Bakanlığının 09-395 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan düzenlemesi ile değiştirilmiştir. Bu yasa 23 Mayıs 1995 yılında 09-352 sayılı Resmi Gazete ile 27 Mart 1996 yılında 09-317 sayılı Remi Gazete ile 1997 ve 1998 yılında yayınlanan düzenlemelerle dört kez revize edilmiştir. Bu düzenlemelerle coğrafya dersi 6. sınıftan 10. sınıfa kadar 5 sene verilmek üzere tasarlanmıştır. Coğrafya dersi bu kademelerde ilk üç yıl

(6, 7 ve 8. sınıflar) haftada iki saat, yılda 34 saat verilmekteyken, ortaöğretim üst kademesi olan 9 ve 10. sınıflarda haftada 2 saat, yılda 36 saat verilecek şekilde tasarlanmıştır. Coğrafya dersi ilköğretim ve temel eğitim kademesinde ise 2, 3 ve 4. sınıflarda coğrafyaya giriş ve Bulgaristan tarihi dersi içinde verilmiştir (Psifidou 2007). Bulgaristan'da 1999 yılında yayınlanan yeni eğitim müfredatına göre dersler 8 öğrenme alanına ayrılmıştır. Bunlar (MES 1999):

- Bulgar Dili ve Edebiyatı
- Yabancı Diller
- Matematik, Bilim ve Teknoloji Eğitimi
- Doğa Bilimleri ve Ekoloji (Fizik, Kimya ve Biyoloji)
- Sosyal Bilimler ve Sivil Eğitim (Tarih, Felsefe, Ahlak ve Coğrafya)
- Teknoloji (Uygulama Becerileri, Laboratuvar Beceriler, Pratik Beceriler)
- Sanat (Müzik, Resim)
- Beden Eğitim ve Spor

2 Eylül 1999 yılı yeni eğitim müfredatında yapılan bu önemli düzenlemelerle coğrafya dersi, eğitim ve öğretim müfredatının sosyal bilimler ve sivil eğitim alanı içinde düzenlenmiştir. Coğrafya dersinin ilköğretimin ilk sınıflarında coğrafyaya giriş ve Bulgaristan tarihi dersi adı altında yılda 31 saat verilmesine karar verilmiştir. Coğrafya dersi alt seviye ortaöğretim sınıflarında (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) coğrafya ve ekonomi dersi adı altında yılda 51 saat verilecek şekilde tasarlanmıştır. Üst kademe ortaöğretim sınıflarında ise (9 ve 10. sınıflar) coğrafya dersinin yine coğrafya ve ekonomi başlığı altında yılda 54 saat verilmesi kararlaştırılmıştır (Psifidou 2007).

Milli Eğitim Kanunları, eğitimin kalitesi ve sağlıklı işleyebilmesi için oldukça gereklidir. Bu kanunlar içinde devlet eğitim talepleri oldukça önemli bir yere sahiptir. Devlet eğitim talepleri ile eğitimde olumlu yönde gelişmeler sağlanmaya ve Avrupa Birliği ile entegre olmaya çalışılmaktadır. Bu standartlar eğitim sisteminin temel kurucu elemanlarıdır. Gerekli eğitim ve profesyonel hazırlığı belirlerler. Tüm eğitim unsurlarına (uzmanlar, öğretmenler, yöneticiler vb.) zorunlu ders içeriğini ve erişilmesi gereken hedefleri gösterirler. Ayrıca bu hedeflere ne kadar ulaşıldığı ve nerelerde aksaklıklar

olduğu konusunda geri bildirimlere göre gerekli düzenlemeleri yaparlar. Coğrafya öğrenimine ilişkin devlet eğitim talepleri ise; öğrenim seviyesini, zorunlu ders süresini, ders planı, ders içeriği, not verme sistemi, kitap ve yardımcı kitaplar, materyal, teknik malzeme için yapılır. Bulgaristan’da yeni eğitim müfredatı devlet eğitim taleplerine göre 6 sütun halinde düzenlenmiştir. Müfredat içindeki bu sütunlar sağdan sola doğru şu başlıkları içerir; temel içerik, müfredatın tamamından beklenen kazanımlar, tüm konulardan beklenen kazanımlar, yeni kavramların tanıtımı, içerik ve aktiviteler, disiplinler arası bağlantılar (MES 2001). 2001 yılında coğrafya eğitim müfredatı tekrar revize edilmiştir. Bu revizyonda ders saatlerine ayrılan zamanda bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak genel okul müfredatlarının zorunlu ders ağırlıklarında değişikliklere gidilmiştir.

Tablo 34. Bulgaristan Genel Okul Kademelerinde Müfredattaki Zorunlu Ders Ağırlıkları

Öğrenme Alanları	1-4 Sınıf	5-8 Sınıf	9-12 Sınıf	1-12 Sınıf
Bulgar Dili ve Edebiyatı	% 33	% 19	% 17	% 23
Yabancı Diller	% 9	% 15	% 16	% 13
Matematik, Bilim ve Teknoloji	%14	%15	%16	%15
Doğa Bilimleri ve Ekoloji	% 5	% 14	% 14	% 11
Sosyal Bilimler ve Sivil Eğitim	% 5	% 11	% 23	% 22
Pratik Beceriler ve Teknoloji	% 5	% 5	% 0	% 3
Sanat	% 18	% 13	% 3	% 12
Benden Eğitim ve Spor	% 11	% 8	% 11	% 10

(OECD 2004)

Bulgaristan Milli Eğitim Sisteminde Bulgar Dili ve Edebiyatı dersine özellikle ilköğretim kademesinde ağırlık verildiği görülmektedir (% 33). Coğrafya dersi sosyal bilimler ve sivil eğitim alanı altında yer alır ve zorunlu derslerin eğitim kademelerine dağılımında %23 ile en fazla oran üst seviye ortaöğretime (9-12. sınıf) aittir.

Bulgaristan’da çağdaş coğrafya müfredatında, hümanizma, ekoloji, sosyoloji, ekonomi vb. eğilimler yansıtılmaktadır. Bunlar bakanlık tarafından alınan kararlara bağlı olarak ders kitaplarına da yansıtılmıştır. Coğrafya müfredatında temel unsurlar

yapılandırmacı ekole dayanır. Bunlar, coğrafya eğitim sisteminin önde gelen bileşenlerinden birkaçıdır (Dermeñjjeva ve diğ. 2010):

- Öğrencilerin farklı öğrenen bireyler olduğunun kabul ederek her bireyin kendi öğrenme kanallarının etkin duruma getirilmesiyle daha kolay öğrenebileceğini savunur
- Öğrencilerin kendi öğrenme profilini kendisi keşfederek öğrenmeden zevk alacaklarını öngörür
- Hayat boyu öğrenmenin de bu şekilde gerçekleşebileceğini ifade eder.

Günümüzde coğrafya eğitim sisteminin yasal statüsünü eğitim yasası, eğitim müfredat yasası ve bunlara yapılan ilave ve ekler belirlemektedir. Yürürlükte olan coğrafya müfredatının yapısını, Eğitim Bakanlığının 18 Mayıs 2000'de kabul ettiği 2 numaralı yasa oluşturmaktadır. Bu yasada 2003 yılında yapılan revizyona göre coğrafya ders müfredatı hem öğrenme içeriğini hem de tüm dersler için ders sürelerini içermektedir. Coğrafya müfredatı 6 temel unsurdan oluşur bunlar (Psifidou 2007):

- Temel hedefler
- Derslerin içeriğinin yapısı ve tüm konular için ders saati düzenlemesi
- Seçmeli dersler için gereksinimler ve içerik yapıları
- Öğretim kademeleri sonunda kazandırılacak bilgiler ve beceriler
- Zorunu seçmeli ders konuları ve ders saati düzenlemesi
- Seçmeli derslerin düzenlenmesi

Bulgaristan'da yenilenen coğrafya müfredatları ile uluslararası standartların yakalanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda programda hedefler, içerik ve kazandırılması beklenen beceriler öğrenci merkezli yaklaşım esas alınarak tasarlanmıştır. Ders konularının düzenlenmesinde ve seçmeli derslerin belirlenmesinde öğrenci merkeze alınarak düzenlemeler yapılmıştır.

6.3. Bulgaristan'da Coğrafya Eğitim Sistemi

Coğrafya programlarının belirlenmesinde ve yürütülmesinde etkili olan unsurlar (Dermeñjjeva ve diğ. 2010):

Eğitim Bakanlığı: En üst düzeyde karar organıdır. Yönetmelikleri hazırlar, devletin genel eğitim sistemini belirler, programları hazırlar ve bunları ulusal bir sistem haline getirir. Bazı araç gereçleri sağlar. Ayrıca bağımsız ulusal denetimin işlemesinden de sorumludur.

Bölge Müfettişlikleri: Sistemin bölgelerde düzenli işlemesi için gerekli koşulları sağlar. Eğitimi organize eder, gerekli alanlara gerekli sayıda öğretmen temin eder. Kontrolü ve düzeni sağlar. Öğretmenlerin eğitim yeterliliklerini geliştirir ve bu hususlarda eğitim bakanlığına bağlı kalarak bazı kararlar alır.

Okul Yönetimleri: Okullarda coğrafya eğitimi için gerekli kararları alırlar (öğretmen, bina, organizasyon vb).

Coğrafya Öğretmeni: Yerel ortamda kendi faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda kararlar alır, plan hazırlar, organize eder, denetler, düzenler. Gerçekleştirdiği ders saati çerçevesinde gerçek eğitim sürecini yönetir.

Bulgaristan'da coğrafya eğitimi yenilikler ışığında, ders öğretim temelleri üzerine ve merkezi planlama ile gerçekleştirilmektedir. Coğrafya bilim dalı ders haline getirilmiş ve coğrafya öğretim sistemi olarak düzenlenmiştir. Coğrafya ders sistemi, bazı parametrelere sahiptir. Bunlar (Gancheva 2008).

- İçerik (unsurlar, bölümler, alt sistemler)
- Yapı (çalışma bağlantıları, bağımlılık, koordinasyon, etkileşim)
- Ortama etki yapan faktörlerdir.

Coğrafya öğretim kademlerinde içeriğin taşınması gereken özellikler şunlardır (Psifidou 2007):

- İçerik, önceki sınıflarda elde edilmiş bilgiler üzerine inşa edilmelidir.
- İçerik bilimsel olmalıdır. Fakat öğrenciler tarafından da anlaşılabilirliklidir.
- Coğrafya bilminde yaşanan gelişmelere paralel olarak geliştirilebilirliklidir. Ayrıca coğrafya eğitiminin uluslararası yapısını da temel özellik olarak içinde barındırmalıdır.
- Coğrafya dersinin verildiği sınıf kademelerinde mantıksal geçişi sağlamalıdır.
- Coğrafya dersi ile diğer disiplinler (Tarih, Bulgar Dili ve Edebiyatı, bilgisayar teknolojileri vb.) arasında bağlantı iyi kurulmalıdır.

Coğrafya eğitim sistemi insanlığın hem faaliyetlerinin ürünü hem de çalışma alanıdır. Bu sistem toplumdaki etkilendiği kadar toplumu da çeşitli yönlerden etkilemekte ve kapsamı bakımından zamanla gelişmektedir. Coğrafya dersinin eğitim yasaları tarafından belirlenmiş bir statüsü vardır ve özel bir misyon üstlenmiştir. Coğrafya eğitim sisteminin statüsü ve bazı özellikleri için en önemli faktör devletin eğitim politikasıdır. Bu politika toplumsal, siyasi, sosyal ve ekonomik koşulların ürünüdür. Eğitim politikaları, süreç ve amacın yerine ulaşmasını sağlayan uzun vadeli araçlardır. Bulgaristan'da Coğrafya dersi ilköğretim ve ortaöğretim olmak üzere iki eğitim aşamasında da okutulmaktadır. Ortaöğretimin hem alt kademesinde hem de üst kademesinde coğrafya dersi mevcuttur. Bu da her birinin yeri, fonksiyonu, organizasyonu ve eğitim özellikleri (amaç, müfredat vb.) farklı olan iki alt sistemin oluşmasına neden olmuştur. Bunlar ilköğretim ve ortaöğretim alt sistemleridir (Gancheva 2008).

Bu sistem içinde Bulgaristan'da coğrafya ders programları coğrafya ve ekonomi başlığı altında Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının (MES) resmi sitesinde 5. sınıftan 12. sınıfa kadar olmak üzere tüm sınıflar için ayrı ayrı amaçları, kazanımları, aktiviteleri ve disiplinler arası bağlantıları içerecek şekilde toplam 136 sayfa olarak yayınlanmıştır.

6.3.1. Bulgaristan'da ilköğretim ve Alt Ortaöğretim Kademesinde Coğrafya Dersi

Bulgaristan'da coğrafya dersi 5. 6. 7. ve 8. sınıflarda zorunlu eğitim kapsamındadır. Öğrencilerin bu dönemde aldıkları coğrafya dersleri ortaöğretim aşamasında onların hazırlık notları olarak değerlendirilmektedir.

6.3.1.1. Bulgaristan'da 5. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

Bulgaristan'da 5. sınıf coğrafya dersi zorunlu eğitim kapsamındadır ve yılda 51 saat verilmektedir. 5. sınıf coğrafya eğitimi öğrencilerin doğa ve toplum ilişkisini, devlet yapısını anlamlandırmaları ve yurttaşlık eğitimi açısından önemlidir. 5. sınıf coğrafya dersinde Dünya'nın güneş sisteminin bir parçası olduğu, Dünya'nın fiziki yapısı, nüfus ve yerleşim haritası konularının öğrencilere tanıtılması amaçlanmıştır. Öğrencilerde bu konulara karşı ilgi ve tutum oluşturabilmek için yaşamla bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. 5. sınıf coğrafya dersinin hedefleri ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (MES 2013a):

- Coğrafya ve haritalar, güneş sistemi, Dünya'nın nüfusu, Dünya'daki ekonomik işletmeler vb. konularda organize bilgiler oluşturmak
- Öğrencilerin kendi başlarına çeşitli kaynaklardan bilgi edinebilme ve doğal gözlem yapma, harita okuma, bar ve pasta grafiklerini yorumlama becerilerini geliştirme
- Coğrafi süreçlerin ve ekonomik yapıların öğrenilmesinde öğrencilere bilme, açıklama, karşılaştırma düzeyinde beceriler kazandırmak
- Öğrencilere öğrenme için motive edici ve daha etkili bir öğrenme ortamı amacıyla takım çalışması bilincini yerleştirmek ve öğrencilerin kendilerini ifade edebilecekleri yöntemler seçerek öz yeterlilik kapasitelerini geliştirmek
- Öğrencilerin CBS ve modern haritalar konusunda beceriler geliştirmelerini sağlamak
- Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimlerine olumlu yönde etki etmek

5. sınıf coğrafya ders programı coğrafya ve ekonomi başlığı altında Bulgaristan'ın Milli Eğitim Bakanlığının resmi adresinde 12 sayfa olarak yayınlanmıştır. 5. sınıf coğrafya dersinin temel amacı öğrencilerde coğrafi bilginin temellerini oluşturmak için coğrafi konulara ilgi uyandırmak, coğrafya dersine ilişkin öğrencilerde olumlu tutumlar geliştirmek ve uygun aktivitelerle kalıcı öğrenmeler sağlamak olarak belirlenmiştir. Bulgaristan'da 5. sınıf coğrafya ders içeriği Tablo 35'te gösterildiği gibi 11 bölüm halinde düzenlenmiştir.

Tablo 35. Bulgaristan’da 5. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Coğrafyanın Bir Bilim Olarak Geçmişten Günümüze Gelişimi	<ul style="list-style-type: none"> • Geçmişte ve Günümüzde Coğrafya Bilimi • Coğrafyanın Bilim Alanı Olarak Ortaya Çıkışı • Büyük Coğrafi Buluşlar ve Günümüzdeki Coğrafya Araştırmaları
2. BÖLÜM Coğrafyanın Bilim Alanı Olarak Ortaya Çıkışı	<ul style="list-style-type: none"> • Büyük Coğrafi Buluşlar ve Günümüzdeki Coğrafya Araştırmaları
3. BÖLÜM Küreler ve Coğrafya Haritaları	<ul style="list-style-type: none"> • Haritalar ve Çeşitleri • Haritaların Dilini Bilelim • Dünya’nın Şekli ve Yapısı • Küre ve Özellikleri • Enlem ve Boylamlar
4. BÖLÜM Güneş Sisteminin Bir Gezegeni Olarak Dünya	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya’nın Güneş Sistemindeki Hareketleri • Gezegenimiz Dünya’nın Oluşumu • Dünya’nın Örtüsü Litosfer • Dünya’nın Katmanları • Yeryüzü Şekilleri
5. BÖLÜM Litosfer	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya’nın Örtüsü Litosfer • Dünya’nın Tabakaları • Dünya Yüzeyinin Şekilleri
6. BÖLÜM Hidosfer	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya’nın Su Örtüsü • Dünya’nın Okyanusları • Karadaki Sular
7. BÖLÜM Atmosfer	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya’nın Hava Örtüsü • Hava Hareketleri • Nem, Yağış, Basınç • İklimin Zaman İçinde Değişimi • İklim Kuşakları ve Bölgeleri
8. BÖLÜM Pedosfer ve Biosfer	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya’nın Toprak Örtüsü Pedosfer • Dünya’nın Canlı Örtüsü Biosfer
9. BÖLÜM	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya’nın Doğal Bölgeleri

Dünya'nın Doğası ve Doğal Bölgeleri	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya'nın Doğal Zenginlikleri • Korunması Gereken Bir Hazine Olarak Doğa
10.BÖLÜM	
Toplum ve Dünya	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya Nüfusu • Toplumların Yaşam Biçimleri, Kültürleri ve Dinleri • Köylerin ve Kasabaların Oluşum ve Gelişimleri • Günümüzde Dünya'nın Siyasi Haritası • Dünyadaki Teşkilatlanmalar • Daha İyi Bir Dünya, Güzel Bir Gelecek İçin Yapılması Gerekenler
11. BÖLÜM	
Dünya Ekonomisi	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya'daki İşletmeler • Sanayi Coğrafyası • Tarım Coğrafyası • Turizm, Ticaret ve Ulaşım Coğrafyası • Zengin Dünya ve Geri Kalmış Dünya

(Penin, Sultanova 2006)

Bulgaristan'da coğrafya derslerinin ilk basamağı olan 5. sınıf coğrafya ders içeriği coğrafyanın bir bilim olarak geçmişten günümüze gelişimi bölümüyle başlamaktadır. Coğrafyanın bilim alanı olarak ortaya çıkışı adlı 2. bölümde coğrafi buluşlar ve güncel coğrafya araştırmalarına yer verilmiştir. 3. bölümde küreler ve coğrafya haritaları başlığında harita çeşitleri, haritaların yorumlanması, Dünya'nın şekli ve yapısı, enlem ve boylam bilgileri verilmiştir. 4. bölümde ise Dünya'nın güneş sistemindeki hareketleri ve Dünya'nın oluşumu konuları öğrencilere sunulmuştur. Sonraki bölümlerde Dünya'nın katmanları ve özellikleri hakkında bilgi verilirken, 8. bölümde Dünya'nın bölgeleri tanıtılmıştır. Son bölümlerde ise beşeri coğrafya konuları olan toplum ve dünya ile dünya ekonomisine yer verilmiştir.

6.3.1.2. Bulgaristan'da 6. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

Bulgaristan'da 6. sınıf coğrafya dersi kapsamı içinde dünya, öğrencilere daha geniş bir perspektif içinde sunulmaktadır. Dünya ve yapısı hakkında öğrencilerin oluşturdukları bilgilerin zenginleştirilmesi ve öğrencilerin dünyanın daha somut bir resmini yapabilmeleri amaçlanmıştır. 6. sınıf düzeyindeki öğrencilere makro bilgiler sunulmaktadır. Afrika,

Güney Amerika, Kuzey Amerika kıtaları ile ilgili kazanımlar verilmiştir. 6. sınıf coğrafya ders müfredatının hedefleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (MES 2013b):

- Öğrencilerin coğrafi bilgi sistemleri yolu ile kıtaların ve okyanusların oluşumunu anlamlandırmaları
- Çeşitli kaynaklardan bilgi edinebilmeleri için resim, fotoğraf ve diyagramlar hakkında bilgi sahibi olmaları, çubuk grafik, pasta grafik okuma becerilerinin geliştirilmesi
- Öğrencilerin belli bir konu üzerine grafikle harita çizme becerilerinin geliştirilmesi
- Öğrencilere coğrafi konuları öğretmek amacıyla farklı öğretim yöntemleri kullanarak çok yönlü öğrenmenin sağlanması
- Öğrencilere coğrafyanın yapı taşı olan dağılış ilkesini benimsetmek ve bütün parça ilişkisini kavramalarının sağlanması

Bulgaristan'da 6. sınıf coğrafya dersi yılda 51 saat verilmek üzere düzenlenmiştir. Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının resmi sitesinde coğrafya ve ekonomi başlığı altında müfredatın tamamından beklenen 35 kazanım ifadesi mevcuttur. 6. sınıf coğrafya ders müfredatı 18 sayfadan oluşmaktadır (MES 2013b). Ders içeriği Tablo 36'da görüldüğü gibi 3 ana bölüm halinde verilmiştir.

Tablo 36. Bulgaristan’da 6. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Afrika	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konumu, Sınırları ve Büyüklüğü • Kıtayı Koruma Yolları • Yüzey Şekilleri ve Yeraltı Zenginlikleri • İklim ve İklim Çeşitleri • Akarsuları ve Gölleri • Doğal Bölgeler • Benim Coğrafya Yolculuğum • Afrika’daki Ülkeler
2. BÖLÜM Güney Amerika	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konumu • Yüzey Şekilleri ve Yeraltı Kaynakları • İklim ve İklim Tipleri • Yüzey Şekilleri Profillerini ve İklim Grafiklerini Okuma • Akarsuları ve Gölleri • Doğal Bölgeleri • Yerleşim ve Siyasi Haritası • Ekonomik Faaliyetler • Güney Amerika’daki İşletmeler ile İlgili Bilgi Edinip Harita Oluşturma (Etkinlik) • Güney Amerika’nın Batı Kısımındaki Ülkeler • Güney Amerika’nın Doğu Kısımındaki Ülkeler • Güney Amerika’nın Toplum Yapısı
3. BÖLÜM Kuzey Amerika	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konumu ve Sınırları • Kıyıları ve Kıyı Şeridi • Yüzey Şekilleri ve Yeraltı Zenginlikleri • İklim • Akarsular • Doğal Bölgeler • Kuzey Amerika’nın Doğası • Yerleşim ve Siyasi Haritası • Ekonomik Faaliyetler • Kuzey Amerika’daki Ülkeler (ABD, Kanada) • Kuzey Amerika’nın Toplum Yapısı

Bulgaristan'da 6. sınıf coğrafya ders içeriği kapsamında 1. bölümde Afrika Kıtası öğrencilere ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. 2. bölüm tamamıyla Güney Amerika Kıtası'na ayrılmış ve kıtanın coğrafi konumundan, yüzey şeklerine, ikliminden, ekonomik faaliyetlerine kadar birçok özelliği öğrencilere sunulmuştur. 6. sınıf coğrafya ders içeriğinin son bölümünde ise ayrıntılı olarak Kuzey Amerika Kıtası'na yer verilmiştir. 6. sınıf coğrafya dersi ile öğrencilerde uzak çevreden başlayarak coğrafya bilgisini kazanmaları ve coğrafyanın temel taşarından olan dağılış ilkesini benimsemeleri amaçlanmıştır.

6.3.1.3. Bulgaristan'da 7. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

Bulgaristan'da 7. sınıf coğrafya dersi kapsamında, 6. sınıfta vermeye başlanan Dünya'nın bölümleri konularına devam edilmiştir. Programların yapılandırılmasında konuların ilerleyen sınıflarda daha kapsamlı olarak yer almasını sağlayan ve öğrencilerin öğrendikleri bilgilerin üstüne yenilerini inşa ederek kalıcı öğrenmeleri hedefleyen sarmal yaklaşımın kullanıldığı görülmektedir. Öğrencilerde coğrafya dersi kapsamında mekan, zaman unsurları ile ilgili bilgi birikiminin geliştirtmesi hedeflenmiştir.

Bulgaristan 7. sınıf coğrafya dersi yılda 51 saat verilmek üzere düzenlenmiştir. Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının resmi sitesinde 15 sayfa olarak yayınlanan coğrafya ve ekonomi başlığı altında müfredatın tamamından beklenen 31 kazanım mevcuttur. (MES 2013c). 7. sınıf coğrafya ders içeriği Tablo 37'de gösterildiği gibi 3 bölüm halinde düzenlenmiştir.

Tablo 37. Bulgaristan’da 7. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Asya Kıtası	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konumu ve Sınırları • Kıyıları ve Kıyı Şeridi • Yüzey Şekilleri ve Yeraltı Zenginlikleri • İklim ve İklim Çeşitleri • Akarsular ve Göller • Doğal Bölgeleri • Milli Parkları ve Doğal Koruma Alanları • Asya’nın Siyasi Haritası • Ekonomik İşletmeler • İdari Haritası, Şehirleri • Doğası ve Toplumsal Yapısı • Hint Okyanusu
2. BÖLÜM Avustralya Kıtası	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konumu ve Sınıfları • Kıyıları ve Kıyı Şeridi • Kıtayı Koruma • Yüzey Şekilleri ve Yeraltı Zenginlikleri • İklim • Akarsular ve Gölleri • Doğal Bölgeleri • Avustralya’da Toplumun Yapısı • Avrupalıların Kıtaya Gelmesinden Önce ve Sonra Aborjinlerin Yaşamları ile İlgili Tematik Yazı Yazma (Etkinlik) • Büyük Okyanus, Dünyadaki Okyanuslar, Bir Okyanus Ülkesi Avustralya
3.BÖLÜM Antarktika Kıtası	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konum ve Sınırları • Kıtayı Koruma ve İnceleme, Araştırma Çalışmaları • Doğası • Antarktika’da Yolculuk (Faaliyet Alan Dersi) • Dünyamızın Kıtaları ve Okyanusları (Yıllık Değerlendirme) • Benim Sevdiğim Kıta (Faaliyet Alan Dersi)

Bulgaristan'da coğrafya dersi kapsamında 6. sınıfta verilen Afrika, Kuzey ve Güney Amerika kıtalarından sonra 7. sınıfta 1. bölümde Asya Kıtası, 2. Bölümde Avustralya Kıtası ve son bölümde de Antarktika Kıtası olmak üzere coğrafi konumlarından yeryüzü şeklerine, ikliminden akarsularına yerleşim özelliklerinden toplum yapılarına kadar ayrıntılı olarak verilmiştir.

6.3.1.4. Bulgaristan'da 8. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

Bulgaristan'da 8. sınıf coğrafya dersinde öğrencilere Avrupa, Balkan Yarımadası, Bulgaristan ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermesi amaçlanmıştır. Bulgaristan'da 8.sınıf coğrafya dersi yılda 51 saat verilecek şekilde düzenlenmiştir. Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının resmi sitesinde 15 sayfa olarak düzenlenen coğrafya ve ekonomi başlığı altında müfredatın tamamından beklenen toplam 31 kazanım mevcuttur. Bu kazanım ifadeleri konu başlıklarına göre belirlenmiştir. Her konu başlığı için ayrı ayrı kazanım ifadelerinin yazıldığı görülmektedir. (MES 2013d). 8. sınıf coğrafya ders içeriği Tablo 38'de gösterildiği gibi 3 ana bölümden oluşmaktadır.

Tablo 38. Bulgaristan’da 8. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Avrupa Kıtası	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konumu, Sınırları ve Kıyı Şeridi • İklim • Yüzey Şekilleri ve Yeraltı Kaynakları • Akarsuları ve Gölleri • Avrupa’daki Yerleşim ve Nüfus • Avrupa’nın Siyasi Haritası • Avrupa’daki Ülkeler • Farklı Kıtılardan Seçilmiş Ülkelerin Karakteristik Özelliklerinin Karşılaştırılması (Faaliyet Alan Dersi) • Avrupa (Değerlendirme Dersi)
2. BÖLÜM Balkan Yarımadası	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konumu, Sınırları ve Kıyı Şeridi • Yüzey Şekilleri ve Yeraltı Zenginlikleri • İklimi, Akarsuları ve Gölleri • Toplumların Yerleşim Özellikleri ve Balkan Yarımadasının Siyasi Haritası • Harita Okuma (Faaliyet Dersi) • Ekonomik İşletmeler • Balkan Devletleri • Balkan Yarımadasında Coğrafi Yolculuk (Etkinlik) • Balkan Yarımadası (Değerlendirme Dersi)
3. BÖLÜM Bulgaristan	<ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi Konumu, Sınırları ve Komşuları • Bulgaristan’da Coğrafi Araştırmalar ve İncelemeler • Yeryüzü Şekilleri ve Yeraltı Zenginlikleri • Bulgaristan’ın İklim Özellikleri • Akarsuları ve Gölleri • Bulgaristan’daki Yerleşim Özellikleri • Bulgaristan’daki Köyler • Yaşadığım Yer (Yaşadığı Yerleşmeyi Tanıma Etkinliği) • Bulgaristan’daki Ekonomik İşletmeler • Pazar Ekonomisini Öğrenelim • Devlet İdaresi ve Bölgesel İdari Yapıların Ayrımları • Bulgaristan’da Ekolojik Sorunlar • Doğayı Koruma • Avrupa, Balkan Yarımadası ve Bulgaristan Yıllık Değerlendirme

Bulgaristan'da ortaöğretimin son kademesi olan 8. sınıfta öğrencilere daha yerel ölçekte bilgiler verilmesi amaçlanmıştır. Programda genelden özele doğru giden bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. 8. sınıf coğrafya ders içeriği kapsamında 1. bölümde Avrupa kıtası, 2. Bölümde Balkan Yarımadası ve son bölümde de Bulgaristan coğrafi konumlarından yer şekillerine, iklim özelliklerinden akarsularına ve göllerine, ekonomik faaliyetlerinden toplum yapılarına kadar ayrıntılı olarak verilmiştir.

6.3.2. Bulgaristan'da Üst Ortaöğretim Kademesinde Coğrafya Dersi

Coğrafya eğitim sistemi diğer sistemlerden izole edilmiş bir sistem değildir. Bu sistem tek ve çift yönlü ilişkilerle ve kendine has faktörleri olan kültür ve eğitim ortamında bilim, gelenek, belgeler ışığında çalışmaktadır. Coğrafya eğitim sistemi amaca yönelik olarak tasarlanmış ve ortaöğretimde yapılması için birçok uzman ve öğretmen çalışmalar yapmıştır. Model yasalarca oluşturulmuştur. Bulgaristan'da coğrafya dersi ile ilgili olarak standartlar belirlenmiştir ve öğretmenlerden öğrencileri bu standartlara ulaştırmaları beklenir. Bulgaristan'da ortaöğretim eğitimini iki alt sistem oluşturmaktadır (Gancheva 2008):

- Çoğunlukla zorunlu ders ve zorunlu seçmeli derslerden oluşan 9. ve 10. sınıfları içeren birinci ortaöğretim düzeyi
- Zorunlu seçmeli dersleri içeren ve serbest seçmeli ders imkânları veren 11. ve 12. sınıftan oluşan ikinci ortaöğretim düzeyi.

Bu iki sistem arasında sistemin bütünlüğünü sağlayan sistem bağlantıları, ders içeriği bağlantıları ve ilişkileri vardır. Bu düzenleme öğrencilerin eğitim kalitelerini geliştirmelerinin yanı sıra meslek seçimiyle ilgili son yıllarda öğrencilere esneklik ve kolaylık sağlanabilmesi için geliştirilmiştir.

6.3.2.1. Bulgaristan'da 9. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

9. sınıf coğrafya dersinin esas amacı, öğrencilerin daha önce öğrendikleri bilgilerin üzerine yenilerini inşa etmektir. Bunun yanı sıra öğrencilerin doğal kaynaklar, politika, toplumun sosyal ve ekonomik yapılanması, nüfus ve yerleşme, ekonomi, Dünya üzerindeki temel coğrafi bölgeler hakkında bilgi birikimlerini artırmayı amaçlar. Genel ders müfredatında 9 sınıflarda coğrafya dersi yılda 54 saat verilmek üzere ayarlanmıştır. 9. sınıf

coğrafya dersinin amaçları aşağıda sırlandığı gibi belirtilmektedir (Psifidou 2007):

- Öğretim programına dâhil olan bilimsel bilgileri daha iyi yapılandırmak ve tanıtmak
- Gerekli bilgileri öğrencilere kazandırmak ve öğrencilerin bağımsız çalışma becerilerini, modern süreçleri derinlemesine incelemelerini, coğrafi bakış açısını ve coğrafyanın fenomenlerini öğrenmelerini sağlamak
- Öğrencilerin bilişsel kapasitelerini güçlendirmeye katkı sağlamak
- Öğrencilerin, barış içinde yaşamının, diğer toplumlarla işbirliğinin, farklı toplumlara saygı ve değer vermenin önemini kavramalarına yardımcı olmak
- Öğrencilere coğrafi konular üzerinde çalışma becerileri kazandırabilmek
- Öğrencilere istatistiksel bilgi, harita analizi ve teknolojik araç-gereçlerden faydalanma yeteneği kazandırmak.

9. sınıf coğrafya dersi öğretim programı yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak hazırlanmıştır. Program Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının (MES) resmi sitesinde 19 sayfa olarak verilmiştir. Bulgaristan'da 9. sınıf coğrafya ders içeriği Tablo 39'da gösterildiği gibi 3 bölüm halinde düzenlenmiştir.

Tablo 39. Bulgaristan’da 9. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Doğa Coğrafyası	<ul style="list-style-type: none"> • Atmosfer • Hidrosfer • Litosfer • Pedosfer • Biosfer
2. BÖLÜM Toplum ve Ekonomi Coğrafyası	<ul style="list-style-type: none"> • Toplumun Politik, Siyasi ve Ekonomik Organizasyonu • Yerleşim Coğrafyası ve Nüfus • Dünya Coğrafyasında İşletmeler • Dünya’nın Coğrafi Bölgeleri • Avrupa’daki Coğrafi Bölgeler • Asya Kıtası’ndaki Coğrafi Bölgeler • Amerika Kıtası’ndaki Coğrafi Bölgeler • Afrika Kıtası’ndaki Coğrafi Bölgeler • Avustralya Kıtası’ndaki Coğrafi Bölgeler
3. BÖLÜM Bulgaristan’ın Doğal Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Bulgaristan’ın Doğal Coğrafik Bölgeleri • Toplum ve Yerleşim Üzerine Devlet Politikaları • Bulgaristan’daki Ekonomik İşletmeler • Bulgaristan’ın Coğrafi Bölgeleri

(Penin ve diğ 2010)

Bulgaristan’da 9. sınıf coğrafya dersi kapsamında 1. bölümde doğa coğrafyası adı altında 5. sınıfta temelleri verilen atmosfer, hidrosfer, litosfer, pedosfer ve biyosfer konularına daha ayrıntılı olarak yer verilmiştir. 2. bölümde beşeri coğrafya konularına ağırlık verilerek toplumun politik, siyasi ve ekonomik organizasyonu, yerleşim ve nüfus, ekonomik işletmeler konularına değinilmiştir. Ayrıca 6 ve 7. sınıflarda öğrencilere aktarılmış olan Dünya’nın coğrafi bölgeleri konuları daha mikro ölçekte 2. bölümde tekrar yer almıştır. 9. sınıf ders içeriğinin son bölümde ise Bulgaristan’ın doğal özellikleri başlığı altında Bulgaristan’ın doğal bölgeleri, toplum ve yerleşim üzerine devlet politikaları konularına yer verilmiştir.

Bulgaristan’da 9. sınıf coğrafya ders programında içerik, kazanımlar, içeriğe bağlı olarak aktiviteler ve disiplinler arası bağlar yer almaktadır. 9. sınıf coğrafya programının bir kesiti Tablo 40’ta gösterilmektedir (MES 2013e).

Tablo 40. Bulgaristan 9. Sınıf Coğrafya Ders Programından Bir Kesit

Temel İçerik	Müfredatın Tamamından Beklenen Kazanımlar	Temalardan Beklenen Kazanımlar	Yeni Kavramların Tanıtımı	İçerik ve Aktiviteler	Disiplinler Arası Bağlantı
Dünya'nın Yapısı ve Doğal Bölgeleri	1. Öğrencilerin coğrafi alanları ve fenomenleri belirleyebilmesi ve tanımlayabilmesi	Coğrafya biliminin yapısı ve gelişmesini anlayabilme Dünya'nın coğrafi yapısını kavrayabilme		Öğrencilere sunulan fırsatlar: Tüm gelişmeler açısından coğrafyanın modern yapısını tanıtmak. Bazı coğrafi bölgeler için doğal fenomenleri gözlemek Bir takım olarak çalışabilmek İstatiksel verilerle çalışmak	Biyoloji Jeoloji
	2. Öğrencilerin doğal kaynakların dağılım desenlerini ve bunlar arasındaki bağlantıyı anlayabilmesi	Doğal oluşumlar ve dünyanın oluşumu açıklayabilme Doğal kaynakların insanların ekonomik aktivitelerine etkisini anlayabilme			
	3. Öğrencilerin farklı coğrafi bölgeleri karşılaştırabilmesi ve doğal kaynakları belirleyebilmesi	Dünya üzerindeki bölgeleri tanıma Dünya üzerindeki doğal kaynakları bilme			
	4. Öğrencinin ekolojiyle ilgili küresel problemleri açıklayabilmesi ve doğal kaynakların kullanımını anlayabilmesi	Küresel problemlerde enerji ve ekolojinin önemini kavrayabilme			
	5. Öğrencilerin doğal felaketleri anlayabilmesi ve bunun sonuçlarını kavrayabilmesi	Doğal felaketler ve risklerinin farkında olabilme			
Nüfus ve Yerleşme	1. Öğrencilerin Dünya nüfusunun demografik karakterini anlayabilmeleri	Dünya nüfusunun özelliklerini bilme			
	2. Öğrencilerin demografik problemleri tartışabilmesi ve olası çözümler önerebilmeleri	Demografik problemler ve politikaları anlayabilme			
	3. Öğrencilerin dünyanın farklı bölgelerinde demografik durumu karşılaştırabilmesi	Dünyadaki demografik farklılıkları kavrayabilme			

Bulgaristan’da 9. sınıf coğrafya ders programının kazanım, içerik ve aktiviteler bölümü doğa coğrafyası ile ilgili Dünya’nın tabakaları ve alanları kazanımı ile başlamaktadır. Bunu toplum ve ekonomik coğrafya konuları takip etmekte, öğrencilere bölge kavramı kazandırılmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda Öğrencilere istatistiksel verilerden yararlanma yöntemi ile bölgelerin karşılaştırmasını yaptırılarak istatistik veri analizi becerisi kazandırılması hedeflenmektedir. 9. sınıf coğrafya ders programında müfredatının tamamından kazandırılması beklenen 30 adet kazanım ifadesi yer almaktadır.

6.3.2.2. Bulgaristan’da 10. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

Bulgaristan eğitim sistemi içinde coğrafya sistematik bir ders olarak öğretilmektedir. Coğrafya dersi dördüncü sınıftan itibaren sürekli genişleyen ve derinleşen sarmal program yaklaşımı temel alınarak öğrencilere sunulmaktadır. 10. sınıf coğrafya öğretim programına sosyal bilimler ve yurttaşlık bilgisi dersinin katkısı büyüktür. 10. sınıfta öğrencilere coğrafya dersiyle Bulgaristan’ın coğrafi yapısı, bölgeleri, nüfus ve yerleşme özellikleri, tarım, sanayi ve hayvancılık sektörleriyle ilgili kazanımlar verilmekte ve bu bilgilerin neden-sonuç ilişkisi mekânsal analizlerle sunulmaktadır. 10. sınıf coğrafya ders programının amaçları aşağıda sırlandığı gibidir (MES 2013f):

- Öğrencilere Bulgaristan’ın doğal ve toplumsal yapısını kavratmak, yakın çevreden başlanarak, ülkesini ve vatandaşlarını tanıtmak
- Öğrencilerin coğrafi bakış açısını geliştirmek, coğrafi, endüstriyel ve bölgesel alanlarda güncel sorunlar ve olaylar ile ilgili öğrencilerde bilgi ve beceriler geliştirmek
- Öğrencileri eleştirel düşünme ve araştırmaya teşvik etmek
- Öğrencilerde bilişsel yeterlilikleri geliştirerek bağımsız düşünme yetisini kazandırmak, Bulgaristan halkının oluşturduğu maddi ve manevi değerleri koruma ve sahip çıkma bilinci aşılamak
- Öğrencilerin çevre bilincini arttırmaya katkıda bulunmak
- Öğrencilerin sosyal gelişimine katkıda bulunmak ve kamusal yaşama katılmaları için destek vermek
- Öğrencilerin siyasi, ekonomik, kültürel alanlarda coğrafi bilgilerini kullanabilmelerini sağlamak.

10. sınıf coğrafya ders programı Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının (MES) resmi sitesinde 14 sayfa olarak yayınlanmıştır. Programda içerik, kazanımlar, içeriğe bağlı aktiviteler ve disiplinler arası bağlar yer almaktadır. Genel ders müfredatında 10 sınıflarda coğrafya dersi 54 saat verilmek üzere ayarlanmıştır. Bulgaristan’da 10. sınıf coğrafya ders içeriği Tablo 41’de görüldüğü gibi 5 bölüm halinde düzenlenmiştir.

Tablo 41. Bulgaristan’da 10. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Bulgaristan’ın Doğal Coğrafyası	<ul style="list-style-type: none"> • Bulgaristan’ın Coğrafi Özellikleri • Yeraltı Zenginlikleri • Bölgesel Özellikleri • Bulgaristan’ın Su Coğrafyası • Bulgaristan’ın Toprak Coğrafyası
2. BÖLÜM Bulgaristan’ın Doğal Kaynakları ve Bulgaristan’daki Doğal Coğrafi Bölgeler	<ul style="list-style-type: none"> • Tuna Ovası • Eski Balkan Bölgesi • Trakya ve Istranca Bölgesi • Rila ve Rodop Bölgesi • Osogovo ve Belaşişka Dağ Sırası • Orta Sutruma Nehri Havzası • Rila Dağı • Pirin Dağı ve Mesta Nehri Havzası • Rodoplar • Karadeniz ve Bulgaristan’ın Karadeniz Kıyıları
3. BÖLÜM Bulgaristan Devletinin Yapısı ve Yerleşmeler	<ul style="list-style-type: none"> • Bulgaristan’ın Etnik ve Kültürel Yapısı • Göç ve Özellikleri • Bulgaristan Halkının Yerleşim Özellikleri • Nüfus Sayımları ve Nüfus Sayımlarının Hazırlanması • Bulgaristan’da Köy Yerleşimleri • Bulgaristan’ın Anayasası ve Devlet Yapısı • Coğrafi Yapıyı Öğrenmek • Nüfus ve Sosyal Yapıdaki Problemleri Anlamak • Bulgaristan’daki Temel Üretici ve Tüketici Kaynaklar • Dini Değerler
4. BÖLÜM Bulgaristan’daki İşletmeler	<ul style="list-style-type: none"> • Bulgaristan’daki İşletmelerin Gelişimi • Birincil Ekonomik Sektörler

-
- Sanayi
 - Tarım
 - Hayvancılık
 - Hafif Gıda Sanayi
 - Ticaret ve Turizm
 - Diğer Hizmet Sektörleri
 - Bulgaristan’da Dünkü ve Bugünkü İşletmelerin Genel ve Bölgesel Özellikleri

5. BÖLÜM

Bulgaristan’ın Coğrafi Alanlarının Özellikleri

- Bulgaristan’da 100 Yıl Öncesi ve Günümüzde Coğrafi Bölgeler
 - Güneybatı Bulgaristan
 - Batı Trakya ve Rodop Bölgesi
 - Doğu Trakya ve Rodop Bölgesi
 - Güneydoğu Bölgesi
 - Kuzey Merkez Bölgesi
 - Kuzeydoğu Tuna Bölgesi
 - Kuzeybatı Bölgesi
 - 21.Yüzyılda Bulgaristan
-

(Penin ve diğ.7 2010)

10. sınıf coğrafya ders içeriği kapsamında Bulgaristan’ın doğal coğrafyası bölümü altında Bulgaristan’ın coğrafi bölgeleri, yeraltı zenginlikleri, bölgesel özellikleri akarsu kaynakları konularına yer verilmiştir. 2. bölümde Bulgaristan’ın doğal kaynakları ve doğal coğrafi bölgeler başlığı altında Bulgaristan’ın doğal bölgeleri ayrıntılı olarak öğrencilere sunulmuştur. Bulgaristan devletinin yapısı ve yerleşmeler başlığını taşıyan 3. bölümde ise beşeri coğrafya konularına ağırlık verildiği görülmektedir. 4. ve 5. bölümlerde ise Bulgaristan’daki işletmeler ve bölgelere yer verilmiştir.

Bulgaristan’da 10. sınıf coğrafya müfredatının tamamından beklenen 20 adet kazanım ifadesi bulunmaktadır. Tablo 42’de Bulgaristan coğrafyası içeriğini kapsayan 10. sınıf coğrafya ders müfredatından bir kesit verilmiştir.

Tablo 42. Bulgaristan 10. Sınıf Coğrafya Ders Programından Bir Kesit

Temel içerik	Müfredatın Tamamından Beklenen Kazanımlar	Konulardan Beklenen Kazanımlar	Yeni Kavramların Tanıtımı	İçerik ve Aktiviteler	Disiplinler Arası Bağlantı
Bulgaristan Coğrafyası	Bulgaristan'ın coğrafi konumunu ve jeopolitik özelliklerini bilir	Bulgaristan'ın konumunu, Balkanlar'da, Avrupa'da ve Dünya'da yerini bilir	Bulgaristan'da ekonomik ve siyasi coğrafya	Öğrencilere Sunulan Fırsatlar: Farklı kaynaklar kullanarak bilgileri harita, atlas vs. ile kavramak	Tarih
	Ülkenin sınırları ve komşularını tanıır	Coğrafi alanlar ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olur Ticari, sosyal ve ekonomik ilişkileri kavrayabilir			
	Bulgaristan'daki doğal kaynak ve rezerv oranını bilir	Doğal ve coğrafi bölgeleri bilir	Sınır ötesi işbirliği ve serbest ekonomi alanları	21. yy da Bulgaristan'daki kaynaklar ve ülkenin kalkınması konusunu değerlendirme ve tartışma	Bilişim Teknolojileri
	Bulgaristan'ın coğrafi alanlarını bilir	Bulgaristan'ın coğrafi alanlarını (Tuna Ovası, Stara Planina Alanı; Vitosha ve Sofya, Kraishite; Orta Balkan vadileri ve ormanlar vs.) bilir			
	Bulgaristan'daki çevre sorunlarını öğrenir	Küresel problemler: enerji, ekoloji hakkında duyarlılık kazanır			
	Bulgaristan'da kentleşme konusunu öğrenir	Doğal felaketler ve riskleri hakkında bilgi sahibi olur			
Demografik ve sosyal özellikler ve sorunları algılar	Dünya nüfusun özelliklerini bilir				
Ulusal ekonomi ve ekonomik sektörleri tanıır	Ekonomik etkinlikleri bilir				

Bulgaristan’da 10. sınıf coğrafya ders programının kazanım, içerik ve aktivite bölümü Bulgaristan coğrafyası başlığı altında Bulgaristan’ın coğrafik konumu ve jeopolitik özelliklerini bilir kazanımı ile başlar. Ülkenin sınırları ve komşularını tanıır kazanım ifadesi ile devam eder. 10. sınıf coğrafya ders programında Tablo 42’de gösterilen kazanımların yanı sıra ülkenin doğal özelliklerinin mekânsal analizinin yapılması, günümüzdeki piyasa ekonomileri ve Bulgaristan’daki ekonomik sektörlerin yapısının kavranmasına yönelik kazanımlar üzerinde durulmuştur.

6.3.2.3. Bulgaristan’da 11. Sınıf Coğrafya Ders Müfredatı

Bulgaristan eğitim sistemi içinde 11. sınıf coğrafya dersinin önemi büyüktür. 11. sınıfta coğrafya konuları 9. ve 10 sınıfa göre daha kapsamlı ve derinlemesine verilmektedir. Ayrıca 11. sınıfta verilen coğrafya dersi, ortaöğretim kademesinde coğrafya dersinin konumunu ve yerini sağlamlaştırmıştır. 11. sınıfın ilk döneminde fiziki coğrafya konularına ağırlık verilirken ikinci dönemde ekonomik coğrafya konularına daha geniş kapsamda yer verilmiştir. 11. sınıf coğrafya dersi kapsamında öğrencilerin çok yönlü düşünme kapasitelerinin geliştirilmesine, bireysel eğitime ve takım çalışmasına özellikle önem verilmiştir. 11. sınıf coğrafya ders programının amaçları aşağıda sıralanmıştır (MES 2013g):

- Öğrencilere mekânsal nesnelere ve olayları açıklayabilme yetisi kazandırmak
- Dünya’nın kaynakları, nüfus ve yerleşim, toplumun siyasi ve ekonomik organizasyonunu hakkında öğrencilerin bilgilerini sistemize etmek ve derinleştirmek
- Öğrencilerin sosyo-ekonomik coğrafya ile ilgili grafik ve istatistiksel malzemeleri analiz edebilmeleri için temel yöntemlerden birini kazandırmak
- Öğrencilerin çeşitli konularda yaptıkları analiz çalışmalarını kâğıt üzerine aktarıp projeler geliştirmelerini sağlamak
- Mevcut bir siyasi, sosyal veya ekonomik durum ile ilgili öğrencilerde bireysel çalışma, karşılaştırma, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilmelerini sağlama.

11. sınıf coğrafya ders programı Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının (MES) resmi sitesinde 14 sayfa olarak yayınlanmıştır. Programda içerik, kazanımlar, içeriğe bağlı

aktiviteler ve disiplinler arası bağlar yer almaktadır. Genel ders müfredatında 11 sınıflarda coğrafya dersi yılda 54 saat verilmek üzere ayarlanmıştır. Bulgaristan’da 11. sınıf coğrafya ders içeriği Tablo 43’te gösterildiği gibi 4 bölümden oluşmaktadır.

Tablo 43. Bulgaristan’da 11. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM Nüfus ve Kentleşme	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanlığın Doğuşu ve Evrim • Dünya’daki Dinler ve Din Toplulukları • Nüfus Hareketleri • Nüfus Problemleri ve Nüfusun Dünya Gelişimindeki Etkisi • Küreselleşme ve Göçler • Avrupa’ya Göç • Dünya’daki Büyük Göçler • Kentleşme ve Çevre • Yaş Piramitleri ve Nüfus Piramitleri
2. BÖLÜM Doğal Kaynaklar ve Kullanımları	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal Kaynak Rezervleri • Doğal Kaynak Kullanımı • Ekolojik Problemler • Doğal Kaynak Kullanımı ve Sorunlar
3. BÖLÜM Dünya Gelişiminde Coğrafi Kavramlar	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya gelişiminde ekonomik kavramlar • Siyasi coğrafyanın gelişimindeki esaslar • Dünya’nın gelişiminde jeopolitik kavramlar • Jeopolitik kavramlar ve stratejiler • Dünya’nın jeopolitik yapısı • Dünya ekonomisi ve küreselleşme • Jeopolitik yapı ve ekonomi ilişkisi
4. BÖLÜM Kartografya	<ul style="list-style-type: none"> • Kartografya ve harita bilgisi • Modern coğrafya ve yeni yaklaşımlar • Coğrafyada haritalama modelleri • Sosyal ve ekonomik olayların belirlenmesinde haritalama yöntemleri

Bulgaristan'da 11. sınıf coğrafya ders içeriği kapsamında 1. bölümünde nüfus ve kentleşme bölümü altında insanlığın evrimi, dünyadaki din toplumları, nüfus hareketleri ve göçler gibi beşeri coğrafya konularına yer verilmiştir. Doğal kaynaklar ve kullanımları başlığı altında doğal kaynak rezervleri, doğal kaynakların oluşturduğu ekolojik sorunlar konuları öğrencilere sunulmuştur. 3. Bölümde jeopolitik konum ve ülkelerin gelişimine etkileri konularında öğrencilerin bakış açıları geliştirilmeye çalışılmış ve jeopolitik yapı ile ekonomi ilişkisi verilmiştir. Son bölümde ise yeni müfredat programlarında yer bulan ve coğrafyanın gelişimi ve öğrenciler tarafından kavranabilmesi hususunda hayati önem taşıyan modern haritalar konularına yer verilmiştir.

Bulgaristan'da 11. sınıf ders programı ile ilgili müfredatın tamamından beklenen 30 adet kazanım ifadesi yazılmıştır. Nüfus ve yerleşim konusu ile ilgili yazılan kazanım ifadelerinin yer aldığı coğrafya ders müfredatından bir kesit Tablo 44'te gösterilmektedir.

Tablo 44. Bulgaristan 11. Sınıf Coğrafya Ders Programından Bir Kesit

Temel içerik	Müfredatın Tamamından Beklenen Kazanımlar	Konulardan Beklenen Kazanımlar	Yeni Kavramların Tanıtımı	İçerik ve Aktiviteler	Disiplinler Arası Bağlantı
Nüfus ve Yerleşim Coğrafyası	Dünya'nın farklı bölgelerindeki coğrafi göç hareketlerini kavrar.	Konu: İnsanlığın doğuşu ve evrim		Öğrencilere Sunulan Fırsatlar:	
	Demografi grafiklerini okuyabilir	İnsanlığın ortaya çıkışında çevrenin rolünü kavrayabilir İnsanlığın kültürel evrim aşamalarını açıklar	Coğrafi Analiz		
	Farklı kaynaklardan çalışarak dünya'nın farklı bölgelerindeki demografik sorunları algılayabilir	Dünya'daki diller ve din toplumlarını bilir	Lokasyon Küresel Evrim	Nüfus piramitleri ve ekonomik faaliyetler ile ilgili grafik ve diyagram çizimi öğretilir	Bilgisayar Grafikleri
	Küreselleşme ve modern göçler arasındaki bağlantıyı analiz edebilir	Küresel bölgesel ve yerel düzeyde temel dilleri bilir ve sınıflayabilir Dünya'nın çağdaş dil yapısını analiz edebilir	Çok Merkezli Yapı		Bilişim Teknolojileri
	Avrupa'daki göçlerin nedenlerini ve çeşitlerini bilir	Avrupa'daki dil gruplarının bölgesel haritasını yapabilir	Tek Merkezli Yapı		Biyoloji ve Sağlık Eğitimi
	Dünya'daki göç hareketleri için grafik tasarlayabilir	Konu: Dinler coğrafyası			
	Avrupa'daki göçler için görüş ifade edebilir. Kendine özgü çeşitli çalışmalar yapabilir.	Dünya'daki temel dinlerin mekânsal yapısını ortaya çıkarabilir. Sosyal yapı hakkında fikir üretebilir Büyük dinlerin coğrafi dağılımını haritalayabilir			

11. sınıf coğrafya ders programında müfredatın tamamından beklenen kazanımlar Tablo 43'de görüldüğü gibi Dünya'nın farklı bölgelerindeki göç hareketlerini kavrar kazanımı ile başlamaktadır. Bunu demografi grafiklerinin okuyabilir, demografik sorunları algılayabilir kazanımları takip etmektedir. Bu kazanımların öğrencilere kazandırılabilmesi için bilgisayar grafikleri ve bilişim teknolojileri dersleri ile disiplinler arası bağlantı kurularak öğrencilerin konuyu çok yönlü öğrenmeleri amaçlanmıştır. Bu amaçla yazılmış dünyadaki göç hareketleri için grafik tasarlayabilir kazanımı ve buna benzer kazanım ifadeleri programda yer almaktadır.

6.3.2.4. Bulgaristan'da 12. Sınıf Ders Müfredatı

Bulgaristan'ın 12. sınıf coğrafya ders programında beşeri ve ekonomik coğrafya konularına ağırlık verilmiştir. Dünya piyasa ekonomisinin organizasyonu, Dünya'nın bölgesel yapılanması, Bulgaristan'ın Dünya üzerindeki yeri hakkında güncel bilgiler, nüfus yapısı ve demografik süreçler üzerinde durulmuştur. 12. sınıf coğrafya ders programı Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığının (MES) resmi sitesinde 11 sayfa olarak yayınlanmıştır. Programda içerik, kazanımlar, içeriğe bağlı aktiviteler ve disiplinler arası bağlar yer almaktadır (MES 2013h). Bulgaristan'da 12. sınıf coğrafya ders içeriği tablo 45'te görüldüğü gibi 5 bölüm halinde düzenlenmiştir.

Tablo 45. Bulgaristan’da 12. Sınıf Coğrafya Ders İçeriği

BÖLÜMLER	KONULAR
1. BÖLÜM	<ul style="list-style-type: none"> Coğrafi Bakış Açısı ve Doğal İşletmelerle Tolumun İlişkisi
Doğal Ortamlar ve İşletmeler	<ul style="list-style-type: none"> İşletmelerin Yapısal Özellikleri İşletmeler ve Gelişimleri
2. BÖLÜM	<ul style="list-style-type: none"> Doğal Kaynakların Kullanımında Yeni Teknolojiler Demografik Problemler ve Bunun Sonuçları
Dünya’daki Nüfus Yapısı	<ul style="list-style-type: none"> Demografik Süreç ve Nüfus Politikaları Nüfusun Bölgesel Dağılımı ve Özellikleri Dünyanın Demografik Özellikleri
3.BÖLÜM	<ul style="list-style-type: none"> Pazar ve Rekabet
Pazar ve Sermaye	<ul style="list-style-type: none"> Pazar Özellikleri Yatırımlar Yabancı Yatırımlar Pazar Ekonomisi
4.Bölüm	<ul style="list-style-type: none"> Günümüzde Küresel ve Bölgesel Eğilimler
Küreselleşme ve Bölgesel	<ul style="list-style-type: none"> Dünya’daki Devletlerin Yapısal Özellikleri
Açıdan Modern Gelişmeler	<ul style="list-style-type: none"> Dünya’da Ekonomi ve Organizasyon
5.BÖLÜM	<ul style="list-style-type: none"> Günümüzde Bulgaristan’ın Balkanlardaki Jeopolitik Yapısı
Günümüzde Bulgaristan’da	<ul style="list-style-type: none"> Bulgaristan’ın Doğal Kaynak Rezervleri
Yaşanan Problemler	<ul style="list-style-type: none"> Nüfus Yapısı ve Özellikleri Bulgaristan’da Demografik Özellikler Bulgaristan’da Yaşanan Reformların Özellikleri Reformların Yapısal Sonuçları Bulgaristan’daki Sosyo-Ekonomik Bölgeler Kuzey Bulgaristan’daki Bölgelerin Analizi Bulgaristan’daki Bölgeler İle İlgili Harita Çalışması Bulgaristan’ın Yeni Bölgesel Politikaları Dünyadaki Bölgesel Kuruluş Örgütleri ve Bulgaristan’ın Ekolojik Sorunları

Bulgaristan’da 12. sınıf coğrafya dersi kapsamında doğal ortamlar ve işletmeler başlığı altında işletmeler ile toplum ilişkisi, işletmelerin özellikleri, doğal kaynakların kullanımında yeni teknolojiler konularına yer verilmiştir. Sonraki bölümlerde beşeri coğrafya konularına ağırlık verilerek dünyadaki nüfus yapısı sarmal program özelliklerine uygun olarak tekrar ve derinlemesine öğrencilere sunulmuştur. 4. bölümde küreselleşme ve bölgesel açıdan modern gelişmeler başlığı altında günümüzde küresel ve bölgesel eğilimler, Dünya’daki devletlerin yapısal özellikleri ekonomik faaliyetler ve bunların organizasyonuna yer verilmiştir. 12. sınıf coğrafya dersinde son olarak ise günümüzde Bulgaristan’da yaşanan problemler başlığı altında doğal kaynak sorunlarından nüfus sorunlarına, politik sorunlardan ekonomik sorunlara kadar çeşitli konulara değinilmiştir.

6.3. Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Fiziki Ortam

Fiziki ortam; okulların bina, sınıf miktarı, laboratuvar, çeşitli spor tesisleri, yemekhane, kültür-sanat salonları ile ilgili özelliklerini kapsadığı gibi, ayrıca bu yapılarda bulunan araç ve gereçleri de kapsamaktadır. Bulgaristan’daki merkezi okullar da coğrafya araç-gereçleri, coğrafya sınıfları, mevcutken daha kırsal alanlarda bu konularda sıkıntı olduğu gözlemlenmektedir. Bulgaristan’ın özellikle ortaöğretim eğitimi veren okullarında coğrafya dersi için düzenlenmiş coğrafya laboratuvarları bulunmaktadır (Dermentjieva ve diğ 2010).

6.4. Coğrafya Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımı

Öğretici araç ve gereçlerin mahiyeti, eğitim ve öğretim sürecindeki işlevleri, eğitim sistemindeki diğer unsurlarla bağları, seçim ve uygulamalarındaki faktörler, etkin olarak kullanılmalarındaki şartlar geniş araştırma konusu olan güncel konulardır. Öğrenmede bilgi kaynağı olarak kullanılan, eğitici problem çözümede ve müfredatın özümsemesinde vasıta olarak kullanılan tüm nesnelere öğretim araç-gereçleridir (Petrov 1992).

Eğitim ve öğretim sürecinde elde edinilen bilginin % 20-30’undan fazlasının araç-gereçler sayesinde gerçekleştiği bilinmektedir. Coğrafya eğitim sürecinde eğitim ve öğretim araçlarının rolü dersin özelliğinden dolayı daha da artmaktadır. Coğrafya dersinde soyut nesnelere tasvirinde öğrencilerde kalıcı bilgi birikimi sağlanması için araç-gereçlere ihtiyaç duyulmaktadır. Coğrafya dersinde gerçek nesnelere, modeller, resimli ve grafikli araçlar eğitim vasıtası olarak sık sık kullanılmaktadır. Bulgaristan’da öğrencilerin yeterli ve aktif olarak coğrafya müfredatını algılamalarında birbirine bağlı eğitim ve öğretim

kaynaklarını içeren eğitim setlerinin de önemi vardır. Ayrıca eğitim sisteminde gerekli bilginin doküman kaydı, görsel kayıtlar ve teknik kayıtlar olarak da bulunması önemlidir. Bunlar: CD'ler, diyapozitif projektörü, tepegöz, televizyon gibi kaynaklardır. Öğretim araçlarının eğitici işlevi coğrafya eğitim sürecinin içerik ve amacının gerçekleşmesini hedef almaktadır. Ayrıca coğrafya dersinde kullanılan araç ve gereçlerin ders içi ve dersler arası ilişki, kompleks ilişki ve çağdaş ilişki kurması hedeflenmektedir. Coğrafyada eğitim araçlarının kullanımına geçmişe dönük olarak yaklaşacak olursak araç-gereçleri iki gruba ayırabiliriz. İlk grubun içerisine senelerce mevcut olan ve uygulamada belirli yere sahip olan araçlar girmektedir. Bunlar (Dermenjieva ve diğ. 2010):

- Ders kitapları
- Haritalar
- Diyapozitifler, dia filmler
- Sinema filmleri ve fragmanlar
- Okuma kitapları
- Araç-gereçler

Coğrafya eğitim araç-gereçlerinin ikinci grubu ise çağdaş teknolojilere dayanmaktadır. Bu grubun içerisine evrensel araştırmalar sonucunda meydana getirilen çeşitli bilgisayar yazılımları ve ders araçları girmektedir. Ancak bilgisayar yazılımlarının hepsi çağdaş eğitim araçlarının içerisine dahil edilememektedir. Büyük veri tabanına dayanarak yerkürenin belirli bölgelerindeki iklim şartlarının, beşeri ve iktisadi durumların modelleşmesine izin veren yazılımlara modern araçlar denilmektedir. Diğer taraftan kontrol amaçlı bilgisayar yazılımları ve elektronik atlaslar geleneksel araç örneği olarak gösterilebilir. Gerçek anlamda modern eğitim ve öğretim araçları yeni metodolojik temellerle hazırlanır ve bünyesinde kaliteli içerik barındırır. Örneğin, ekonomide meydana gelen değişikliklere göre hazırlanan ve yeni coğrafik ve iktisadi düşünceyi yansıtan Dünyanın ve belirli bölgelerin sosyal ve ekonomik haritaları gibi yardımcı araçları, modern eğitim ve öğretim araçları içerisine ekleyebiliriz. Coğrafya dersinde kullanılan eğitim ve öğretim araçları aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Dermenjieva ve diğ. 2010):

- Sözel-bilgilendirici
- Görsel

- Görsel işitsel

Bulgaristan'da Coğrafya dersinde en sık kullanılan öğretim unsuru öğretmenlerdir. Sözel bilgilendirici kategoriye dâhil olan öğretmenler genellikle coğrafya dersinde anlatım yöntemini tercih etmektedirler. Eğitim, öğretimde araç ve gereçlerinin uygulama etkisi dört ana etkenle ilgilidir. Bunlar (Dermenjieva ve diğ. 2010):

- Öğrencilerin gerçek eğitim ve bilgi seviyeleriyle uyumlu ve bunu bir üst seviyeye çıkarmaları için gereken didaktik potansiyele sahip olmalarıyla
- Öğrencilerde coğrafya müfredatının kavramalarına ilgi uyandırmaları ve böylece öğrenme için gereken iç motivasyonun şekillenmesine yardımcı olmalarıyla
- Belirlenen zaman çerçevesi içinde eğitim müfredatının kavranması ve özümsemesine zemin hazırlamalarıyla
- Öğrencilere eğitim süreci içerisinde en üst seviyede çalışabilme olanağı sağlamalarıyla

Coğrafya dersinin öğrencilere daha etkin bir şekilde sunulmasında ve öğrencilerin daha kalıcı izli bilgiler edinmelerinde araç gereçlerin önemi yıllardır devam etmektedir. Son dönemlerde hızla gelişen teknolojinin etkisiyle çağımıza uygun araç gereçlerin coğrafya dersine adapte edilmesi öğrencilerin çok yönlü gelişimi açısından önemlidir.

6.4.1. Harita ve CBS

Coğrafya eğitiminde en önemli öğretim araçlarından biri haritalardır. Coğrafya dersinde öğrencilerin çeşitli coğrafi bölgeleri kavramaları, karşılaştırmaları ve analizi için harita bilgisine önem verilmektedir (Dermenjieva 2001). Bulgaristan'da haritacılıkla birlikte CBS eğitime verilen önem de her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle (Bandrova 2005):

- Bulgaristan Milli Eğitim Bakanlığı (MES) okullarda bilgi ve iletişim teknolojileri için ulusal bir strateji geliştirmiştir.
- Coğrafya öğretim programına CBS ve haritacılıkla ilgili gerekli bilgiler ve beceriler eklenmiştir.

- Daha kaliteli bir coğrafya eğitimi için Bulgaristan okullarında modern harita ve CBS kullanımına verilen önem artırılmıştı.

Bu gelişmeler sonucunda Bulgaristan'da haritacılık ve CBS konuları Milli Eğitim Bakanlığınca coğrafya müfredatına dâhil edilmiştir. Okullarda coğrafya dersi kapsamında öğretilen harita ve CBS konuları şunlardır (Bandrova 2005):

- *Yurtdışındaki ve Bulgaristan'daki atlaslar: İnternet atlasları, Bulgaristan'da yapılan elektronik atlaslar*
- *CBS: Tanımı, veri tabanı, işleme düzeyleri, CBS proje örnekleri*
- *CBS üzerine çalışmalar ve harita hazırlama*
- *Haritalarda kartografik yöntemler ve bunların okul atlaslarında kullanımı: Coğrafik temsilde bazı haritalar ve kartografya metotları. Bulgaristan atlaslarından ve yabancı atlaslardan örnekler, bir bölgenin analizinde en iyi atlas seçimi hangisidir?*
- *Topografik haritalar*
- *Ulusal Kartografya Birliği (ICA): Misyonu, vizyonu, stratejisi, hedef ve görevleri. Bulgaristan'ın ICA üyeliği.*
- *Kartografya için internet kaynakları ve coğrafya sunumları, 3D haritalar: Tanımı, kullanım örnekleri, harita unsurları ve tasarımı.*

Bulgaristan'da modern harita ve CBS konularının coğrafya ders programına eklenmesiyle bu konulardaki altyapı eksikliği ve donanımlı insana duyulan ihtiyaç daha da artmıştır. Coğrafya fakültelerinde öğretmen adaylarına harita ve CBS konularında daha kapsamlı eğitim verilmeye başlanmış olsa da hem eğitim fakültelerinde hem de ortaöğretimde harita ve CBS kullanımını yeterli seviyede değildir.

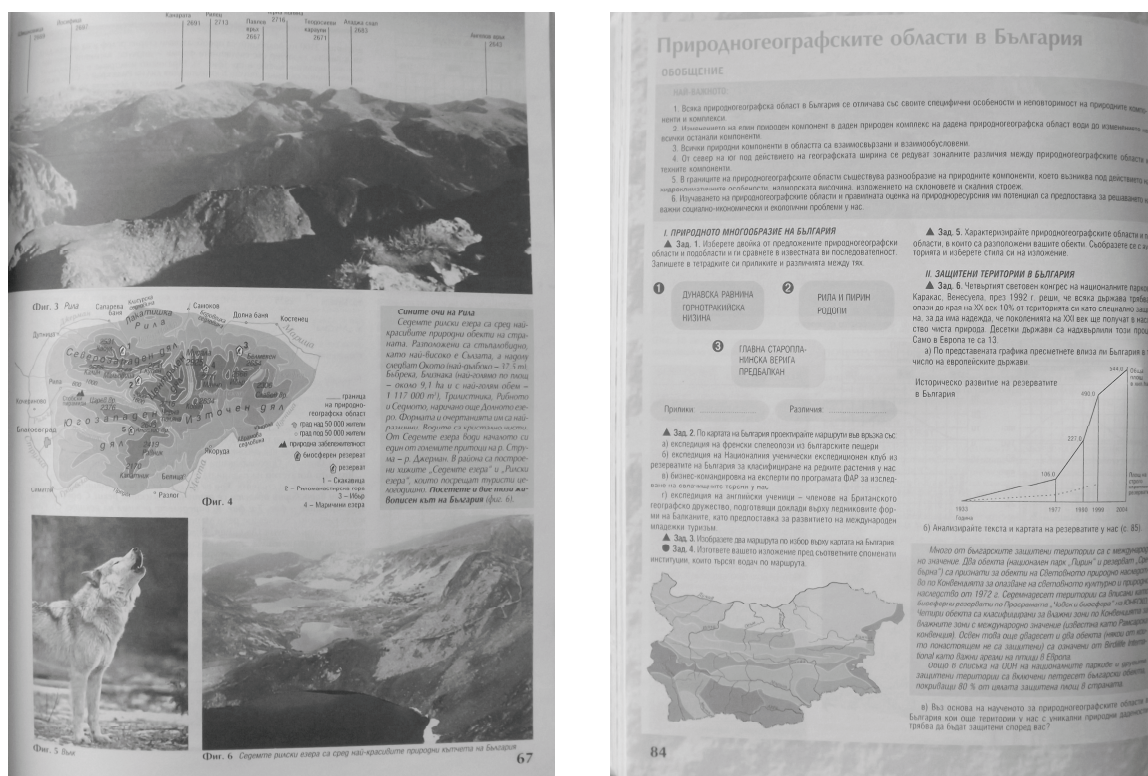
6.4.2. Ortaöğretimde Coğrafya Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi

Bulgaristan'da eğitim ve öğretim araç-gereçleri içerisinde ders kitapları merkezde yer almaktadır ve işlevleri oldukça önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığı, ders kitapları ile ulusal eğitim standartları ve müfredat arasındaki tutarsızlıkları saptayarak yeni eğitim müfredatında bunları ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Eski müfredata göre hazırlanmış

ders kitaplarındaki eksikler, içerikteki tekrarlar ve öğrencilerin bilişsel özelliklerine uyamayan yönler çıkarılmıştır (Psifidou 2011).

Bulgaristan’da ders kitaplarına iki misyon yüklenmiştir; bunların birincisi, eğitim standartlarında belirlenen müfredatı erişebilir şekilde öğrencilere sunan eğitim ve öğretim kaynağı olması, ikincisi ise öğrencilerin bireysel gelişimine yardımcı olmasının yanı sıra eğitim ve öğretim sürecinin organizasyonunun gerçekleştiği eğitim ve öğretim aracı olmasıdır. Coğrafya eğitiminin amaçlarına uygun olarak coğrafya ders kitabının yapısı da değişmektedir (Dermenjieva ve diğ. 2010). Metin dışı unsurların hacminin artması ile ilgili yaklaşımlar görülmektedir. Coğrafya ders kitaplarında son zamanlarda görsel unsurlarda bir artış gözlenmektedir.

Şekil 8. 10.Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabında Görsel Unsurlar

Bulgaristan’da ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde kullanılan coğrafya ders kitabı, eğitim bilimlerinin temel kavramlarıyla ve yöntemleriyle, eğitim sürecinin amaç ve görevleriyle ayrıca öğrencinin yaş becerileri ve ilgileriyle tutarlı olarak hazırlanmıştır. Bulgaristan’da coğrafya ders kitabının yapılandırılmasında dikkat edilecek hususlar ise şunlardır (Dermenjieva ve diğ. 2010):

- Eğitim ve öğretim içeriğinin tüm unsurlarının gerçekleştirilmesi

- Eğitim sürecinin içeriğinin anlaşılması için gereken araçları bir bütün olarak sunması
- Öğretim programının mantığını tam olarak yansıtması
- Eğitim süreci içeriğindeki farklı bağlantıları ve ilişkileri sistematik olarak vermesi
- Dersin özelliklerine göre eğitim materyalinin hazırlama yöntemlerini belirtmesi
- Tümüyle ve sistematik olarak ders müfredatının öğretici yönünü açıklaması
- Ders müfredatının düzenleyici ve eğitici özelliğini ortaya çıkarması
- Öğretim setleri ve yardımcı araçlar kompleksi içerisindeki ders kitapları sistemin temelini oluşturması
- Ders kitabının öğrenciler tarafından erişilebilir olması

Bulgaristan'da coğrafya eğitim yasasına göre düzenlenen ders kitaplarının boyutu Tablo 46'da gösterilmiştir.

Tablo 46. Bulgaristan'da Coğrafya Dersi Öğretim Programı İçin Kitap Özellikleri

Sınıflar	Bulgaristan	
	Sayfa Sayısı	Kitap Boyutu
5. Sınıf	140	21-28 cm
6. Sınıf	163	21-28 cm
7. Sınıf	156	21-28 cm
8. Sınıf	181	21-28 cm
9. Sınıf	224	21-28 cm
10. Sınıf	184	21-28 cm
11. Sınıf	286	21-28,5 cm
12. Sınıf	276	21-28,5 cm

Bulgaristan'da coğrafya ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı denetimi altında basılmaktadır. Sön dönemlerde hazırlanan kitapların şekil ve içerik olarak öğrencilerin

fiziksel ve bilişsel gelişimlerine uygun olmasına, ağırlık ve boyut olarak belirli bir standardın sağlanmasına dikkat edildiği görülmektedir. Coğrafya ders kitapları Bulgaristan'da 10 Leva¹ ile 24 Leva arasında ücretlendirilmiştir.

6.5. Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Öğretmenlik

Bulgaristan'da coğrafya fakültelerine girmeye hak kazanan öğrenciler 4 senelik eğitimin ardından aşağıdaki dersleri başarıyla tamamlayarak coğrafya öğretmeni olmaya hak kazanırlar (http://www.educationbulgaria.com/Faculty_of_Geology_and_Geography):

- Klimatoloji, Hidroloji ve Jeomorfoloji
- Bölgesel ve Siyasi Coğrafya
- Jeoloji ve Paleontoloji (fossil bilimi)
- Kartoğrafya ve CBS
- Turizm Coğrafyası
- Peyzaj ve Çevre Koruma
- Doğal Kaynaklar
- Sosyal ve Ekonomik Coğrafya

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından coğrafya öğretmenleri uygun ilköğretim ve orta öğretim okullarında görevlendirilirler.

6.6. Coğrafya Öğretiminde Kullanılan Metotlar (Öğretim Yöntemleri)

Eğitim planının uygulanan ders verme metotları, ders kitapları ve ders-araç gereçlerine bağlıdır. Sınıflardaki incelemelerden anlaşıldığı gibi hemen hemen bütün Bulgaristan'daki öğretmenler geleneksel metotları uygulamaktadır. Bunun sonucunda da eğitimde temel rol öğretmene düşmektedir. Geleneksel metotlar için yeniliklere kapalı olduğu eleştirisi yapılmaktadır. Bu da eğitim alanında pasifliği göstermektedir. Son zamanlarda tüm sınıfın aktif olarak becerilerini geliştirmesine ve aktif değerlendirmeye önem vermeye başlanmıştır. İletişim, küreselleşme, bağımsız düşünme ve soruları çözme kabiliyetinin günümüz dünyasında önemi fazlasıyla artmıştır (Pironkova 2002).

Coğrafya öğretimi ile öğrencilere bilgi, duygu, davranış, pratik uygulama ve değer yargısı kazandırılmaya çalışılmaktadır. Coğrafya dersinde bunları gerçekleştirebilmek için

¹ Bulgaristan para birimi

çok sayıda öğretim yöntem ve tekniğine ihtiyaç duyulmaktadır. Coğrafya dersinde kullanılan başlıca öğretim yöntem ve teknikleri aşağıdaki gibidir (Dermenjieva ve diğ. 2010):

- Bilgi Sunma Yöntemi
- Sunuş Yoluyla Öğretme
- Arazi Çalışması Yöntemi
- Soru-Cevap Yöntemi
- Buluş Yöntemi
- Yaparak-Yaşayarak Öğretme Yöntemi
- Problem Çözme Yöntemi

Bulgaristan'da coğrafya dersinde son dönemlerde yaşanan gelişmeler ışığında öğrenci merkezli yaklaşımlar öğretim yöntem ve tekniklerinde temele alınmaya çalışılmaktadır. Bilgi sunma ve sunuş yöntemi gibi öğrenciyi pasifleştiren ve potansiyelini ortaya koymasını engelleyen öğretim yöntemleri yerine coğrafya dersinde öğrendiği bilgi ve becerileri hayat ile sentezleyebilen öğrenciler yetiştirmek amacıyla buluş yöntemi, arazi çalışmaları ve problem çözme yöntemi gibi yapılandırmacı yaklaşım temelli öğretim yöntemlerine ağırlık verilmeye çalışılmaktadır.

6.7. Coğrafya Dersinde Ölçme ve Değerlendirme

Çağdaş Bulgaristan okullarındaki coğrafya eğitiminin kontrolünün içeriği konusunda ana çerçeve ders planları, ders programları ve devlet genel eğitim istemlerini içeren düzenleyici dokümanlardır. D. Kınçev'e göre kontrolün ana fonksiyonları denetici ve denetleyici, eğitici ve geliştirici, terbiye edici ve tanılayıcıdır (Kınçev 2000b). M. Manolova ise coğrafya eğitimi kontrolünün eğitici ve öğretici, terbiye ve motive edici, denetleyici ve değerlendirici fonksiyonlardan oluştuğunu iddia etmektedir (Manolova 1980).

Ölçme ve değerlendirmenin içeriği farklı unsurları kapsamaktadır. Coğrafya öğretiminde ölçme ve değerlendirme ile ilgili araştırmalarının analizi, olgusal bilgilerin, metodolojik bilgilerin, pratik becerilerin, entelektüel becerilerin, öğrencilerin yaratıcılık ve idrak seviyelerin, ahlak seviyelerini kontrolün birer unsuru olduğunu göstermektedir.

Bulgaristan'da coğrafya dersinde en sık kullanılan değerlendirme yöntemleri yazılı ve sözlü sınavlar, dönüşümlü teftiş, test şeklindeki sorulardır. Coğrafya öğretiminde en yaygın olarak kullanılan dört temel test şekilleri ise açık test, kapalı test, uyumluluk tespit etme testleri, neden-sonuç tespit etme testleridir (Andrev 1995).

BÖLÜM VII

TÜRKİYE VE BULGARİSTAN'DA GENEL EĞİTİM SİSTEMLERİ VE COĞRAFYA EĞİTİM SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Türkiye ve Bulgaristan'ın eğitim sistemleri karşılaştırılırken eğitim sisteminin oluşmasını sağlayan tarih, sosyo-ekonomik yapı, siyasi yapı, coğrafi konum, dil, din ve buna benzer birçok etkenin göz önünde bulundurulması sağlıklı bir karşılaştırma yapabilmek için önemlidir. Her iki ülkenin de eğitim sistemlerinde olumlu ve olumsuz yönler bulunmaktadır. Yapılan karşılaştırma ile eğitim sistemlerinin olumsuz noktalarının düzeltilmesi ve iyi yönde geliştirilmesi için yapılabilecek çalışmalar ortaya konularak, genelde Türk Eğitim Sistemine, özelde ise coğrafya sistemine katkıda bulunulması hedeflenmiştir. İki ülke eğitim sistemleri karşılaştırılırken genel eğitim sistemi ve coğrafya eğitimi esas alınacaktır.

7.1. Türkiye ve Bulgaristan Genel Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması

Türkiye ve Bulgaristan'ın eğitim sistemleri arasındaki farklar ve benzerlikler karşılaştırılmadan önce her iki ülke nüfusunun eğitim yapısının değerlendirilmesinde fayda vardır. Bulgaristan'da 7 yaş üstü eğitim alan nüfusun sayısı her geçen gün artmaktadır. 01 Şubat 2011 nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun % 19 yüksek eğitim kademelerinden, % 43'ü üst kademe ortaöğretim okullarından, 13'ü ise ilköğretim veya ortaöğretimin alt kademelerinden mezun olmuştur. Çoğu eğitim kademesinde öğrenciler arasında cinsiyet farklılaşması fazla değildir. Ortaöğretim ve yükseköğretim veren okullarda öğrencilerin % 63'ü erkek % 62 ise kadınlardır. Bulgaristan'da kentsel ve kırsal alanlarda ise eğitim yapısı oldukça farklılaşmaktadır. Kentlerde nüfusun % 71 en az üst ortaöğretim kademesinden mezundur. Kırsal alanda ise bu oran % 40 olarak belirlenmiştir (NSI 2012a).

Türkiye'de ise Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre (TUİK) 2008-2012 yılları arasında 15 yaş üstü nüfusun eğitim durumu yaklaşık 15 milyon ilkokul mezunu, 14 milyon ortaöğretim mezunu, 12 milyon lise ve dengi okullar mezunu, 5 milyon yüksek okul ve fakülte mezunu olarak açıklanmıştır (TUİK 2013). Türk Eğitim Sisteminde zorunlu

eğitim süresi 12 yıla çıkartılmışken bu süre Bulgaristan’da 9 yıldır. Her iki ülkenin eğitime başlama, bitirme yaşları ve zorunlu eğitim süreleri Tablo 47’de gösterildiği gibidir.

Tablo 47. Bulgaristan ve Türkiye’de Eğitim Yapısı

	Başlama Yaşı	Bitirme Yaşı	Kesintisiz Eğitim
Bulgaristan	7	16	9
Türkiye	5 yaş + 6 ay	17 yaş + 6 ay	12

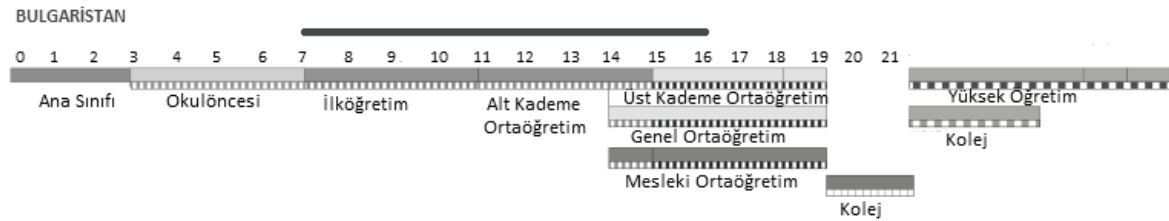
(Eurydice 2013a)

Bulgaristan ve Türkiye’de eğitim sistemi merkezi bir yapıya sahiptir. Öğretim programları, ders içerikleri, kitaplar her iki ülkenin Milli Eğitim Bakanlıkları tarafından belirlenmektedir. Bakanlıkların bu yetki ve sorumluklarını paylaşacak başka kurumların çok az sayıda olması eğitim sisteminde tutarsızlıklara sebep olmaktadır. Her seçim sonrası eğitim politikası siyasi idarenin müdahalesi ile değişikliklere uğramakta ve uzun vadeli planlar ortaya konulamamaktadır.

7.2. Türkiye ve Bulgaristan’da Okul Sistemlerinin Karşılaştırılması

Bulgaristan’da okul sistemi Şekil 9’da da görüldüğü gibi, genel olarak okul öncesi eğitim, ilköğretim, alt ortaöğretim, üst ortaöğretim, meslek okulları, kolejler ve yüksek öğretim kademelerine ayrılmaktadır.

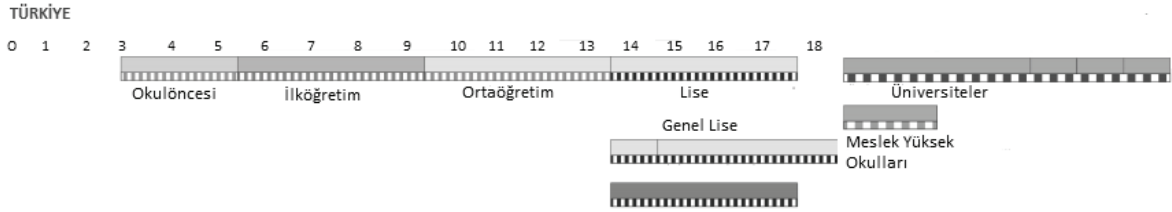
Şekil 9. Bulgaristan’da Genel Eğitim Yapısı

(Eurydice 2013b)

Türkiye’de ise okul sistemi genel olarak okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, liseler, meslek yüksek okulları ve üniversiteler şeklinde düzenlenmiştir.

Şekil 10. Türkiye’de Genel Eğitim Yapısı

(Eurydice 2013b)

Bulgaristan’da okul öncesi eğitim zorunlu eğitim kapsamında değildir. Bulgaristan’da okul öncesi okullaşma oranları 2005 verilerine göre 5 yaş için 77,8, 6 yaş için 86,3 ve 7 yaş için 88,5’tir (UNESCO 2006). Türkiye’de okul öncesi eğitim Bulgaristan’da olduğu gibi zorunlu değildir. Okul öncesi eğitim ilköğretim çağına gelmemiş çocukları kapsar ve isteğe bağlıdır. Türkiye’de okul öncesi okullaşma oranları Milli Eğitim Bakanlığının 2012-2013 örgün eğitim istatistiklerine göre 4 yaş için bürüt 44,04, 5 yaş için ise 55,35’tir Türkiye’de ilköğretim kademesi 5 buçuk yaşındaki çocuklar için zorunludur. 2011-2012 verilerine göre ilköğretimde 10 692 329 öğrenci eğitim görmüştür. Bu dönemde ilköğretim okul sayısı 31 177, öğretmen sayısı ise 484 161’dir (MEB SGB 2013). Bulgaristan’da ise ilköğretim 6 veya 7 yaşındaki çocuklar için zorunludur. Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü (NSI) verilerine göre 2011-2012 öğretim döneminde ilköğretim kademesinde 352 372 öğrenci öğrenim görmüştür ve 14 666 öğretmen görev yapmıştır (NSI 2011).

Türkiye’de ortaöğretim kademesi 14-17 yaş grubu öğrencileri kapsar ve en az dört yıl sürelidir. Türkiye istatistik kurumu verilerine göre 2012-2013 eğitim döneminde ortaöğretim kademesinde 4 995 623 öğrenci eğitim görmüştür. 254 895 öğretmen görev yapmıştır ve 10 918 okulda eğitim verilmiştir (TUIK 2013). Bulgaristan’da ise 2011-2012 verilerine göre ortaöğretim alt kademesinde 221 274 öğrenci, üst kademesinde 285 512 öğrenci öğrenim görmüştür. Aynı eğitim döneminde alt kademe 19 504 öğretmen görev yaparken üst kademe 25 339 öğretmen görev yapmıştır (NSI 2011).

Gerek Bulgaristan’da gerekse Türkiye’de ölçme değerlendirme kriterleri değerlendirildiğinde standart numaralı bir sistemin kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Türkiye’de en düşük not 1, en yüksek not ise 5 olarak belirlenmişken, Bulgaristan’da en düşük not, 2; en yüksek not, 6 olarak düzenlenmiştir.

Tablo 48. Türkiye ve Bulgaristan’da Not Sistemleri

Notlar	Türkiye	Bulgaristan
1	Zayıf	-
2	Geçer	Başarısız (Slab)
3	Orta	Yeterli (Sreden)
4	İyi	İyi (Dobur)
5	Pekiyi	Çok İyi (Mnogo Dobur)
6	-	Mükemmel (Otlichen)

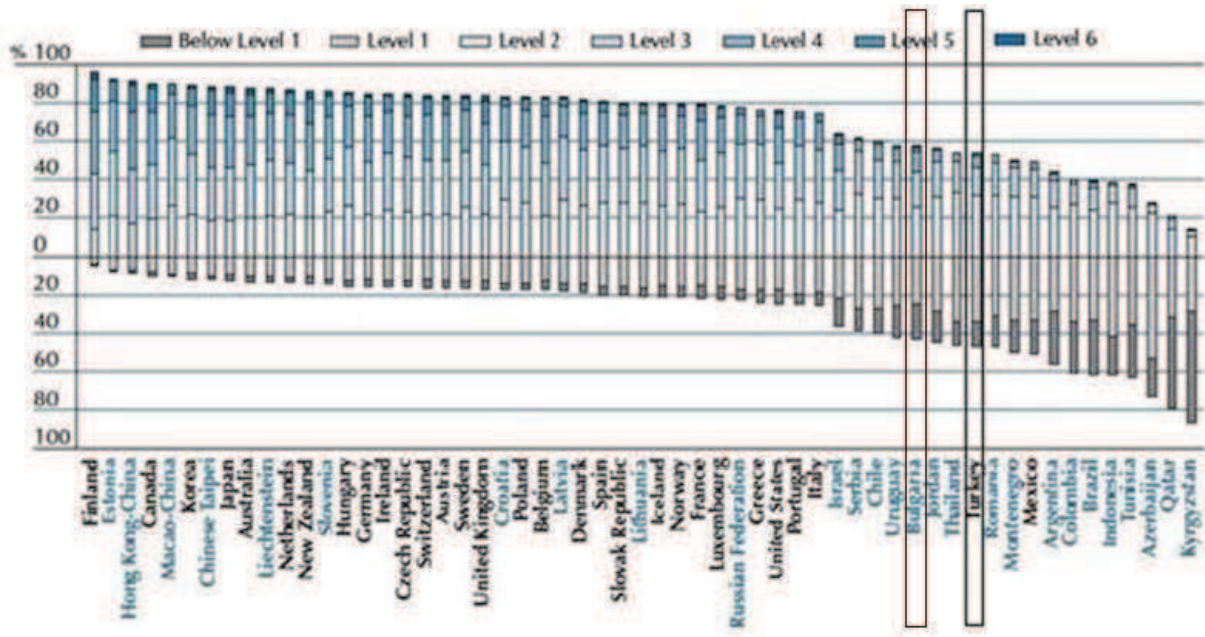
<http://cimea.it/maclaude.aspx?IDC=2741> (11.06.2012)

Bulgaristan’da tamamlanan eğitim kademelerinden sonra başarı sertifikası verilmektedir. İlkokulu tamamlayan öğrenciler ilkokulu bitirme sertifikası (удостоверение за завършен IV клас), alt ortaöğretim kademesinin tamamlanmasından sonra temel eğitim sertifikası (Свидетелство за завършено основно образование), ortaöğretimi tamamlamasının ardından ise ortaöğretim diploması (средно общообразование) verilmektedir.

7.3. Türkiye ve Bulgaristan’da Eğitim Finansmanlarının Karşılaştırılması

Türkiye’de 2012 yılında merkezi yönetim bütçesinde eğitim harcamaları için öngörülen ödenek toplamı 53,1 milyar TL olarak belirlenmiştir. Eğitim harcamalarının yaklaşık % 95’i doğrudan merkezi yönetim bütçesi tarafından yapılmaktadır. Kamu eğitim harcamalarının Gayri safi milli hasılaya oranı özellikle 2006 yılından sonraki dönemde % 3,8 seviyesine çıkmıştır. Bu oran OECD ülkelerinde ise ortalama % 5-5,5 arasında gerçekleşmiştir (TEPAV 2012). Türkiye’de eğitim harcamaları son dönemde artmakla birlikte, Şekil 11’de görüldüğü gibi seviye olarak OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmaktadır.

Şekil 11. OECD Ülkeleri Arasında Her İki Ülkenin Gelir Düzeyi ve Eğitim Yeterlilikleri

(İlgar 2011)

2011 yılında, Bulgaristan devletinin bütçe yasası içinde eğitim harcamaları için ayrılan pay 1,3 milyar Euro olarak belirlenmiştir. Bu miktar, bütçe harcamalarının tamamının % 9,6'sını oluşturmaktadır (National Reform Programme 2011). Bulgaristan'da eğitim harcamaları Şekil 11'de görüldüğü gibi OECD ülkeleri arasında Türkiye'den daha iyi konumda olsa da OECD ülkeleri ortalamasının altındadır.

7.4. Türkiye ve Bulgaristan Coğrafya Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması

Türkiye ve Bulgaristan'da coğrafya eğitim sistemleri incelendiğinde aralarında kayda değer farkların olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni iki ülke genel eğitim sistemlerinin; tarihi süreçler, genel yapı, eğitimin genel amaçları, okul sistemi ve yapısı, okullarda kullanılan araç-gereçler, okulların fiziki ve sosyal alt yapısı, öğretmenlik, öğretim programları, eğitim finansmanları gibi unsurların farklılık göstermesidir. Türkiye'deki eğitim düzeyi ülke genelinde her yerde aynı olmayıp coğrafi bölgelerine göre büyük farklılıklar gösterir (İlgar 2008). Bulgaristan'da bu durumun daha az olduğu görülmektedir. Bu kısımda her iki ülkenin coğrafya eğitim sistemleri genel olarak karşılaştırılacaktır.

7.4.1. Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırılması

Türkiye ve Bulgaristan'da coğrafya öğretim programları bugünkü şeklini alana kadar önemli değişikliklere maruz kalmışlardır. Türkiye'de coğrafya müfredatıyla ilgili ilk çalışmalar 1924-1930 yılları arasında başlamıştır. Coğrafya programlarında esas değişimler ise 1941 yılında 1. Coğrafya Kongresi ile yaşanmıştır. Ayrıca coğrafya programında 1941, 1973, 1983 yıllarında önemli revize çalışmaları yapılmıştır. Bu program daha sonra 1992-1997 yıllarında tekrar değiştirilmiş ve coğrafya sadece 9. sınıfta zorunlu ders olarak verilerek diğer sınıflarda alan ve seçmeli ders olarak okutulmuştur. Programda bulunan dersler 9. sınıfta Coğrafya; 10. sınıfta Türkiye Coğrafyası (fiziki) ve Ülkeler Coğrafyası; 11. sınıfta ise Türkiye Beşeri ve Ekonomik coğrafyasıdır. 2005 Coğrafya Öğretim Programı ile coğrafya dersi 9. sınıftan itibaren okutulmaya başlanmıştır. Ortaöğretimin üç yıldan dört yıla çıkartılması ile coğrafya dersi dört yıla yayılmıştır. Yeni programla coğrafya dersi sınıflara göre fiziki, beşeri ve ülkeler şeklinde ayrılmamış, tüm sınıflarda coğrafya dersi olarak yer almıştır. Birçok açıdan uluslararası standartları yakalamış olan yeni programda konuların kazanımlar şeklinde ve beş öğrenme alanı içinde etkinlik yoluyla öğretilmesi amaçlanmıştır. Bulgaristan'da da coğrafya dersi öğretim programı ilk hazırlandığı yıl olan 1858 yılından beri pek çok kez yenilenmiştir. Bu dönemde coğrafya dersi üç yıl okutulmuşken 1998 yılında yapılan düzenlemeler ile 6. sınıftan 10. sınıfa kadar beş yıl verilmek üzere tasarlanmıştır. Bulgaristan'da 1999 yılında yapılan düzenlemeler ile öğretim müfredatında zorunlu dersler sekiz öğrenme alanına ayrılmıştır ve coğrafya dersi sosyal bilimler ve sivil eğitim alanı altında coğrafya ve ekonomi adıyla verilmiştir. Bu düzenlemelerden sonra coğrafya dersi ilköğretim kademesinde coğrafyaya giriş ve Bulgaristan tarihi dersi kapsamında yılda 31 saat verilmeye başlanmıştır. Alt kademe ortaöğretimde yılda 51 saat verilen coğrafya dersi, üst kademe ortaöğretimde ise yılda 54 saat verilmektedir.

Bulgaristan coğrafya öğretim programı, Türkiye coğrafya öğretim programında olduğu gibi öğrencilerin problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme gibi sosyal ve yaşam alanına transfer edilebilir becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra coğrafi olayları ve süreçlerin analiz edilmesine yönelik araştırma yapmak, modern haritaları yorumlama gibi coğrafya metodolojisini ilgilendiren alanlarda öncelikli bir amaç olarak belirlenmiştir.

Türkiye'de coğrafya öğretim programı, Bulgaristan coğrafya öğretim programına göre öğrencilere kazandırılması gereken becerileri daha kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde ele

almayı amaçlamıştır. Türkiye coğrafya öğretim programında yer almayan Avrupa Birliği küreselleşme bağlamında gerekli olan kültürel farkındalık gibi bazı becerilere Bulgaristan coğrafya öğretim müfredatında özellikle ortaöğretimin üst kademesinde daha ayrıntılı yer verildiği görülmektedir.

Türkiye’de coğrafya öğretim programında coğrafi okur-yazarlık açısından özellikle şu becerilerin: Gözlem becerisi, arazi çalışması, harita becerisi, tablo, grafik ve diyagram hazırlama becerisi, coğrafi sorgulama becerisi, zamanı algılama becerisi ile değişim ve sürekliliği algılama becerisi kazandırılması hedeflenmiştir.

İçerik açısından amaçlara baktığımızda Bulgaristan coğrafya programının amaçları açısından şu eksnelere oturtulduğu görülmektedir. Bunlar; jeolojik boyut, küresel boyut, beşeri sistemler boyutu ve ekonomik boyuttur. Bu açıdan jeolojik boyut ile amaçlanan öğrencilere coğrafya öğretiminin ilk aşamasında çevre koruma ve geliştirmenin temelinde yer aldığı fiziki coğrafya konularının öğretilmesidir. Küresel boyutta amaçlanan ise, dünya toplumlarının birbirleriyle daha çok etkileşime girmeleri ve bunun daha iyi bir şekilde yansıtılmasıdır. Avrupa boyutu, küresel boyutun bir dalı olarak sınıflandırılabilirken ayrı bir ana amaç olarak düşünülmektedir. Özellikle Bulgaristan’ın Avrupa Birliği üyeliği nedeniyle Bulgaristan bölgesel coğrafyasının değişmez bir unsuru olarak dikkat çekmektedir. Burada amaçlanan Avrupa Kıtası’nın ülkelerinin, bölgelerinin, siyasi sosyal yapılarının öğrenciler tarafından anlaşılmasını sağlamaktır. Bu açıdan incelendiğinde Bulgaristan’ın Avrupa merkezli bir coğrafya programına sahip olduğu görülmektedir. Müfredatta, öğrencilerin kazandıkları beceri ve bilgileri özellikle Bulgaristan ve Avrupa Birliğinin güncel sorunlarının çözümünde kullanılmasının gerekliliği belirtilmektedir. Beşeri sistemler boyutu insanların çevre ile olan etkileşimleri mekan ve zaman faktörleri açısından durumu ve bunların çözüm arayışlarıyla ilgilidir.

Türkiye coğrafya öğretim programına bakıldığında programın genel olarak konu analizi coğrafi temalar, coğrafi beceriler, tutum ve değerler eksenleri üzerine oturtulduğu görülmektedir. Burada Bulgaristan coğrafya öğretim programından farklı olarak karşımıza konu analizi çıkmaktadır.

Türk coğrafya öğretim programında programın bilgi ve derslerin işlenişi sürecinde bütüncül bir pedagojik yaklaşımın benimsendiği dikkat çekmektedir. Bu tür bir bütüncül yaklaşıma Bulgaristan coğrafya öğretim programında rastlanmamaktadır. Ayrıca Türkiye’deki coğrafya öğretim programında kazanılması gereken tutum ve değerler

Bulgaristan programından farklı olarak açık ve ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Bulgaristan'da tutum ve değerler daha genel olarak belirtilmiştir.

Yaklaşık 136 sayfadan oluşan Bulgaristan coğrafya müfredatı, 5. sınıftan, 12. sınıfa kadar olan öğrencilere hitap etmektedir. İçerik olarak oldukça anlaşılır şekilde oluşturulan Bulgaristan coğrafya müfredatı aynı zamanda kapsamlı tablolardan oluşmaktadır.

7.4.2. İlköğretimde ve Ortaöğretimde Coğrafya Dersinin Karşılaştırılması

Türkiye ve Bulgaristan'da ilk ve ortaöğretim kademesinde coğrafya farklı dersler altında ve formatta öğretilmektedir. Bulgaristan'da ilköğretim müfredatı çerçevesinde coğrafya dersi ana ders altında yan ders olarak okutulmaktadır. Bulgaristan'da 7 yaşından 16 yaşına kadar olan zorunlu eğitim sürecinde coğrafya dersini öğrenciler yan ders veya alan dersi olarak almaktadırlar. Türkiye'de ise coğrafya içerikli konular ilköğretimde 1, 2 ve 3. sınıflarda "*Hayat Bilgisi*", 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda "*Sosyal Bilgiler*" 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda "*Fen ve Teknoloji*" derslerinde verilmektedir. İki ülke eğitim sistemine baktığımızda Türkiye'de ilköğretim kademesinde coğrafya dersinin farklı alanlara dağıtılarak daha zengin bir şekilde verildiği, Bulgaristan'da ise daha sınırlı düzeyde kaldığı tespit edilmiştir.

Bulgaristan'da ortaöğretim kademesinde coğrafya dersinin alt ortaöğretim kademesi olan 5. sınıftan, 8. sınıfa kadar ve üst ortaöğretim kademesi olan 9. sınıftan, 12. sınıfa kadar ana ders olarak coğrafya ve ekonomi adı altında ayrıntılı bir şekilde verildiği görülmektedir.

7.4.3. Fiziki Ortam, Derslerde Kullanılan Araç ve Gereçlerin Karşılaştırılması

Fiziki ortam ve araç gereçler açısından Türkiye ve Bulgaristan arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye'de ders kitapları, harita ve atlaslar coğrafya dersinin en sık kullanılan materyalleridir. Okullarda coğrafya sınıfları her geçen gün artırılmaya çalışılsa da henüz yeterli düzeyde değildir. Çağdaş teknolojilerin kullanımı açısından CBS'nin 2005 coğrafya müfredat ile programa dahil edilmesi olumlu bir gelişme olsa da gerek okullardaki imkanların yetersizliği, gerekse öğretmenlerin bu konuda yeterli donanıma sahip olamaması CBS'nin kullanılması ve öğretilmesinde sorunlar oluşturmaktadır. Bulgaristan, Avrupa Birliği'ne üye bir üye bir ülke olmasına rağmen coğrafya dersinde kullanılan araç-gereçler açısından ulusal standartlara ulaşamamış bir

ülkedir. Coğrafya dersinde kullanılan araç-gereçler, ders kitapları, haritalar, küre, CD ve dia filmlerden öteye geçememiştir. Bulgaristan'da son dönemde coğrafya müfredatında öğretim aracı olarak bilgisayar teknolojilerine yer verilmeye çalışılmaktadır. Hazırlanan yeni coğrafya öğretim müfredatında modern haritalar ve CBS'ye yer verilmiştir.

7.4.4. Coğrafya Ders Kitaplarının Karşılaştırılması

Türkiye'de coğrafya ders kitapları dersin en önemli araç-gereci olmasına rağmen hala tam anlamıyla modern bir yapıya ulaşamamıştır. Bulgaristan'da coğrafya ders kitaplarına baktığımız zaman son dönemlerde yapılan düzenlemelerde içerik ve fiziki yapı olarak modernleşmeye başladığı görülmektedir.

Tablo 49. Türkiye ve Bulgaristan'da Kitap Özelliklerinin Karşılaştırılması

	Bulgaristan		Türkiye	
	Sayfa Sayısı	Kitap Boyutu	Sayfa Sayısı	Kitap Boyutu
9. Sınıf	224	21-28 cm	215	19,5 – 27-5 cm
10. Sınıf	185	21 – 28 cm	233	19,5 – 27-5 cm
11. Sınıf	286	21 – 28,5 cm	275	19,5 – 27-5 cm
12. Sınıf	276	21 – 28,5 cm	246	19,5 – 27-5 cm

Tablo 49'da görüldüğü gibi Bulgaristan'da coğrafya ders kitabı 9, 11 ve 12. sınıflarda Türkiye'deki coğrafya kitaplarından daha kapsamlı hazırlanmıştır. Bulgaristan coğrafya ders kitaplarının içerik ve fiziki yapı olarak uluslararası standartlara uyumlu olduğu gözlemlenmiştir. Kitaplar, kapak tasarımından, baskı kalitesine kadar uygun bir şekilde hazırlanmıştır. Son dönemlerde içerik açısından görsel unsurlarında daha kaliteli bir hale getirildiği ve zenginleştirildiği görülmektedir. İçeriğin müfredat ile tutarlı olmasına, konunun fotoğraf ve şekillerle desteklenmesine dikkat edilmiş, ayrıca her ünite sonunda etkinlik çalışmalarına ve değerlendirme sorularına yer verilmiştir.

7.4.5. Coğrafya Öğretim Metotlarının (Yöntemlerinin) Karşılaştırılması

Bulgaristan'da ve Türkiye'de coğrafya dersi kapsamında kullanılan öğretim metotları uzun yıllar öğretmen merkezli bir yapıya sahipti. Bu olumsuz durumun değiştirilmesi

amacıyla Bulgaristan'da coğrafya öğretim programı ile ilgili çalışmalar sonucunda genel yetenekleri ve özel becerileri geliştirmeyi amaçlayan bir model oluşturulmuştur. Derslerin organizasyonu açısından son dönemlerde Türkiye ve Bulgaristan coğrafya öğretim programlarının çağdaş yaklaşımları benimsedikleri görülmektedir. Bulgaristan'da coğrafya eğitimi boyunca öğrencilerden özellikle faaliyet alan derslerinde çeşitli harita ve fotoğrafları incelemeleri istenmekte, onların derse etkin katılımlarını sağlamaya yönelik olarak analizlerinde grafik, diyagram ve tablolardan faydalanmaları sağlanmaktadır. Özellikle harita kullanımı, analizi, yorumu ve çizimi öğretim metodu olarak önemli bir yer tutmaktadır. Öğretim yöntemlerinin belirlenmesinde Türkiye ve Bulgaristan açısından karşımıza çıkan en önemli fark Bulgaristan'da ünite sistemine verilen öneme karşın Türkiye'de kazanımların esas alınmasıdır.

Bulgaristan programı öğrenci merkezli eğitime yaptığı vurgu ile çağdaş eğitim anlayışlarından yapılandırmacılık ve aktif öğrenmeye dayalı bir sınıf içi uygulamayı benimsemiştir. Bu durum Türkiye'de 2005 yılında öğretim programlarında da benimsenmiş, program aktif öğrenme, yapılandırmacı öğrenme, çoklu zeka gibi öğrenme ve öğretme stratejileri esas alınarak hazırlanmıştır.

Coğrafya derslerinde kullanılan öğretim metodu sınıfın fiziki ortamı ve araç-gereç imkânına göre değişmektedir. Bununla birlikte derslerde hangi metotların kullanılacağı coğrafyanın algılanışı ile de doğrudan ilişkilidir. Bulgaristan'da coğrafya dersi ilköğretimden ortaöğretimin son yıllarına kadar belir bir sistem dâhilinde verilmektedir. Örneğin, ilk yıllarda coğrafya dersinde daha çok oyuna dayalı öğretim yöntemleri kullanılırken, ortaöğretim kademelerinde daha çok anlatım, sunuş, problem çözme, buluş gibi öğretim yöntemleri tercih edilmektedir. Her iki ülkede de coğrafya dersinin daha verimli ve kalıcı öğretimi amacıyla öğretim yöntem ve tekniklerinde öğretmen merkezli yapıdan tamamen çıkarak öğrenci merkezli yaklaşımların kullanıldığı, öğretmenin derste öğrencilere rehber bir konumda yer aldığı bir yapı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda çağdaş öğretim metotlarının daha etkili ve verimli kullanımı sağlanmalı, öğrencilerin çok yönlü gelişimini sağlayan öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilmelidir.

BÖLÜM VIII

SONUÇ VE ÖNERİLER

Konusunu Türkiye ve Bulgaristan’da ortaöğretim düzeyinde coğrafya öğretiminde müfredat, metot, araç-gereç değerlendirilmesinden alan bu çalışma; kapsamı itibariyle sadece ortaöğretim coğrafya müfredatı, coğrafya öğretim yöntemleri ve araç-gereç kullanımıyla sınırlandırılmamış, aynı zamanda eğitim sistemiyle bağlantılı olan tüm unsurların etkili olduğu gerçeğinden hareket ederek iki ülkenin genel eğitim özellikleri de incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Bu konuda yapılmış benzer tezler yanında diğer ülkeler için yapılmış karşılaştırmalı coğrafya eğitimi içerikli çalışmalar da dikkate alınarak aynı eksen ve içerikle bu tez yapılmıştır. Aynı zamanda bu çalışma Bulgaristan ve Türkiye eğitim sistemlerinin karşılaştırılması alanında bir ilk olma özelliğine sahiptir. Bu çalışma ileride yapılacak çalışmalara bir veri tabanı niteliğindedir.

Türkiye ve Bulgaristan’da genelde temel eğitim sistemleri, özelde ise coğrafya eğitiminin müfredat, metot ve araç-gereçler açısından incelenmesi sonucunda önemli farklılıklar bulunmuştur. Bunun yanı sıra her iki sistemin birbirine göre avantaj ve dezavantaj taşıyan yönleri de mevcuttur. Türkiye ve Bulgaristan’ın genel eğitim sistemleri karşılaştırıldığında ortaya çıkan en büyük benzerlik eğitim sisteminde yetki ve sorumluluğun bir merkezde toplanmış olmasıdır. Bu durum nedeniyle eğitimle ilgili hizmetlerin bürokratik karmaşa içerisinde gerçekleşmesi ve problemlerin çözüm aşamasında mekanizmanın yavaş işlemesi gibi sorunların gözlemlendiği müşterek bir dezavantaj görülmektedir.

Bunun yanında tarihi ve kültürel ortak mirasa sahip olan bu iki ülke coğrafya biliminin algılanışı ve kullanılmasında da benzerlikler barındırmaktadır. Dünya üzerinde çok az bulunan bir özellik her iki ülkeyi birbirine yaklaştırmaktadır. Bulgaristan nüfusunun 1/10 unun Türk olması, Türkiye sınırları içerisinde uzun yıllar Bulgaristan toprakları içinde yaşamış Türk vatandaşlarının olması, bu iki ülkenin gerek eğitim, gerekse kültürel açıdan kaynaşmasını sağlayan bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Coğrafya dersinin yapısı itibariyle her iki ülkenin hazırladığı en son coğrafya öğretim müfredatlarında, öğrencilerin bilişsel, psikomotor ve duyuşsal gelişimlerine uygun birçok

farklı öğretim yöntem ve uygulanma tasarlanmasına rağmen, uygulamada hem Türkiye’de hem de Bulgaristan’da hala daimici eğitim felsefesinden kalan anlatım metodu, soru-cevap gibi dersi öğrencilere doğrudan aktarmaya ve ezberciliğe yönelik metotlar üzerinden ders işlenmektedir. Coğrafya dersi, Türkiye’de olduğu gibi Bulgaristan’da da yer isimlerinin ezberlendiği (Varna [Вàрна], Burgaz [Бургаç], Rusçuk [Рýче], Eski Zağra [Стàра Загòр], Plevne [Плèвен], Şumnu [Шумен] vb.), küresel ölçekte değerinin ve öneminin tam olarak anlaşılamadığı, arazi çalışmalarına yeterince önem verilmediği (süre kısıtlaması yüzünden çoğu coğrafya dersinde gerçekleştirilemeyen) ve yapılandırmacı yaklaşımın gereği olan problem çözme, iş birlikli öğrenme, yaparak yaşayarak öğrenme gibi ders öğretim yöntemleri yerine anlatım ve soru cevap yönteminin yer aldığı eğitim sistemi iki ülkenin ortak paydaları arasındadır.

Her iki ülkede Coğrafya eğitimi esnasında araç-gereç kullanımı, güncel materyal kullanımı gibi birçok unsurda olumsuzluklar yaşanmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Geleneksel araç gereç kullanımı çok yaygındır. Y yaparak ve yaşayarak öğrenme yöntemine bağlı araç-gereç kullanımı minimum düzeydedir. Bulgaristan’daki okulların fiziki ortamı incelendiğinde Türkiye’ye göre üstün ve eksik yönleri dikkat çekmektedir. Bulgaristan’da sınıflarda bilgisayar, internet ve araç-gereçlere açısından öne çıkan eksikliklerin yanı sıra sınıf mevcudu açısından özellikle kentsel alanlarda birçok okulun coğrafya sınıfının bulunması gibi üstün yönleri de bulunmaktadır. Kırsal kesimlerdeki okullarda ise bu durum şehir okulları düzeyinde değildir. Bulgaristan’da Sofya (Сòфия), Filibe (Пловдив) gibi kentsel alanlarda okulların sınıf mevcudu 19-25 kişi olduğu halde, bu rakam Türkiye’deki İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde 40-50 kişiye çıkabilmektedir. Türkiye’de ve Bulgaristan’da coğrafya ders ortamı ve dersi daha etkili kılmak için kullanılması öncelik taşıyan araç-gereçler açısından birçok okulda eksiklikler mevcuttur. Bu konuda her iki ülkenin de gelişmiş ülkelerin standartlarına ulaşamadığı açıktır. Hem Bulgaristan’da hem de Türkiye’de coğrafya dersinde kullanılan araç-gereçler ders kitabı, CD, slayt, projeksiyon, küre ve haritalar ile sınırlı kalmıştır. Son dönemlerde araç-gereç kullanımı ile ilgili yapılan yeniliklerin hız kazanması ve coğrafya dersi araç-gereçlerinin modern teknoloji ile paralel olarak okullarda yer bulması önemlidir. Bulgaristan’da özellikle 2001-2002 yıllarından sonra yenilenen coğrafya müfredatları ile bilgisayar, internet kullanımı ve CBS hızla yaygınlaşsa da Türkiye ile kıyaslandığında çoğu yönden daha geri kalmış olduğu görülmektedir. Bunlara Bulgaristan’daki coğrafya öğretmenlerinin eğitimindeki yetersizlikler, araç-gereçlerin yetersizliği ve modern öğretim yöntemlerinin sınırlı düzeyde

kullanılması da eklendiğinde istenilen seviyede, uygulamaya dönük, problem çözme yaklaşımlarının kullanıldığı bir coğrafya eğitiminin verilmesi daha da zor olmaktadır.

Her iki ülkede günümüze kadar olan süreç boyunca birçok kez program geliştirme çalışmaları yapılmasına rağmen her iki ülkede de mevcut coğrafya öğretim programlarının öğrenci merkezli olarak tasarlanmadığı, her bir siyasi yaklaşımın geleneksel çizgi dahilinde sürekli farklı yaklaşımlar getirmeye çalıştığı, ancak hiçbir mesafe alınamadığı bir program bulunmaktadır. Bulgaristan'da coğrafya konuları farklı dersler içerisinde ilköğretim 1. sınıftan 5. sınıfa kadar, Türkiye'de ise ilköğretim 1. sınıftan 8. sınıfa kadar okutulmaktadır. Her iki ülkede coğrafya öğretimi açısından var olan diğer bir fark ise Bulgaristan'da coğrafyanın bağımsız bir ders adı altında ortaöğretimin alt kademesi olan 5. sınıftan, Türkiye'de ise 9. sınıftan itibaren okutuluyor olmasıdır. Genel itibarıyla Bulgaristan'da ve Türkiye'de ortaöğretim coğrafya programlarının amaç ve hedeflerinin çağın ihtiyaçlarına tam olarak cevap verdiği söylenemez. Türkiye ve Bulgaristan'da coğrafya öğretim programlarının hedef, içerik ve kazanımlar açısından da önemli farklılıklar taşıdığı gözlenmiştir. Türkiye'de konuların kazanım olarak ifade edilmesine ve kazanımların öğrenme alanlarına göre belirlenmesine önem verilmesine karşın Bulgaristan'da ünitelere göre konu dağılımı ve konu başlıklarına göre kazanım ifadeleri yazılmıştır. Bulgaristan'da coğrafya dersi için üst ortaöğretimde (9, 10, 11 ve 12. Sınıf) toplam 105 kazanım yer almaktayken, Türkiye'de ortaöğretimde coğrafya dersi için yazılan toplam kazanım sayısı 147'dir. Bulgaristan'da coğrafya ve ekonomi başlığı altında 5. sınıftan 12. sınıfa kadar her sınıf için ayrı amaç ve hedefler belirlenmiştir. Bu durum programın daha anlaşılır olması açısından önemlidir.

Günümüz dünyasında coğrafya eğitimiyle ilgili eğilimlerin öğrencilerin topluma ve çevreye karşı daha duyarlı bireyler olarak nasıl yetiştirileceği, coğrafya dersinin gelişen teknoloji ile iç içe yaşayan öğrencilere hangi metotları kullanarak daha iyi öğretilbileceği, coğrafyanın toplumu daha iyi seviyelere taşıyabilecek bakış açısının müfredata nasıl aktarabileceği üzerinde yoğunlaşılması genel bir durum değerlendirmesidir. Türkiye ve Bulgaristan devletleri coğrafya eğitimiyle ilgili bu unsurlara ulaşabilecek yeterli kapasiteye sahip ülkeler olmalarına rağmen her iki ülkede de bu konuda ciddi çalışmaların ortaya konulması ve eğitim süreçlerinde yer alan tüm paydaşların iş birliği içinde çalışması hem eğitimin geleceği hem de coğrafya eğitimi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma ışığında çeşitli önerilere ulaşılmaktadır. Bu önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Milli eğitim sisteminde yaşanan sorunların temelinde sistemin idari yapılanmasındaki hatalar yatmaktadır. Tüm yetki ve sorumluluğu üzerinde toplayan merkeziyetçi yapı çağımızın hızla değişen yapısına uygun değildir. Milli eğitim sisteminin merkezi otoritesinin yumuşatılması ve yetkilerin dağıtılması bu konuda yaşanan sıkıntıları ortadan kaldıracak ve sistemin daha iyi işlemlerini sağlayacaktır.
2. Ülkelerin sosyo-ekonomik yapısının düzeltilmesi yönünde atılacak her adım genel eğitim sisteminin kalitesini de artıracaktır. Örneğin, sınıfların mevcudunun azaltılması için alınacak en etkili önlemler sınıf ve okul sayısının artırılması, kırsal kesimlerin cazip hale getirilerek göçün azaltılmasıdır. Coğrafya eğitimi açısından ise gelişmiş ülkeler seviyesinde bir coğrafya eğitiminin temel şartlarından olan coğrafya sınıflarının ve coğrafya laboratuvarlarının kurulması, bilgisayar teknolojilerinin kullanımının artırılması, arazi çalışmalarının yaygınlaştırılması ve CBS uygulamaları için gerekli alt yapı imkanlarının sağlanması da ülkenin kalkınmışlık seviyesi ile doğru orantılıdır. Coğrafya eğitimi alan öğrencilerin bilim ve bilgiyi algılama şekilleri hedeflenen düzeyde değildir. Türkiye’de eğitim sisteminden de kaynaklanan olumsuzluklar nedeniyle öğrenciler dersleri diploma alma aracı ya da YGS ve LYS sınavlarını kazanma yolu olarak görmektedirler. Coğrafyanın önemi sınavlarda çıkan soru sayısı ile orantılı gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır (İlgar ve Korkut 2009). Dolayısıyla coğrafyanın önemi sınavlardan arındırılıp hayatın bir gerçeği olduğundan ortaöğretim eğitiminde artırılmalıdır.
3. Coğrafyanın temel ilkelerini oluşturan alan sebep-sonuç, nedensellik, bağlantı ve dağılım ilkeleri bilginin ve hayatın içinde karşılaşılan problemlerin çözümünde bir araç ve ülkenin kalkınmasında temel bir anahtar olacağı farkındalığını kavratıp, öğrencilere bu yaklaşımın kazandırılması hayati önem taşımaktadır.
4. Coğrafya dersi açısından çözülmesi gereken temel problemlerden birisi coğrafya kullanımı, algılanışı ve önemi ile ilgilidir. Coğrafya halen isim

ezberlenen, hayattan uzak, deney yönteminin kullanılmadığı bir bilim olarak algılanmaktadır. Bu durumun çözülmesi ile ilgili coğrafyanın hayat boyu öğrenme faaliyetleri ile ilgili toplumun, doğanın ve gelişen dünyanın sürdürülebilirliğinin anlaşılmasında anahtar bir bilim olduğunun öğrencilere benimsetilmesi gerekmektedir.

5. Gerek Bulgaristan gerekse Türkiye geçmişten gelen ortak kültürel mirası coğrafi bilgi ve değerler açısından daha yapıcı olarak, karşılıklı işbirliğine dayalı, etkili bir şekilde kullanılmalıdır.
6. Türkiye’de coğrafya eğitim ve öğretimi açısından yaşanan sorunların temelinde coğrafya öğretim programları yer almaktadır. Türkiye’de hazırlanan coğrafya öğretim programlarının uluslararası standartlara uygun olmadığı, öğrencileri bilişsel açıdan yeterince geliştiremediği, yeni teknolojilere uygun olmadığı gibi pek çok sorunun 2005 Coğrafya Öğretim Programı ile aşılması planlanmıştır. Ancak bu yeni programın uygulanmaya konulmasında önemli sınırlıklar ve sorunlarla karşılaşmaktadır. Programda yer alan CBS, arazi çalışmaları ve yapılandırmacı öğretim yaklaşımını içinde barındıran öğretim metotlarının hedeflenen düzeyde uygulanmadığı görülmektedir. Programın daha etkin hale getirilebilmesi için gerekli donanımın sağlanması ve okulların altyapısının oluşturulması, öğretmenlerin ders içeriğine uygun öğretim yöntemlerine hakim olarak yetiştirilmesi gerekmektedir.
7. Bulgaristan müfredatında ağırlıklı olarak beşeri coğrafya içerikli coğrafi konular işlenmektedir. Müfredatı bu durumdan kurtarıp fiziki coğrafya konularına da eşit mesafede yaklaşılmalıdır.
8. Bulgaristan’da yapılandırmacı yaklaşımı temel olarak kullanılan problem çözme, işbirlikçi yaklaşım, yaparak yaşayarak öğrenme, eleştirel düşünme gibi öğretim yöntemlerinin coğrafya dersinde kullanılması coğrafya öğretiminin kalıcılığı ve coğrafya dersinin öğrenciler tarafından daha çok sevilen bir ders olması açısından önemlidir.
9. Türkiye’nin bölgesel farklılıklarına rağmen coğrafya öğretiminde teknolojik kullanım düzeyi Bulgaristan’a göre daha iyi durumdadır. Bulgaristan

Özellikle Avrupa Birliği yelik sürecinde ve Avrupa Birliğine yelikten sonra hız kazanarak devam eden derslerde yeni teknolojilerin kullanımı, yeni teknolojilerin kullanımının alt yapısının oluşturulması kapsamında coğrafya dersinde görülen yeniliklere, coğrafya bilgi sistemlerine ve modern haritalara müfredat içinde yer verilmesine gelişmelere ayak uydurarak devam edilmelidir.

10. Her iki ülkenin OECD lkeleri içindeki mevcut durumu eğitimin finansal eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda eğitime ayrılan ödeneğin daha üst düzeylere çıkması orta ğretim coğrafya eğitimine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*, 12. Baskı Pegem Akademi Yayınevi, Ankara 2008.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*, 22. Baskı Pegem Akademi Yayınevi, Ankara 2012.
- Akbulut, Gülpınar. “Coğrafya ve Aktif Öğretim Yöntemleri”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 1, 2004, 65-77.
- Akkuş, Murat. “Coğrafya Dersi Öğretim Programının (2005) Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, 2008, Ankara.
- Alım, Mete; Girgin, Mustafa. “Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre 9. Sınıf Coğrafya Derslerinde Yararlanılan Araç-Gereçler ile Materyal ve Öğretim Yöntemleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 12, 2004, 25-42.
- Alım, Mete. “Problems of Geography Education in Turkey”, *International Journal of Human Sciences*, Volume: 6 Issue: 1, 2009, 641-651.
- Altıntaş, Mustafa. “8/2 = 4+4+4 Sisteminin Sosyo-Ekonomik Yönü”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 2012, 9-27.
- Andrev, Mihail “Okuldaki Değerlendirme. Dosimoloji”. Kliment Ohridski Üniversite Yayınları, Sofya 1995.
- Angelova, Tatyana; Dacheva, Gergana; Vlahova, Radka; Tisheva, Yovka. Bulgarian Teacher Education Partnership Report, SofiaUniversity. 2013.
- <<http://www.erisee.org/downloads/2013/2/b/TEP%20Report%20Bulgaria%20ENG.pdf>> (04.03.2013).
- Arı, Asım. “İlköğretim Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Normal, Taşımali ve Yatılı İlköğretim Okullarının Karşılaştırılması)”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:153, 2002b, 169-179.
- Arı, Asım. “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 22 (2), 2002a, 181-192.
- Artvinli, Eyüp. “Coğrafya Programının Öngördüğü Becerilere 9. Sınıf Ders Kitabında Erişim Düzeyi”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:11, Sayı:2, 2009, 51-66.

- Artvinli, Eyüp. “Ortaöğretim Coğrafya 11 Ders Kitabının Coğrafi Becerileri Gerçekleştirebilme Düzeyi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1, 2010, 305-320.
- Assenova, Petia; Nikolov, Rumen; Stanchev, Ivan; Kelova, Jorjeta. “Teaching Informatics in The Bulgarian Schools”, *Cross National Policies And Practices On Computers in Education Technology Based Education Series*, Vol: 1, 1996, 139-155.
- Avcı, İlker. “Coğrafya Programının Uygulanabilirliğinin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, 2008, Ankara.
- Balcı Ali, “Coğrafya Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme Üzerine Örnek Bir Çalışma”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 5, İstanbul 2002, 135-152.
- Balcı, Ali. *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*, Pegem Yayınevi, Ankara 2007.
- Bandrova, Temenoujka. Internet-Based Cartographic Teaching and Learning: Atlases, Map Use, and Visual Analytics: Joint ICA Commissions Seminar, 6-8 July, Universidad Politécnica de Madrid, , 77-8, Spain, 2005.
- Baranaydın, Mehmet. *Ortaöğretim 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı*, Lider yayıncılık. Ankara 2012a.
- Baranaydın, Mehmet. *Ortaöğretim 10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı*, Lider Yayıncılık, Ankara 2012b.
- Başaran, İbrahim Ethem. *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Ekinoks Yayınevi, Ankara 2006.
- Boran, Abdurrahman. “Cumhuriyet Döneminde Eğitimde Meydana Gelen Gelişmeler”, Erciyes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:9, 2002, 304-312.
- Bulgaristan Resmi Gazetesi, 1991, Sayı: 56.
- Bulgaristan Resmi Gazetesi, 2005, Sayı: 70.
- Christidi, Rumiana Marinova. Bulgaria’s Higer Education System and Implementation of The Bologna Process, Proceeding of The Emuni Conference on Higer Education and Reserch Portoroz, Slovenia, 2009.
- Çağlayantaş, Yelda. Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Güncellik İlkesinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara üniversitesi, 2008, İstanbul.

- Çepni, Salih. *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş* (3.Baskı), Pegem A Yayıncılık, Trabzon 2007.
- Çimen, Ramazan. Yeni Coğrafya Müfredatının Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, 2008, Konya.
- Çomak, Nadir; Güncegörü, Burhan. “Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının Kazanım Saatlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 26, 2012, 287-301.
- Çukur, Hasan. “Coğrafya Öğretiminin Hedefleri ve Coğrafi Bilgi Sistemleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:18, 2005, 87-89.
- Demiralp, Nurcan. “Haritalarla Öğrenme”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt:7, Sayı:4, 2009. 956-973.
- Demirci, Ali. “Coğrafya Öğretiminde Sorgulama Becerisinin Geliştirilmesi ve Kullanımı”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:14, İstanbul 2006, 61-66.
- Demircioğlu, İsmail Hakkı. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (Öğretim Stratejileri)*, Pegem Akademi, Ankara 2003.
- Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme*, 19. Baskı Pegem Akademi yayıncılık, Ankara 2012.
- Demirel, Özcan. *Karşılaştırmalı Eğitim*, Pegem Akademi, Ankara 2000.
- Deniz, Muzaffer. Milli Eğitim Şûralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri, (Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, 2001, Isparta.
- Dermenjieva, Stela. *Eğitim Bilimlerinde Araştırma Faaliyetleri, Bögesel Coğrafya*, Veliko Tırnovo Üniversitesi Yayınları, Bulgaristan 2001.
- Dermenjieva, Stela; Sibeveva, Petya; Dimitrova, Boyanka. *Coğrafya ve Eğitim*, Kriil ve Metodiy Velikotırnovo Üniversitesi Yayınları, Sofya 2010.
- Dimov, Neno; Stoyanov, Petar; Ganev, Gristo; Pironkova, Goldie; Lazarova, Emilia. *Ortaöğretim 11. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabı*, Eğitim Yayınları, Sofya 2012.

- Dimov, Neno; Stoyanov, Petar; Ganev, Gristo; Tasankova, Lucy; Kelov, Boris; Lazarova, Emilia. *Ortaöğretim 12. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabı*, Eğitim Yayınları, Sofya 2009.
- Doğanay, Hayati. *Coğrafyada Metodoloji: Genel Metotlar ve Özel Öğretim Metotları*, MEB. Yayınları, Ankara 1993.
- Doğanay, Hayati. *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Aktif Yayınevi 5. Baskı, Erzurum 2002.
- Doğanay, Hayati. *Coğrafya Öğretim Yöntemleri: Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları*, Aktif Yayınları, İstanbul 2002.
- Doğanay, Hayati. “Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları”, *Coğrafya Araştırmaları*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Cilt 6, Sayı:1, 1989, 7-24.
- Dölek, İskender; Demir Selçuk Beşir. “Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ile Coğrafya Derslerine Yönelik Öğretim Materyalinin Hazırlanması” *Sosyal Bilgiler Dergisi*, Sayı 2, 2011.
- Dündar, Erkan. *Coğrafya Öğretiminde Laboratuar Çalışmalarının Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, 2010, Ankara.
- Eğitim İzleme Raporu, Eğitim Reformu Girişimi, 2008
- <http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/E%C4%B0R_2008_0.pdf> (06.09.2012).
- Eğri, Güllü. *Coğrafya Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirme Yapabilme Yeterliliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, 2006, Ankara.
- Engin, İdris; Akbaş, Yavuz; Gençtürk, Ebru. “I. Türk Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programlarındaki Değişimler”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 157, 2003.
- Ergün, Mustafa; Duman, Tayyip; Arıbaş, Sebahattin; Dilaver, Hüseyin. *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Ankara 2002.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*, 3. Baskı H.Ü Yelkentepe Yayını, Ankara 1997.

- Eurydice. 2010. Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe. Cedefop and ETF. 2009/10 Edition, Bulgaria.
- Eurydice. 2013a. Compulsory Education in Europe 2012-2013
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/compulsory_education_EN.pdf> (04.05.2013).
- Eurydice. 2013b. The Structure of The European Education Systems 2012/13: Schematic Diagrams
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/education_structures_EN.pdf> (19.06.2013).
- Fer, Seval. “1923 Yılından Günümüze Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları Üzerine Bir İnceleme”, İstanbul 7-9 Aralık 2005, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul 2005.
- Fidan, Nurettin; Erden, Münire. *Eğitim Birimlerine Giriş*, Alkım kitapçılık, Ankara 2007.
- Gancheva, Daniela Angelova. “Ulusal Program Kapsamında Ortaokul Coğrafya Eğitiminin Geliştirilmesi ve Ortaokul Öncesi Hazırlık”, *Coğrafya Dergisi*, Sayı: 4, 2008, 33-41.
- Garipağaoğlu, Nuriye. “Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Gezi-Gözlem Metodunun Yeri ve Önemi”, *Marmara Coğrafya. Dergisi*, Cilt:1, Sayı:3, 2001, 13-30.
- Georgeoff, Peter John. *The Educational System of Bulgaria. Education Around The World*, Government Printing Office, Washington 1977.
- Girgin, Mustafa. “Coğrafya Programının Kavramsal Yapısı”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:23, 2005, 145-156.
- Glenn, Charles. *Educational Freedom in Eastern Europe*, Coto İnstitute, Washington 1995.
- Grant, Nigel. “Educational Reform in Bulgaria”, *Comparative Education*, Vol: 6, 1970, 179-191.

- Gülersoy, Ali Ekber. “Eski ve Yeni 9-10. Sınıf Coğrafya Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi” *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:21, 2007, 163-173.
- Gültepe, Abdulcebbar; Güncegörü, Burhan; Pural, Abdullah; Turoğlu, Belgin; Kılıçarslan, Sunay; Yıldırım; Demet; Görür, Hacı Murat; Zeytçioğlu, Sema; Aslan, Abdullah. *Ortaöğretim 12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı*. MEB Devlet Kitapları, Ankara 2012.
- Gümüş, Nevzat. Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, 1993, İzmir.
- Güngördü, Ersin. “Coğrafyada Öğretim Yöntemleri ve Çağdaş Öğretim Yaklaşımları” Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.
- Gürbüz, Orhan. *Ortaöğretim Coğrafya 11. Sınıf Ders Kitabı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Hesapçioğlu, Muhsin. *Öğretim İlke ve Yöntemler, Eğitim Programları ve Öğretim*. Beta Basım Yayın Dağıtım 4.baskı, İstanbul 1994.
- Hömer, Wolfgang; *Döbert, Hans; Von Kopp, Botho; Mitter, Wolfgang*. The Education Systems of Europe, Published By Springer, Netherlands 2007.
- Ilgar, Rüştü; Babacan, Şevki. “İşbirlikli Öğretim Yöntemi Destekli Çoklu Zekâ Kuramının Coğrafya Konularının Öğretiminde Başarıya Etkisi”, Hacettepe Üniversitesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 42. 2012, 212-224.
- Ilgar, Rüştü. “Coğrafya Öğretiminde Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:171, 2006, 276-286.
- Ilgar, Rüştü. “Eğitimde Coğrafi Bölge Farklılıkları ve Bunu Etkileyen Faktörler-Regional Differences in Education and The Effective Factor”, Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu,14-16 Mayıs, Çanakkale 2008.
- Ilgar, Rüştü. “Fiziki Coğrafyanın Önemli Bir Konusu GIS (Coğrafi Bilgi Sistemi)’e Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar ve Eğitimi”, Çağ Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi-Journal of Social Sciences*, Cilt.4,Sayı:2, 2007, 53-66.
- Ilgar, Rüştü. “Geography Education for Sustainable Education System Under the Influence of Globalization, The Case of Turkey”, *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, Sayı:5(4), 2011.

- Ilgar, Rüştü; Korkut, Cemal. “Çanakkale İl Merkezi Dershanelerinde Coğrafya Öğretimine Yönelik Değerlendirme”, *International Journal of Progressive Education-USA*, Volume 4, Number 1, 2009.
- İncekara, Süleyman. “Ortaöğretim Coğrafya Eğitiminde Uluslararası Eğilimler ve Türkiye Örneği”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 16, İstanbul 2007, 110-130.
- İncekara, Süleyman. Türkiye’de ve Kanada’da Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretimin Müfredat, Metot ve Araç-Gereçler Açısından Değerlendirilmesi, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, 2006, İstanbul.
- İstemil, Ahmet. 9. Sınıf Coğrafya Dersinde Kubaşık Öğrenme Yönteminin Öğrenci Akademik Başarısına Etkisi, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara üniversitesi, 2011, İstanbul.
- Karabağ, Servet; Şahin, Servet. *Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi*, Gazi Kitapevi, Ankara 2007.
- Karabunarlieva, Kristalina. “The Education System of Bulgaria”. AACRAO 94th Annual Meeting, Orlando, Florida, March 2008.
- Karakuş, Ufuk, “Coğrafya Eğitimi İçin Önemli Bir Kaynak: Birinci Türk Coğrafya Kongresi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:25, 2012, 198-212.
- Kaya, Hüseyin. Türkiye’de ve İngiltere’de Ortaöğretim Eğitimi ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç- Gereçler Açısından Değerlendirilmesi, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, 2007, İstanbul.
- Kaya, Mehmet Fatih. “Türkiye ve Almanya’daki Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırılması” *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, Sayı:1, 2011, 57-78.
- Keskinkılıç, Kadir. *Türk Eğitim ve Okul Sistemi Yapısı*, Pegem Akademi, Ankara 2011.
- Kınçev, Dimitir. *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Sofya Üniversitesi Yayınları, Sofya 2000a.
- Kınçev, Dimitrov. *Coğrafya Eğitimi Metodolojisi*, Sofya Kliment Ohridski Üniversitesi Yayınları, Sofya 2000b.
- Kızılçaoğlu, Alaattin. “İlköğretimin Birinci Kademesinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:14, 2006, 82-106.

- Koçak, Hakan. Yeni Coğrafya Öğretimi Programında Bazı Tarım Konularının Öğretiminde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanımı, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2007, Afyon.
- Koç, Hakan; Aksoy Bülent. “2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, *The Black Sea Journal of Social Sciences*, Sayı 2, 2010, 17-52.
- Lazarov, Peter. “Coğrafya Eğitiminin Bulgaristan’da Gelişimi”. *Coğrafya Dergisi*, Sayı: 3, 2009, 37-40.
- Mallinson, Vernon. *An Introduction to The Study of Comparative Education*, Heinemann Publishers London 1975.
- Manolova, Maria. “Coğrafya Eğitiminin Verimliliğini Artırma Aracı Olarak Öğrencilerin Bilgi ve Becerilerini Kontrol Etme Eylemi”, *Coğrafya Eğitim Dergisi*, Sayı:2, 1988.
- MEB, SGB Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2012-2013
<http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2012-2013/icerik/79> (12.02.2013).
- Mercan, Sibel Işık. Yapılandırmacı Yaklaşım 5E Modelinin 10. Sınıf Coğrafya Dersinde (Çevre ve Toplum Öğrenme Alanı) Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, 2012, Ankara.
- M. Erigün, Cumhuriyet Eğitiminin Genel Değerlendirilmesi
<http://www.egitim.aku.edu.tr/ergun4.htm> (12.02.2013).
- MES (1991), The Framework Requirments For Devoloping National Education Standarts for The Content of Education in Azbuki Newsletter Issue 47/1999 Official Document. Bulgaria.
- MES (1998), Study Plan General Education 1997-1998. Order No RD 09-390 8 June 1998. Official Document. Bulgaria.
- MES (1999), Study Plan General Education 1999-2000 Adopted With Regulation No 4 for Education Minimum and Class Hour Allocation 2 September 1999, Official Document. Bulgaria.

MES (2001), Study Plan General Education Adopted with Regulation No 6 for Education Minimum and Class Hour Allocation, 28 May 2001, Official Document, Bulgaria.

MES (2013a), 5.Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Öğretim Programı

<http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/educational_programs/5klas/geography_5kl.pdf> (15.02.2013).

MES (2013b), 6. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Öğretim Programı

<http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/educational_programs/6klas/geography_6kl.pdf> (18.02.2013).

MES (2013c), 7. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Öğretim Programı

<http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/educational_programs/7klas/geography_7kl-expanded.pdf> (25.12.2012).

MES (2013d), 8. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Öğretim Programı

<http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/educational_programs/8klas/geography_8kl.pdf> (11.11.2012).

MES (2013e), 9. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Öğretim Programı

<http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/educational_programs/9klas/geo_9kl.pdf> (17. 03. 2013).

MES (2013f), 10. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Öğretim Programı

<http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/educational_programs/10klas/geo_10kl-n.pdf> (10.02.2013).

MES (2013g), 11. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Öğretim Programı

<http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/educational_programs/11klas/geo_11kl.pdf> (09.02.2013).

MES (2013h), 12. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Öğretim Programı

<http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/educational_programs/12klas/geo_12kl.pdf> (03.11.2012).

Ministry of Education and Science, the Development of Education, International Conference on Education. 48 Session, November 2008, Geneva.

National Reform Programme. 2011. Republic of Bulgaria, National Reform Programme (2011-2015), in Implementation of “Europe 2020” Strategy, 13 April 2011 Sofia, Bulgaria

<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_bulgaria_en.pdf> (12.11.2012)

NSI. 2004. The Development of Education, National Report of Republic of Bulgaria, National Institute of Education Ministry of Education and Science, Sofia

<<http://www.ibe.unesco.org/International/ICE47/English/Natreps/reports/bulgaria.pdf>> (09.10.2012).

NSI. 2011. Education and Lifelong Learning in Bulgaria

< <http://www.nsi.bg/indexen.php>> (02.04.2013).

NSI. 2012a. Bulgaristan’da 2011-2012 Döneminde Eğitim ve Öğretim

<http://www.investbg.government.bg/files/useruploads/files/statichni_stranici/statistics_and_analyses/nsi_education2011_en.pdf> (05.03.2013).

NSI. 2012b. Education in the Republic of Bulgaria 2012

<http://statlib.nsi.bg:8181/FullT/FulltOpen/SO_26_2012_2012.pdf> (01.02.2013).

OECD. 2004. Reviews of National Policies for Education: Bulgaria, OECD. Paris. Fransa.

Onur, Vildan. “Bulgaristan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi: Yapı ve Yönetimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 37, Sayı 2, 2004, 163-179.

Özçağlar, Ali. “Araştırmacı Coğrafyacı Kimliği, Mesleki Unvan Kullanımı ve İstihdam Sorunları”, Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı, Bildiriler Kitabı, Gazi Üniversitesi, 379-385, Ankara, 2002.

Özçelik, Durmuş Ali. *Eğitim Programları ve Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara 2010.

Özdemir, Çağatay. *Eğitim Bilimlerine Giriş*, Siyasal Basın Yayın Dağıtım, Ankara 2006.

Özenç, Bengisu; Arslanhan Memiş, Selin. “Yeni Milli Eğitim Kanunu Tasarısı Bütçesi: Nicelik mi, Nitelik mi?”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, 2012, 1-7.

Özey, Ramazan; Kılınç, Yusuf; Ateş, Murat. *Farklı Ülkelerde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara 2013.

- Özgen, Nurettin, “Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknolojisinin Coğrafya Öğretimindeki İşlevselliği: Göç Konusu ile İlgili Örnek Bir Ders Uygulaması”, Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu. 1856-1894. Çanakkale 2009.
- Özşavali, Cennet. Coğrafya Kongresinden Günümüze Türkiye'de Lisede Okutulan Coğrafya Dersi Müfredatında Yapılan Değişiklikler ve Ülkemizdeki İle Amerika Birleşik Devletlerindeki Coğrafya Öğretiminin Karşılaştırılması, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, 2007, Konya.
- Öztürk, Çağrı. “Ortaöğretim Coğrafya Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem ve Teknikleri Kullanabilme Yeterlilikleri”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, 2004, 75-83.
- Roussinova, Elena; Angelov, Bojidar. 2008. System of early education/care and professionalisation in Bulgaria, Report commissioned by the State Institute of Early Childhood Research (IFP) Munich, Germany
http://www.ifp.bayern.de/imperia/md/content/stmas/ifp/commissioned_report_bulgaria.pdf (02.01.2013).
- Penin, Rumen; Sultanova, Mariana. 5. *Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabı*, . Bulvest-2000 Yayınları, Sofya 2006.
- Penin, Rumen; Sultanova, Mariana. 6. *Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabı*, . Bulvest-2000 Yayınları, Sofya 2007.
- Penin, Rumen; Stoyanova, Veselina. 7. *Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabı*, . Bulvest-2000 Yayınları, Sofya 2008.
- Penin, Rumen; Stoyanova, Veselina. 8. *Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabı*, . Bulvest-2000 Yayınları, Sofya 2009.
- Penin, Rumen; Traykov, Tony; Sultanova, Mariana; Boyadziev, Veselin. *Ortaöğretim 10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı*, Bulvest-2000 Yayınları, Sofya 2010.
- Penin, Rumen; Traykov, Tony; Sultanova, Mariana. *Ortaöğretim 9. Sınıf Coğrafya ve Ekonomi Ders Kitabı*, . Bulvest-2000 Yayınları, Sofya 2010.
- Petrov. Peter. *Eğitim*, Kliment Ohridski Üniversitesi Yayınları, Sofya 1992.

- Pironkova, Marina. “Müfetişlerin Gözünde Özel Okullar”, *Bilimsel Eğitim Politikaları Stratejisi Dergisi*, Sayı:3, 2002.
- Popov Nikolav, “History of Bulgarian Comparative Education”, *Comperative Education and Teacher Traning*, Sayı 4, 2006, 11-28.
- Project-Based SchoolManagement 2008
http://eacea.ec.europa.eu/llp/projects/public_parts/documents/comenius/com_mp_1_42320_proschool.pdf < (05.01.2013).
- Psifidou, Irene. “Innovation in School Curriculum: The Shift to Learning Outcomes” *In Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 1, Issue 1, 2009, 2436-2440.
- Psifidou, Irene. International Trends and Implementation Challenges of Secondary Education Curriculum Policy: The Case of Bulgaria, Doctoral Dissertation İniversidad Autonoma de Barcelona, 2007 Spain.
- Psifidou, Irene. “Social Studies And Humanities Texbooks in Post-Socialist Bulgaria”, *CICE Hisroshima University, Journal of İnternational Cooperation in Education*, Vol:14, No:2, 2011, 133-151.
- Sachkova, Elena. “The Bulgarian Educational System and The Challange of Interculturalism”, *European Journal of İntercultural Studies*, Vol:8, No:3, 1997, 267-277.
- Sadıgov, İlkin. Azerbaycan ve Türkiye’de Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredatlar, Metotlar ve Kullanılan Araç Gereçler Açısından Değerlendirilmesi, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, 2009, İstanbul.
- Savova Julieta, The Bulgarian Experience of Reform, *European Journal of Educarion* Vol: 31, No: 1, 1996, 85-96.
- Saylan, Nevin. *Eğitim Bilimlerine Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara 2011.
- Schneider, Silke. The International Standard Classification of Education (ISCED 97). An Evaluation of Content and Criterion Validity for 15 European Countries, Mannheim University, Germany 2008.

- Sekin, Sefa. “Coğrafyada Ders Programlarına Yardımcı Araç ve Gereçlerden Ders Kitapları”, Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı, Bildiriler Kitabı, 9–12 Temmuz 2002, Gazi Üniversitesi, 350-354, Ankara 2002.
- Sekin, Sefa; Özel, Ali. “Türkiye’de Ülkeler Coğrafyası Çalışmalarının Tarihi Gelişimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 5, 2002, 37-52.
- Sekin, Sefa; Ünlü, Mehmet. “Coğrafya Dersinin Temel Öğretim Sorunları”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 5, İstanbul 2002.
- Sezer, Adem. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Sezer, Adem; Pınar, Adnan. “Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Dersine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20, 2005, 377-390.
- Slantcheva, Snejana Ivanova, *Center for International Higher Education: Private Higher Education and Privatization*, International Higher Education, Bulgaria 2002.
- Sönmez, Melek Alev. “Melek Liselerinde Örgüt Kültürü”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Sayı: 46, 2006, 85-108.
- Sönmez, Ömer Faruk; Çavuş, Hayati; Merey, Zihni. “Coğrafya Öğretmenlerinin Öğretim Teknolojileri ve Materyalleri Kullanma Düzeyleri”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 2009, 213-228.
- Sönmez, Veysel. *Eğitim Bilimlerine Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara 2007.
- Sönmez, Veysel. *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004.
- Şahin, Cemalettin. “Milli Eğitim Bakanlığınca Hazırlanan 2005 Yılı Coğrafya Dersi Öğretim Programı Hakkında Görüşler ve Öneriler”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 3, 2006, 279-304.
- Şahin, Salih; Fındık, Tayfun. “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:3, 2008, 65-86.
- Şişman, Mehmet. *Eğitim Bilimlerine Giriş*, Pegem Akademi, Ankara 2007.
- Şişman, Mehmet. *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Pegem Akademi, Ankara 2013.
- Taş, Halil İbrahim. *Coğrafya Eğitimi*, Aktif Yayınevi, Ankara 2007.

- Taş, Halil İbrahim. “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlköğretim II Kademe ve Liselerde Coğrafya Dersi ve Müfredatının Değişimi” *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt:10, Sayı:14, 2005, 311-330.
- Taş, Halil İbrahim; Kızılcıoğlu Alaattin. “Coğrafya Dersi Öğretim Programı 2005’e Eleştirel Bir Bakış”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, 2007, 141-156.
- Taş, Halil İbrahim; Kızılcıoğlu, Alaattin, “İlköğretim İkinci Kademedeki Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:16, 2007, 94-108.
- Taşlı, İsmail. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Tekin Matbaa, Manisa 1999.
- T.C. Resmi Gazete, 2011, Sayı: 28054.
- T.C. Resmi Gazete, 2012, Sayı: 28261.
- TEPAV, 2012 Mali İzleme Raporu, İstikrar Enstitüsü
<http://www.tepav.org.tr/upload/files/13287835459.Mali_Izleme_Raporu_2012_Mali_Yili_Butcesi_ve_Makro_Cerceve.pdf> (15.12.2012).
- Tomal, Necati. “Evaluation of the Geography Textbook for 9th Graders”, I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi, 1-3 Mayıs Çanakkale 2009.
- Töremen, Fatih. *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Pegem Akademi, Ankara 2011.
- TTKB, Öğretim programları
<<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>> (03.02.2013).
- TUİK, 2012 İstatistiklerle Türkiye
<www.turkstat.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=5> (01.05.2013).
- TUİK, 2013 Türkiye İstatistik Kurumu Eğitim İstatistikleri
<http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=14> (02.05.2013).
- Turan İlhan, “Lise Ülkeler Coğrafyası Dersinde Kullanılan Araç ve Gereçlerin Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı, 9-12 Temmuz 2002, Bildiriler Kitabı, Gazi Üniversitesi, 330-344, Ankara, 2002.

UNESCO. 2006. Country Profile Prepared For The Education For All Global Monitoring Report 2007, Strong Foundations: Early Childhood Care And Education, International Bureau Of Education (IBE), Geneva.

UNESCO. 2008. National report on the Development and State of the Art of Adult Learning and Education in Bulgaria, VI International Conference on Adult Education-CONFINTEA VI, Sofia

<http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/INSTITUTES/UII/confintea/pdf/National_Reports/Europe%20-%20North%20America/Bulgaria.pdf> (12.11.2012).

Ünal, Cavit. *Eğitim Piskolojisi*, DTCF Basımevi, Ankara 1983.

Ünal, Semra; Ada, Sefer. *Eğitim Bilimlerine Giriş*, 3. Baskı Nobel Yayınları, İstanbul 2011.

Ünlü, Mehmet. “İlköğretim Okullarında Coğrafya Eğitim ve Öğretimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, 2001, 31-48.

Ürekli, Fatma. “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları”, Manas Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 3, 2002, 383-406.

Yeşil Mahmut; Yavuz Yaşar. “2012 Eğitim Planlaması Sürecinde Örgün Eğitimde Eğitim Yatırımları ve Değerlendirilmesi”, New Trends on Global Education Conference, 2012.

World Bank. 2007. Bulgaria Accelerating Bulgaria’s Convergence The Challenge of Raising Productivity (In Two Volumes) Volume II: Main Report. Report No. 38570-BG

< <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/7876>> (03.12.2012).

World Bank. 2010. A Review of the Bulgaria School Autonomy Reforms, World Bank, Washington, D.C. USA.

<http://www.meb.gov.tr/meb/teskilat.html> (01.02.2013).

<http://munster.meb.gov.tr/mesistemi.htm> (18.02.2013).

http://www.mon.bg/left_menu/ministry/ (19.03.2013).

http://www.educationbulgaria.com/Faculty_of_Geology_and_Geography (24.12.2012).

<http://cimea.it/maclaude.aspx?IDC=2741> (11.06.2012).